Evaluatie gemeenteraadsverkiezingen 2026

Rapport door Centerdata in opdracht van de Kiesraad

Datum 24 juni 2026

Auteurs Marije Oudejans (Centerdata)
Mara Verheijen (Centerdata)
Maartje Elshout (Centerdata)
Boukje Cuelenaere (Centerdata)
Hans Vollaard (Universiteit Utrecht)

Versie 1.0

Uitgave
Centerdata
info@centerdata.nl
www.centerdata.nl

Contact
Marije Oudejans
marije.oudejans@centerdata.nl

© Centerdata, Tilburg, 2026
Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave 3

1 Samenvatting 6

2 Inleiding 11

2.1 Aanleiding 11
2.2 Onderzoeksopzet 12
2.3 Opzet rapportage 14
2.4 Leeswijzer 14
2.5 Rectificatie evaluatieonderzoek TK25 15

3 Organisatie van de verkiezing binnen gemeenten 16

3.1 Belangrijkste uitkomsten 16
3.2 Aantal verkiezingen 16
3.3 Wijze van stemopneming binnen gemeenten 16
3.4 Keuze stemopneming volgende verkiezingen 17
3.5 Organisatie gemeenteraadsverkiezing 18

4 Informatievoorziening 20

4.1 Belangrijkste uitkomsten 20
4.2 Toolkit 20
4.3 Informatiepunt verkiezingen 24
4.4 Vorm van webinars 27

5 Communicatie richting kiezers 29

5.1 Belangrijkste uitkomsten 29
5.2 Communicatie over stemlocaties 29
5.3 Communicatie richting specifieke groepen 31
5.4 Opkomstbevorderende maatregelen 32
5.5 Gebruik verkiezingsposters 33

6 Stemlokalen 35

6.1 Belangrijkste uitkomsten 35
6.2 Stemlokalen realiseren 35
6.3 Stemlokalen vinden 36

7 Stembureauleden 43

7.1 Belangrijkste uitkomsten 43
7.2 Aantal stembureauleden 43
7.3 Uitval stembureauleden 45
7.4 Algemene werving stembureauleden 45
7.5 Wervingsstrategieën 48
7.6 Vergoeding stembureauleden 49
7.7 Training stembureauleden 52
7.8 Digitale ondersteuning 53
7.9 Duur telwerkzaamheden 54

8 Samenstelling van het centraal stembureau 56

8.1 Belangrijkste uitkomsten 56
8.2 Aantal leden centraal stembureau 56
8.3 Wie zijn de leden van het centraal stembureau? 57

9 Registratieverzoeken en kandidaatstelling 58

9.1 Belangrijkste uitkomsten 58
9.2 Aantal registratieverzoeken 58
9.3 Afwijzingen van registratieverzoeken 59
9.4 Registratie van nieuwe politieke partijen 59
9.5 Voorinlevering van kandidatenlijsten 60
9.6 Dag van kandidaatsstelling 61
9.7 De mappenmethode 63

10 Stempassen 64

10.1 Belangrijkste uitkomsten 64
10.2 Selectie kiesgerechtigden 64
10.3 Bezorging stempassen 65
10.4 Ongeldige stempassen 66
10.5 Schriftelijke volmachten 67
10.6 Signalen van ronselen volmachtstemmen 67

11 Gemeentelijk stembureau 69

11.1 Belangrijkste uitkomsten 69
11.2 Aantallen GSB-leden 70
11.3 Samenstelling gemeentelijk stembureau 70
11.4 Werving GSB-ondersteuners 74
11.5 Hertellingen tijdens de eerste GSB-zitting 75
11.6 Abacus software 78

12 Uitslagvaststelling 80

12.1 Belangrijkste uitkomsten 80
12.2 Aantal terugverwijzingen centraal stembureau (CSB) 81
12.3 Bron terugverwijzingen CSB 82
12.4 Vooronderzoek terugverwijzingen 82
12.5 Aanstelling CSB en rolverdeling CSB en GSB 83
12.6 Nieuwe modellen vaststelling uitslag 84

13 Wet kwaliteitsbevordering uitvoering verkiezingsproces 87

13.1 Belangrijkste uitkomsten 87
13.2 Samenwerkingsplan en uitvoeringsplan 87
13.3 Nieuwe rol Kiesraad 88

14 Wensen vanuit de gemeenten 90

14.1 Belangrijkste uitkomsten 90
14.2 Kwetsbaarheden verkiezingsproces 90
14.3 Wensen Provinciale Staten- en waterschapsverkiezingen 92

15 Conclusie 93

15.1 Informatievoorziening 93
15.2 Toegankelijkheid 94
15.3 Stembureauleden 94
15.4 CSB-taken van gemeenten 95

15.5 Stempassen 95
15.6 Gemeentelijk stembureau 96
15.7 Nieuwe modellen voor vaststelling uitslag 96
15.8 Rol van Kiesraad op kwaliteitsbewaking verkiezingsproces 97
15.9 Tot slot 97

1 Samenvatting

Achtergrond
Voor de evaluatie van de gemeenteraadsverkiezingen van 18 maart 2026 onderzoekt de Kiesraad hoe het verkiezingsproces is verlopen, met het doel om inzicht te krijgen in het verloop van de organisatie en verbeterpunten te signaleren. In dit kader heeft onderzoeksbureau Centerdata een vragenlijst uitgezet onder gemeenteambtenaren die betrokken waren bij de organisatie van de verkiezingen. Het onderzoek richt zich op hun ervaringen met de voorbereiding, organisatie en uitvoering van de verkiezing, inclusief de werkzaamheden op en vlak na de verkiezingsdag.

De dataverzameling vond plaats van 30 maart tot en met 27 april 2026. De uitnodiging werd verstuurd naar de projectleiders verkiezingen van de gemeenten. Van alle 340 uitgenodigde gemeenten, hebben 301 gemeenten de vragenlijst volledig ingevuld (responspercentage van 89%).

De verdeling naar gemeentegrootte (klein, middelgroot en groot), bevolkingsdichtheid (zeer laag, laag, gemiddeld, hoog), organisatie van centrale stemopneming (CSO) of decentrale stemopneming (DSO) en provincie in de responsgroep sluit vrijwel volledig aan bij de werkelijke verdeling van gemeenten in Nederland. De uitkomsten in het rapport zijn dus naar gemeentegrootte, bevolkingsdichtheid, manier van stemopneming (CSO of DSO) en provincie representatief voor alle gemeenten.

Toenemende voorkeur centrale stemopneming
Een meerderheid van de gemeenten koos bij de gemeenteraadsverkiezingen van 2026 voor centrale stemopneming, met name grote gemeenten. Deze toenemende voorkeur lijkt zich door te zetten richting toekomstige verkiezingen.

De meeste gemeenten hebben aangegeven voldoende steun vanuit de organisatie te hebben ervaren tijdens de organisatie van de gemeenteraadsverkiezing. Daarnaast vonden gemeenten over het algemeen dat ze voldoende kennis over de taken van het centraal stembureau in huis hadden. Een klein deel gaf aan dat dit onvoldoende was: dit betrof relatief vaker middelgrote en grote gemeenten.

Tevredenheid over tools en voorlichting, wel behoefte aan overzichtelijkheid
Gemeenten maakten allemaal gebruik van de Toolkit Verkiezingen van de Kiesraad in voorbereiding op de gemeenteraadsverkiezingen en zijn hier over het algemeen positief over. Tegelijkertijd ervaarden gemeenten in de praktijk wel knelpunten, met name wanneer het ging om de vindbaarheid en overzichtelijkheid van informatie binnen de Toolkit. De hoeveelheid en versnippering van documenten maakten het lastig om snel de juiste informatie te vinden. Daarnaast is er behoefte aan meer structuur, bundeling en praktische stappenplannen.

Bijna alle gemeenten maakten gebruik van het Informatiepunt Verkiezingen van de Kiesraad: ze waren hier over het algemeen tevreden over. Wel gaven gemeenten aan dat antwoorden soms te algemeen zijn en meer concrete, toepasbare duiding gewenst is. De thematische webinars en vragenuurtjes werden door bijna alle gemeenten bijgewoond en werden gezien als een waardevolle aanvulling.

Communicatie gericht op jonge kiezers en kiezers met beperkingen
Gemeenten zetten breed in op communicatie rondom de verkiezingen. Ook richtten veel gemeenten zich specifiek op bepaalde doelgroepen, vooral op jonge kiezers en (voornamelijk in grote gemeenten) op kiezers met diverse beperkingen. Daarnaast troffen vrijwel alle gemeenten maatregelen om de opkomst te stimuleren, zoals publiekscampagnes, stemhulpen en evenementen, waarbij grotere gemeenten doorgaans meer (verschillende) middelen inzetten dan kleinere gemeenten.

Voldoende stemlokalen beschikbaar, wel verbetering nodig in toegankelijkheid
Gemeenten slaagden er in de meeste gevallen in om voldoende stemlokalen te realiseren en hebben het vinden van geschikte locaties overwegend als makkelijk ervaren, mede dankzij de beschikbaarheid van locaties en eerdere investeringen in toegankelijkheid. Tegelijkertijd hebben met name grotere gemeenten dit proces vaker dan kleine of middelgrote gemeenten als uitdagend ervaren, bijvoorbeeld door beperkingen in geschikte locaties en strengere toegankelijkheidseisen.

Bij het bepalen van de stemlocaties stond spreiding over wijken en continuïteit ten opzichte van eerdere verkiezingen centraal, terwijl gerichte plaatsing in wijken met een lagere opkomst minder prioriteit kreeg. Een groeiend aandeel gemeenten, ten opzichte van de vorige gemeenteraadsverkiezingen in 2022, bood aanvullende ondersteuning in stemlokalen, zoals gebarentaalondersteuning. Tegelijkertijd laat het aandeel niet volledig toegankelijke stemlokalen en het beperkte gebruik van andere voorzieningen zien dat verdere verbetering nodig blijft, met name in het vergroten van de toegankelijkheid en het aanbod van ondersteuningsvormen.

Werven stembureauleden verliep soepel, voorzittersrol lastiger te vervullen
Gemeenten beschikten over een stabiele inzet van stembureauleden, waarbij de aantallen vergelijkbaar waren met de afgelopen Tweede Kamerverkiezing van 2025 en uitval doorgaans beperkt bleef en goed kon worden opgevangen met reserveleden. Het werven van reguliere stembureauleden verliep over het algemeen soepel, maar het vervullen van de rol van (plaatsvervangend) voorzitters bleek aanzienlijk lastiger. Factoren zoals vergrijzing, beperkte interesse en de zwaarte of verantwoordelijkheid van de functie speelden hierbij een rol.

De meeste gemeenten maakten gebruik van een commerciële aanbieder om hun stembureauleden te trainen en waren hierover tevreden. Op de verkiezingsdag gebruikte het merendeel van de gemeenten digitale hulpmiddelen. Grote en middelgrote gemeenten maakten vaker gebruik van digitale ondersteuning dan kleine gemeenten. Het merendeel van de gemeenten wist het telproces op woensdag 18 maart voor middernacht af te ronden: grotere gemeenten en gemeenten met decentrale stemopneming hadden hier regelmatig meer tijd voor nodig.

In grotere gemeenten vaker burgers betrokken bij het centraal stembureau
Bij de meeste gemeenten bestond het centraal stembureau uit het wettelijk voorgeschreven aantal van drie of vijf leden, waarbij vooral grotere gemeenten vaker kozen voor vijf leden. In de samenstelling werden voornamelijk ambtenaren ingezet, met name vanuit andere gemeentelijke afdelingen en vaak op aanwijzing van het college van B&W. Vrijwilligers en externe leden speelden een kleinere rol. Tegelijkertijd is er variatie zichtbaar tussen gemeenten: kleinere gemeenten maakten relatief vaker gebruik van vrijwillige ambtenaren van burgerzaken, terwijl grotere gemeenten vaker ook burgers hebben betrokken bij het centraal stembureau.

Centraal stembureau goed voorbereid op kandidaatstelling
In de aanloop naar de gemeenteraadsverkiezingen ontving een meerderheid van de gemeenten registratieverzoeken van politieke partijen, waarbij met name grotere gemeenten vaker en meer verzoeken behandelden. Het aantal afwijzingen bleef beperkt en kwam voornamelijk voor in grote gemeenten. Zowel de voorbereiding van het centraal stembureau als de ondersteuning vanuit de Kiesraad, bijvoorbeeld via handleidingen en instructiemateriaal, werd door gemeenten als positief en behulpzaam ervaren. Een deel van de gemeenten gaf aan dat politieke partijen niet altijd voldoende voorbereid waren op het indienen van registratieverzoeken en kandidatenlijsten. Vrijwel alle gemeenten faciliteerden een voorinlevering van kandidatenlijsten en maakten gebruik van ondersteunende werkwijzen zoals de mappenmethode, die breed als nuttig werden gezien. Het proces rond kandidaatstelling verliep over het algemeen gestructureerd, met beperkte uitval van partijen tussen indiening en daadwerkelijke deelname aan de verkiezingen.

Stempassen minder vaak niet of verkeerd bezorgd dan bij Tweede Kamerverkiezing 2025
Voordat de stempassen werden verzonden, werden deze door de gemeenten vrijwel altijd gecontroleerd op de juiste kiesgerechtigden. In ruim de helft van de gemeenten kwam het voor dat sommige stempassen niet of verkeerd werden bezorgd. Dit kwam bij minder gemeenten voor dan bij de Tweede Kamerverkiezing van 2025. In grotere gemeenten, waar gemiddeld ook meer schriftelijke volmachten werden aangevraagd, werd relatief vaker melding gemaakt dat vervangende stempassen of schriftelijke volmachten niet (op tijd) werden bezorgd.

Ten opzichte van de vorige gemeenteraadsverkiezingen (2022) was het gemiddeld aantal ongeldige stempassen in het ROS deze verkiezingen hoger.

Gemeentelijk stembureau goed voorbereid op hertellingen en goede eerste beoordeling Abacus
Leden van het gemeentelijk stembureau zijn voornamelijk ambtenaren uit de eigen gemeente die zich vrijwillig hebben aangemeld, vanuit de afdeling burgerzaken of andere afdelingen. Het kwam minder vaak voor dat GSB-leden werden aangewezen door of namens het college van B&W, ook al was dit alsnog een relatief groot aandeel. Voorzitters van het GSB waren bijna altijd ambtenaren van burgerzaken en andere afdelingen.

De meeste gemeenten hadden geen moeite met het werven van ondersteuners voor het GSB.
In een aanzienlijk groot deel van de DSO gemeenten dienden er tijdens de eerste GSB-zitting hertellingen plaats te vinden. Deze gemeenten waren over het algemeen niet verrast door het aantal hertellingen: de meesten gaven aan dat dit aantal was dat ze hadden verwacht, of zelfs minder. Bijna een op de vier DSO gemeenten gaf aan dat het aantal hertellingen wel iets hoger was dan waar ze rekening mee hadden gehouden. Nagenoeg alle gemeentelijk stembureaus waren goed voorbereid op de hertellingen.

Een klein aantal gemeenten mocht deze verkiezingen voor het eerst met Abacus werken, de nieuwe software voor het digitaliseren van de processen-verbaal en het berekenen van uitslagen. Deze gemeenten waren daarover zeer te spreken. Verbeterpunten liggen op het gebied van het oplossen van verschillen en de weergave van waarschuwingen en fouten.

Nieuwe modellen uitslagvaststelling krijgen positieve beoordeling
Ruim 1 op de 4 gemeenten kregen via het CSB meldingen van kiezers dat er fouten in het proces-verbaal van een stembureau of GSB zouden zitten. Het ging om enkele meldingen in de betreffende gemeenten.

Data-analyse door de Kiesraad op basis van het controleprotocol CSB en meldingen van kiezers leidden er bij minder dan een derde van de gemeenten toe dat een proces-verbaal door het CSB werd terugverwezen naar het GSB. Het vooronderzoek van de Kiesraad leidde er niet in alle gevallen toe dat binnengekomen meldingen werden terugverwezen naar het GSB. Dit waren dan bevindingen waar volgens het CSB een plausibele verklaring voor was. Veruit de meeste bevindingen vanuit het vooronderzoek terugverwijzingen door de Kiesraad waren voor de gemeenten duidelijk en het vooronderzoek werd door een ruime meerderheid als behulpzaam gezien bij het uitvoeren van de taken voor vaststelling van de uitslag.

Dat het CSB door de gemeente werd aangesteld, zorgde bij een klein deel van de gemeenten voor druk om extra controles op het GSB uit te voeren. Daarnaast ondervond een kleine groep dat het lastig was om terug te verwijzen naar het GSB omdat het CSB door de gemeente was aangesteld. Voor zover zij zijn gebruikt, werden de nieuwe modellen voor de vaststelling van de uitslag door zowel DSO-gemeenten als CSO-gemeenten over het algemeen sterk gewaardeerd.

Samenwerkingsplan in het kader van Wkuv redelijk bekend
Het samenwerkingsplan dat onder andere door de Kiesraad is opgesteld om de samenwerking tussen Kiesraad, gemeenten, Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) en Nederlandse Vereniging voor Burgerzaken (NVVB) te beschrijven in het kader van de Wet kwaliteitsbevordering uitvoering verkiezingsproces (Wkuv), is inhoudelijk volledig of gedeeltelijk bekend bij driekwart van de gemeenten. Het uitvoeringsplan GR26 is bij een even grote groep (gedeeltelijk) bekend. De helft van de gemeenten die het plan kennen heeft dit ook gebruikt bij deze verkiezingen.

De nieuwe kwaliteitsbewakende rol van de Kiesraad had een beperkte invloed op de werkzaamheden van de gemeente. Kleine gemeenten verschillen hierin onderling meer van elkaar dan grote gemeenten. Ze gaven vaker aan dat de nieuwe rol van de Kiesraad geen invloed had op hun werkzaamheden, maar ook is er een groter deel, ten opzichte van grote gemeenten, dat aangaf dat de nieuwe rol van de Kiesraad hun werkzaamheden juist wel beïnvloedde.

Gemeenten zien op tegen hoeveelheid werk Provinciale Staten en waterschapsverkiezingen en kijken uit naar werken met het nieuwe stembiljet
Bijna de helft van de gemeenten ziet naar aanleiding van de gemeenteraadsverkiezingen mogelijkheden voor verbeteringen in het verkiezingsproces. Er zou meer kunnen worden gedaan aan interne training van het projectteam verkiezingen en kennisdeling, de kandidaatstellingsprocedure werd als complex ervaren en men vond alle instructies en controles rondom het verkiezingsproces belastend. Verder werd gerefereerd aan problemen die men had met het OSV, zag men de volmachten als een kwetsbaarheid, vonden sommige gemeenten het invullen van het proces-verbaal ingewikkeld en werd het handmatig tellen als potentieel foutgevoelig gezien. Naar aanleiding van de TK25 noemde men diverse andere kwetsbaarheden, maar ook het handmatig tellen, het volmachtsysteem en de processen-verbaal kwamen toen aan bod.

Voor de Provinciale Staten en waterschapsverkiezingen van 2027 zou men graag zien dat het vernieuwde kleinere stembiljet landelijk wordt gebruikt. Daarnaast zien veel gemeenten op tegen de hoeveelheid werk die de combinatie van deze verkiezingen met zich meebrengt en zou men liever willen dat de verkiezingen werden gescheiden of dat er meer tijd werd ingeruimd voor alle werkzaamheden.

Kleine gemeenten vragen meer aandacht van de Kiesraad

Op verschillende onderdelen van zowel de organisatie van de verkiezing als de informatievoorziening aan kiezers zijn de ervaringen van kleine gemeenten iets anders dan die van grotere gemeenten. Dit leidt ook tot een andere ondersteuningsbehoefte van kleine gemeenten. Dit gaat zowel over praktische punten zoals de vorm van de informatievoorziening (liever inloopspreekuur dan webinar van de Kiesraad) als over meer structurele punten waarbij kleine gemeenten andere ondersteuning nodig hebben, bijvoorbeeld bij de overgang naar CSO en hun informatievoorziening aan kiezers. Door maatwerkcommunicatie specifiek gericht op kleine gemeenten kan de Kiesraad belangrijke ondersteuning bieden.

2 Inleiding

2.1 Aanleiding

De Kiesraad voert een evaluatie uit van de Gemeenteraadsverkiezing op 18 maart 2026 om inzicht te krijgen in het verloop van het verkiezingsproces en mogelijke verbeterpunten te identificeren. In dit kader heeft onderzoeksbureau Centerdata een vragenlijst uitgezet onder gemeentelijke projectleiders verkiezingen en hun collega's.

Het belangrijkste **doel** van dit evaluatieonderzoek is tweeledig: enerzijds wil de Kiesraad evalueren *hoe de verkiezing is verlopen*, anderzijds is de vraag *hoe de ondersteuning vanuit de Kiesraad aan de gemeenten kan worden verbeterd*. De resultaten van de vragenlijst zullen dienen als input voor het schrijven van een evaluatieadvies.

Om deze doelstelling te realiseren worden onderstaande **onderzoeksvragen** beantwoord:

Informatievoorziening
- In hoeverre hebben de verschillende vormen van informatievoorziening en ondersteuning door de Kiesraad de gemeenten geholpen bij het uitvoeren van hun verkiezingstaken?

Toegankelijkheid
- In hoeverre was het makkelijk of moeilijk voor gemeenten om te zorgen voor genoeg (toegankelijke) stemlokalen?

Stembureauleden
- In hoeverre was het makkelijk of moeilijk voor gemeenten om genoeg stembureauleden en ondersteuners te werven?

CSB taken van gemeenten
- Hoe hebben gemeenten de uitvoering van hun taken als centraal stembureau (CSB) ervaren?
  - Hoe hebben gemeenten zich voorbereid op de CSB-taken en heeft de ondersteuning van de Kiesraad bijgedragen aan een goede uitvoering?
  - Welke CSB-taken waren voor gemeenten makkelijk of moeilijk om uit te voeren en waardoor kwam dat?

Stempassen
- Zijn de stempassen tijdig en correct bij de kiezers bezorgd?

Gemeentelijk stembureau
- Hoe hebben gemeenten het proces rondom het gemeentelijk stembureau (GSB) ingericht?
- Hoe beoordelen gemeenten de nieuwe GSB-software Abacus en de begeleiding hierbij?

Nieuwe modellen voor vaststelling uitslag
- Hoe beoordelen gemeenten de nieuwe modellen voor het vaststellen van de uitslag?

Rol van Kiesraad op kwaliteitsbewaking verkiezingsproces
- Hoe hebben de gemeenten de nieuwe rol van de Kiesraad op kwaliteitsbewaking van het verkiezingsproces ervaren?

Het rapport bevat daarnaast enkele hoofdstukken die niet direct voortkomen uit deze onderzoeksvragen, maar die de context, organisatie en uitvoering van het verkiezingsproces binnen gemeenten beschrijven. Deze hoofdstukken (zoals over de organisatie van de verkiezing, de

communicatie richting kiezers en het telproces op de dag van de stemming) ondersteunen het inzicht in het totale verkiezingsproces, maar worden niet afzonderlijk besproken in de conclusie.

2.2 Onderzoeksopzet

2.2.1 Dataverzameling

Het veldwerk vond plaats tussen 30 maart en 27 april 2026. De uitnodiging voor het onderzoek werd per mail verstuurd naar de gemeentelijke projectleiders verkiezingen. In de gemeenten Hilversum en Wijdemeren vond er op 18 maart 2026 geen gemeenteraadsverkiezing plaats (vanwege de gemeentelijke herindeling) en deze gemeenten werden daarom niet uitgenodigd voor dit onderzoek.

In Gorinchem vond een herstemming plaats. Om deze reden is besloten (na het sturen van de eerste uitnodiging) Gorinchem uit te sluiten van de herinneringsmails en het nabellen. Gorinchem heeft dan ook niet deelgenomen aan dit onderzoek.

Van alle 340 uitgenodigde gemeenten, hebben 301 gemeenten de vragenlijst volledig ingevuld (responspercentage van 89%). Daarbij hebben 14 gemeenten de vragenlijst gedeeltelijk ingevuld (responspercentage volledig + gedeeltelijk = 93%). Dit komt waarschijnlijk omdat het een lange vragenlijst is met verschillende onderwerpen die door verschillende medewerkers binnen de gemeente moesten worden opgepakt. Voor dit rapport worden ook de incomplete vragenlijsten meegenomen in de analyses en cijfers. Daarom kunnen de totalen verschillen per onderwerp.

Gemeenten konden de vragenlijst tussentijds opslaan en verschillende onderdelen door meerdere medewerkers laten invullen. Voorafgaand aan het veldwerk is een aankondiging verzonden aan alle contactpersonen binnen de 340 gemeenten met verkiezingen. Gemeenten werden tijdens de aankondiging gevraagd om andere contactpersonen door te geven als we niet de juiste personen hadden aangeschreven. Tijdens het veldwerk is driemaal een herinneringsmail verstuurd en zijn niet-responderende gemeenten telefonisch benaderd om deelname te stimuleren.

2.2.2 Representativiteit

In totaal zijn 340 gemeenten uitgenodigd. Dit zijn 33 grote gemeenten met meer dan 100.000 inwoners (10%), 244 middelgrote gemeenten met 20.000 tot 100.000 inwoners (72%) en 63 kleine gemeenten met minder dan 20.000 inwoners (19%). De responsverdeling komt goed overeen met deze verdeling: 9% grote gemeenten, 71% middelgrote gemeenten en 20% kleine gemeenten (zie tabel 2.1).

Tabel 2.1 - Verdeling naar gemeentegrootte, bevolkingsdichtheid, type stemopneming en provincie

	Alle uitgenodigde gemeenten	Respons-percentage	Netto steekproef
Kleine gemeenten (<20.000 inwoners)	19% (n = 63)	98%	20% (n = 62)
Middelgrote gemeenten (20.000-100.000 inwoners)	72% (n = 244)	92%	71% (n = 224)
Grote gemeenten (>100.000 inwoners)	10% (n = 33)	88%	9% (n = 29)

	Alle uitgenodigde gemeenten	Respons-percentage	Netto steekproef
Totaal	**N = 340**	**93%**	**N = 315**
Zeer lage bevolkingsdichtheid (<200 inwoners per km^2)	19% (n = 63)	94%	19% (n = 59)
Lage bevolkingsdichtheid (200 - 499 inwoners per km^2)	34% (n = 114)	91%	33% (n = 104)
Gemiddelde bevolkingsdichtheid (500 – 1.499 inwoners per km^2)	30% (n = 103)	96%	31% (n = 99)
Hoge bevolkingsdichtheid (≥1.500 inwoners per km^2)	18% (n = 60)	88%	17% (n = 53)
Totaal	**N = 340**	**93%**	**N = 315**
DSO-gemeenten	42% (n = 144)	92%	42% (n = 133)
CSO-gemeenten	58% (n = 196)	93%	58% (n = 182)
Totaal	**N = 340**	**93%**	**N = 315**
Drenthe	4% (n = 12)	83%	3% (n = 10)
Flevoland	2% (n = 6)	100%	2% (n = 6)
Friesland	5% (n = 18)	94%	5% (n = 17)
Gelderland	15% (n = 51)	90%	15% (n = 46)
Groningen	3% (n = 10)	100%	3% (n = 10)
Limburg	9% (n = 31)	94%	9% (n = 29)
Noord-Brabant	17% (n = 56)	91%	16% (n = 51)
Noord-Holland	12% (n = 42)	93%	12% (n = 39)
Overijssel	7% (n = 25)	96%	8% (n = 24)
Utrecht	8% (n = 26)	100%	8% (n = 26)
Zeeland	4% (n = 13)	100%	4% (n = 13)
Zuid-Holland	15% (n = 50)	88%	14% (n = 44)
Totaal	**N = 340**	**93%**	**N = 315**

De organisatie van een centrale stemopneming (CSO) verschilt van die van een decentrale stemopneming (DSO). Bij de centrale stemopneming worden op verkiezingsavond de stemmen alleen op lijstniveau geteld. De volgende dag worden alle stemmen centraal geteld op kandidaatsniveau. Bij decentrale stemopneming wordt door het stembureau op de verkiezingsavond zowel op lijst- als kandidaatsniveau geteld. Landelijk maakten 58% van de gemeenten gebruik van een CSO en 42% procent van een DSO. Dit komt precies overeen met de verdeling binnen dit onderzoek (zie tabel 2.1).

Doordat de respons hoog is (93%) en de verdeling naar zowel gemeentegrootte, bevolkingsdichtheid, wijze van stemopneming als naar provincie representatief is, is een weging van de resultaten in de analyse voor deze rapportage niet nodig.

2.3 Opzet rapportage

De vragenlijst was opgebouwd uit verschillende hoofdstukken. Gemeenten konden via een navigatiestructuur eenvoudig schakelen tussen deze hoofdstukken. Deze rapportage volgt grotendeels dezelfde volgorde en thematiek als de vragenlijst:

- **Hoofdstuk 3**: Organisatie van de verkiezing binnen gemeenten.
- **Hoofdstuk 4**: Informatievoorziening door de Kiesraad, waaronder het gebruik van de Toolkit, het Informatiepunt Verkiezingen en andere vormen van informatievoorziening (zoals de nieuwsbrief, webinars en vragenuurtjes).
- **Hoofdstuk 5**: Communicatie richting kiezers, inclusief informatie over stemlokalen, communicatie voor specifieke doelgroepen, opkomst-bevorderende maatregelen en het gebruik van verkiezingsposters.
- **Hoofdstuk 6**: Ervaringen met het realiseren van stemlokalen en aanvullende voorzieningen voor toegankelijkheid.
- **Hoofdstuk 7**: Stembureauleden: werving, aantallen, samenstelling, opvang van uitval, training, vergoedingen en digitale ondersteuning.
- **Hoofdstuk 8**: De samenstelling van het centraal stembureau (CSB).
- **Hoofdstuk 9**: Registratieverzoeken van nieuwe politieke partijen en ondersteunende informatie van de Kiesraad. En kandidaatsstelling, voorinlevering van kandidatenlijsten en de mappenmethode.
- **Hoofdstuk 10**: Aantallen en bezorging van stempassen en signalen van ronselen van volmachtstemmen.
- **Hoofdstuk 11**: Ervaringen met de zitting van het gemeentelijk stembureau, inclusief samenstelling en aantallen van leden, hertellingen, en het gebruik van Abacus.
- **Hoofdstuk 12**: Uitslagvaststelling door het CSB, terugverwijzingen van het proces-verbaal en het vooronderzoek door de Kiesraad. En gewijzigde modellen voor de stembureaus die zijn gebruikt voor het vaststellen van de verkiezingsuitslag.
- **Hoofdstuk 13**: De Wet kwaliteitsbevordering uitvoering verkiezingsproces (Wkuv).
- **Hoofdstuk 14**: Open inventarisatie van ideeën voor verbeteringen in het verkiezingsproces.

Het rapport sluit af met een conclusie (hoofdstuk 15).

2.4 Leeswijzer

Waar relevant rapporteren we uitkomsten ook naar gemeentegrootte, bevolkingsdichtheid van de gemeente (aantal adressen per km^2) of de manier van stemopneming (CSO of DSO).

Daarnaast vergelijken we de resultaten waar mogelijk met eerdere metingen, namelijk de gemeenteraadsverkiezingen van 2022 (vanaf nu: GR22), de Europese Parlementsverkiezing van 2024 (vanaf nu: EP24) en de Tweede Kamerverkiezing van 2025 (vanaf nu: TK25). De vergelijking met GR22 gebeurt op basis van gemiddelden of percentages per vraag. Omdat data niet beschikbaar konden worden gesteld, kunnen geen statistische toetsen worden uitgevoerd. Voor EP24 en TK25 worden vergelijkingen gemaakt bij identieke vragen en op totale percentages, waarbij wel statistische toetsing wordt uitgevoerd. Deze toetsing vindt plaats voor gemeenten die in beide metingen dezelfde vragen hebben ingevuld. Hierdoor kunnen gemiddelden afwijken van de totale resultaten: er wordt een analyse gedraaid op een kleinere groep (alleen gemeenten die de vraag in beide metingen

beantwoordden). Waar nodig harmoniseren we antwoordschalen, zodat de resultaten goed vergelijkbaar zijn. Bijvoorbeeld: als bij TK25 de schaal liep van 1 (slecht) tot en met 5 (goed) en bij GR26 van 1 (goed) tot en met 5 (slecht), dan wordt de TK25-data omgezet zodat de schaal overeenkomt met die van GR26.

Bij het analyseren van de resultaten is rekening gehouden met de omvang van de dataset (circa 315 gemeenten). Hierdoor zijn uitsplitsingen, zoals naar gemeentegrootte (drie categorieën), in sommige gevallen gebaseerd op (analytisch gezien) beperkte aantallen. In dit rapport zijn deze uitsplitsingen statistisch getoetst. Statistisch toetsen houdt in dat wordt beoordeeld of een gevonden verschil waarschijnlijk door toeval is ontstaan of dat het voldoende groot is om als betekenisvol te gelden.

Door de omvang van de dataset en kleinere uitsplitsingen is het lastiger om verschillen aan te tonen volgens de gebruikelijke statistische norm ($p < 0,05$). Hierdoor worden verschillen regelmatig niet als significant aangemerkt terwijl deze wel relevant zijn en bovendien gebaseerd zijn op een steekproef die in aantal de gehele populatie benadert (de steekproef bevat ca. 93% van de populatie). Daarom worden verschillen van circa 10 procentpunten of meer als inhoudelijk opvallend beschouwd en alsnog weergegeven. In tabellen en figuren worden deze verschillen gemarkeerd met een voetnoot: *"Niet significant, maar inhoudelijk relevant verschil"*. De resultaten die worden beschreven zijn representatief doordat de verdeling in de respons zowel naar gemeentegrootte, naar wijze van stemopneming en naar provincie overeenkomt met die van alle gemeenten in Nederland.

Verdere leeswijzer statistische resultaten

- Het aantal respondenten in de gehele steekproef wordt aangegeven met een *N*. Als we over een specifieke groep praten wordt het aantal in die specifieke groep aangegeven met een *n*.
- We ronden af op gehele percentages, daardoor kan het voorkomen dat percentages niet optellen tot 100%.

2.5 Rectificatie evaluatieonderzoek TK25

Bij het evaluatieonderzoek van TK25 werd in paragraaf 13.6 vermeld dat 72% van de DSO gemeenten hertellingen heeft laten uitvoeren naar aanleiding van de controles door het GSB (tabel 13.10). Het correcte percentage moet 82% zijn.

3 Organisatie van de verkiezing binnen gemeenten

Dit hoofdstuk beschrijft of gemeenten alleen een gemeenteraadsverkiezing hebben georganiseerd of dat er sprake was van meer dan één verkiezing (bijvoorbeeld ook wijkraadsverkiezingen). Het beschrijft ook de wijze van stemopneming binnen gemeenten en hoe gemeenten het vonden om GR26 te organiseren ten opzichte van TK25.

3.1 Belangrijkste uitkomsten

- De meeste gemeenten vonden het moeilijker om een gemeenteraadsverkiezing te organiseren dan een Tweede Kamerverkiezing (56%) of zelfs veel moeilijker (14%).
- De meeste gemeenten gaven aan dat er tijdens de organisatie van de gemeenteraadsverkiezing voldoende steun was vanuit de rest van de gemeente (60%). 15% heeft die steun niet voldoende ervaren.

3.2 Aantal verkiezingen[1]

Het merendeel van de gemeenten heeft tijdens de gemeenteraadsverkiezing alleen een gemeenteraadsverkiezing gehouden (98%; zie figuur 3.1). Bij 6 gemeenten (2%) was er sprake van meer dan één verkiezing: bij 4 gemeenten (1%) waren er ook wijkraadsverkiezingen, bij 1 gemeente was er ook een referendum en bij 1 gemeente werd er ook gestemd voor een bestuurscommissie.

Figuur 3.1 - Heeft uw gemeente op 18 maart 2026 alleen de gemeenteraadsverkiezing georganiseerd of was er sprake van meer dan een verkiezing?

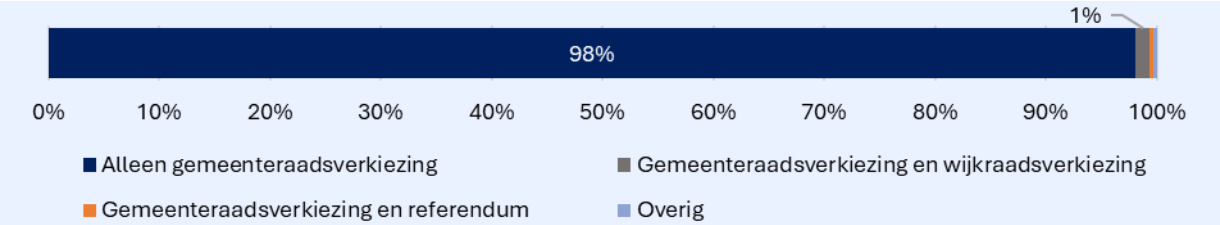

3.3 Wijze van stemopneming binnen gemeenten

Sinds 2023 kunnen gemeenten kiezen voor een decentrale stemopneming (DSO) of centrale stemopneming (CSO). In DSO-gemeenten controleert het GSB tijdens deze zitting de processen-verbaal van de stembureaus en voert het, wanneer nodig, een hertelling uit bij geconstateerde (tel)fouten. CSO-gemeenten laten het GSB tijdens deze zitting alle stemmen op lijst- en kandidaatsniveau tellen.

Een meerderheid van de gemeenten in dit onderzoek koos voor CSO (58%). Een minderheid van 42% koos voor DSO. Dit komt overeen met de landelijke cijfers. Er zijn duidelijke verschillen naar

[1] Deze vragen werden dit jaar voor het eerst gesteld, daarom kan er geen vergelijking worden gemaakt met eerdere verkiezingen.

gemeentegrootte (zie tabel 3.2 en figuur 3.3). Grote gemeenten kozen vrijwel altijd voor centrale stemopneming (83%), terwijl dit aandeel in middelgrote (55%) en kleine gemeenten (57%) lager lag.

Tabel 3.2 - Verdeling decentrale of centrale stemopneming (uitgesplitst naar gemeentegrootte)

		Klein	Middelgroot	Groot	Totaal
Verkiezing GR26	Decentrale stemopneming	44%	45%	17%	42%
	Centrale stemopneming	57%	55%	83%	58%
Verkiezing TK25	Decentrale stemopneming	41%	41%	14%	39%
	Centrale stemopneming	59%	59%	86%	61%
Verkiezing EP24	Decentrale stemopneming	40%	49%	18%	45%
	Centrale stemopneming	60%	51%	82%	55%

Figuur 3.3 - Verdeling centrale stemopneming EP24 – GR26[2] (uitgesplitst naar gemeentegrootte)

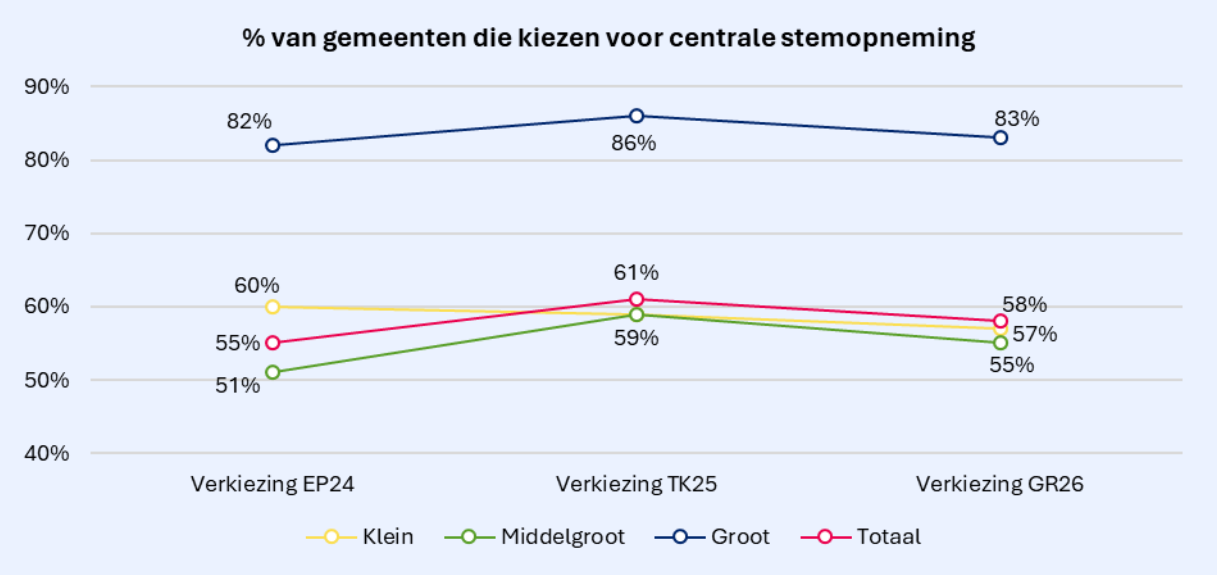

Gemeenten kozen tijdens GR26 iets vaker voor een CSO dan tijdens EP24, maar ze kozen tijdens GR26 iets minder vaak voor CSO dan tijdens TK25.[3] Er kan geen vergelijking worden gemaakt met GR22 omdat gemeenten toen nog niet konden kiezen tussen DSO en CSO.

3.4 Keuze stemopneming volgende verkiezingen

Een meerderheid van de gemeenten (58%) gaf aan bij de gemeenteraadsverkiezingen van 2026 te hebben gekozen voor een CSO. Dit komt overeen met wat gemeenten tijdens het evaluatieonderzoek na de TK25 aangaven: destijds gaf ook 58% aan van plan te zijn te kiezen voor CSO bij de GR26.
De eerstvolgende geplande verkiezingen zijn de Provinciale Staten- en waterschapsverkiezingen van 2027. Bijna twee derde van de gemeenten gaf aan dat bij die verkiezingen zal worden gekozen voor CSO (65%). Dit kan worden verklaard doordat bij de Provinciale Staten- en waterschapsverkiezingen

[2] Tijdens GR22 konden gemeenten nog niet kiezen tussen DSO en CSO, daarom is GR22 hier niet opgenomen.
[3] Niet significant, maar inhoudelijk relevant verschil.

van 2023 het tellen op de verkiezingsavond voor decentrale telgemeenten tegenviel en CSO hiervoor een oplossing kan bieden. Daarnaast zei 22% te verwachten dat de gemeente zal kiezen voor DSO; 14% van de gemeenten wist nog niet wat de beslissing zal zijn.

Tabel 3.4 - Zou uw gemeente voor de eerstvolgende geplande verkiezingen (de Provinciale Staten- en waterschapsverkiezingen in 2027) voor een decentrale of centrale stemopneming kiezen? (Uitgesplitst naar gemeentegrootte)

	Klein	Middelgroot	Groot	Totaal
Centrale stemopneming	68%	61%	82%	65%
Decentrale stemopneming	20%	23%	11%	22%
Weet het nog niet	12%	15%	7%	14%

Vrijwel alle gemeenten die tijdens GR26 gebruik maakten van centrale stemopneming, zijn van plan dit voort te zetten tijdens de Provinciale Staten- en waterschapsverkiezingen van 2027 (98%). Een heel klein deel weet het nog niet (2%). Van de huidige DSO-gemeenten geeft ruim 1 op de 5 aan over een jaar over te stappen op CSO (21%). De helft houdt vast aan DSO (50%) en 30% van de gemeenten is er nog niet over uit. Bij TK25 zagen we veelal dat beide groepen voor GR26 zouden vasthouden aan dezelfde wijze van stemopneming, mogelijk omdat de verkiezingen zo kort op elkaar plaatsvonden.

Tabel 3.5 - Zou uw gemeente voor de eerstvolgende geplande verkiezingen (de Provinciale Staten- en waterschapsverkiezingen in 2027) voor een decentrale of centrale stemopneming kiezen? (Uitgesplitst naar huidige wijze van stemopneming)

	GR26: Decentrale stemopneming	GR26: Centrale stemopneming	Totaal
Centrale stemopneming	21%	98%	65%
Decentrale stemopneming	50%	0%	22%
Weet het nog niet	30%	2%	14%

3.5 Organisatie gemeenteraadsverkiezing

Bij het organiseren van een gemeenteraadsverkiezing liggen er meer taken bij de gemeente dan bij de organisatie van de Tweede Kamerverkiezing. Aan de gemeenten is gevraagd of ze de organisatie makkelijker of moeilijker vonden.

De meeste gemeenten vonden het moeilijker (56%) of zelfs veel moeilijker (14%) om een gemeenteraadsverkiezing te organiseren dan een Tweede Kamerverkiezing (zie figuur 3.6).

Figuur 3.6 – Hoe makkelijk of moeilijk was het voor uw gemeente om een gemeenteraadsverkiezing te organiseren ten opzichte van een Tweede Kamerverkiezing?

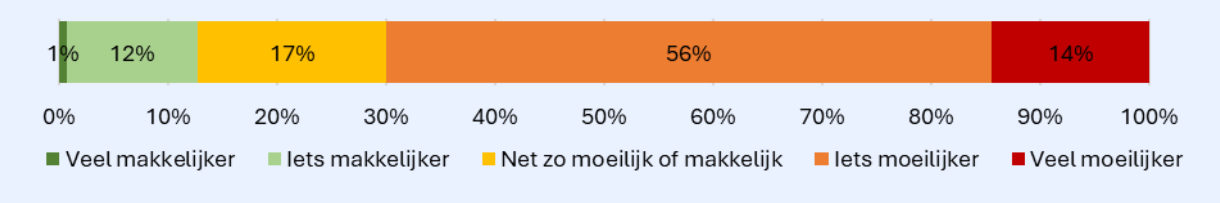

Hoewel er geen significante verschillen werden aangetoond tussen gemeenten van verschillende grootte, of met een verschillende wijze van stemopneming, geven de resultaten wel een indicatie dat het voor kleinere gemeenten en DSO-gemeenten iets moeilijker was om verkiezingen voor de gemeenteraad te organiseren dan een Tweede Kamerverkiezing (zie tabel 3.7).[4]

Tabel 3.7 - Hoe makkelijk of moeilijk was het voor uw gemeente om een gemeenteraadsverkiezing te organiseren ten opzichte van een Tweede Kamerverkiezing? (uitgesplitst naar gemeentegrootte en type stemopneming)

	Klein	Middelgroot	Groot	DSO	CSO	Totaal
Veel moeilijker	17%	14%	11%	20%	10%	14%
Iets moeilijker	58%	56%	48%	52%	58%	56%
Net zo moeilijk of makkelijk	12%	19%	19%	17%	18%	17%
Iets makkelijker	13%	10%	22%	11%	13%	12%
Veel makkelijker	0%	1%	0%	1%	1%	1%

De meeste gemeenten gaven aan dat er tijdens de organisatie van de gemeenteraadsverkiezing voldoende steun was vanuit de rest van de gemeente (60%). 15% heeft die steun niet voldoende ervaren (zie figuur 3.8). De grootte van de gemeente of wijze van stemopneming speelt niet mee in de mate waarin steun werd ervaren bij het organiseren van de gemeenteraadsverkiezing.

Daarnaast was 62% van de gemeenten van mening dat er (ruim) voldoende kennis aanwezig was over de CSB-taken bij een gemeenteraadsverkiezing. Iets minder dan een kwart stond hier neutraal tegenover (24%). Verder vond 15% dat er niet voldoende kennis was over het takenpakket van het CSB bij een gemeenteraadsverkiezing. Er zijn geen significante verschillen tussen gemeenten van verschillende grootte, of tussen CSO- en DSO-gemeenten. Wel lijken resultaten erop te wijzen dat kleine gemeenten minder zeker waren van voldoende kennis over de CSB-taken (20% (helemaal) oneens) dan middelgrote (14% (helemaal) oneens) en grote gemeenten (11% (helemaal) oneens)[5].

Figuur 3.8 – Beoordeling steun gemeentelijke organisatie en kennis CSB-taken

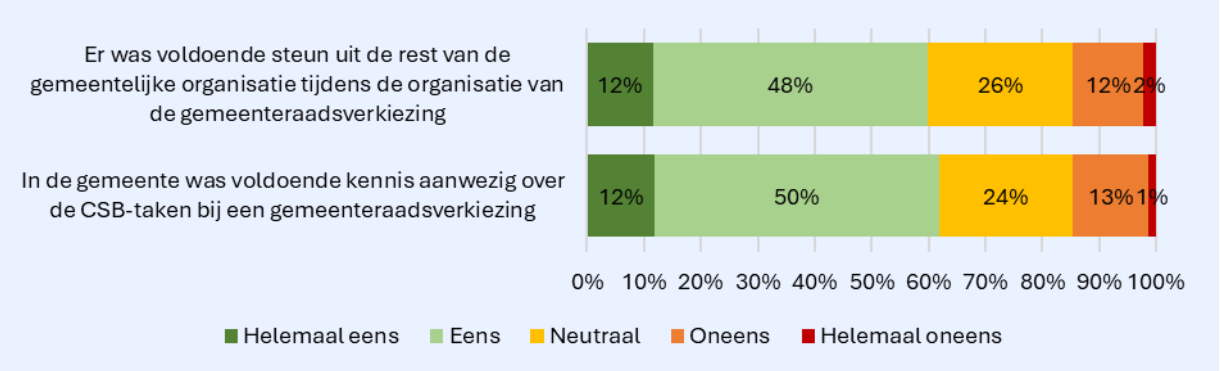

[4] Niet significant, maar inhoudelijk relevant verschil.
[5] Niet significant, maar inhoudelijk relevant verschil.

4 Informatievoorziening

Dit hoofdstuk gaat in op de informatievoorziening rondom de gemeenteraadsverkiezingen 2026, waaronder de rol van de Kiesraad en het ministerie van BZK. Daarbij komen onder meer de Toolkit Verkiezingen, het Informatiepunt Verkiezingen en overige vormen van communicatievoorziening (zoals de nieuwsbrief, de webinars en de vragenuurtjes) aan bod.

4.1 Belangrijkste uitkomsten

- Alle gemeenten (100%) maakten gebruik van de Toolkit. 64% vond het (zeer) eenvoudig om informatie te vinden en 87% beoordeelde de Toolkit in het algemeen als (zeer) goed.
- De onderdelen van de Toolkit die het vaakst gebruikt werden zijn registratie kandidaatstelling (83%), taken uitslagvaststelling (84%) en nieuwsbrieven (65%).
- Ruim de helft van de gemeenten (51%) deed suggesties ter verbetering van de Toolkit. Gemeenten hebben soms problemen ervaren met vindbaarheid en structuur. Daarnaast had 16% van de gemeenten behoefte aan praktische documenten (zoals stappenplannen, checklists en voorbeelden).
- 94% van de gemeenten had contact met het Informatiepunt. De algemene waardering is hoog (gemiddeld 4,3 op een 5-puntsschaal). Onderdelen als de Self Service Portal, telefonische bereikbaarheid, responstermijn en deskundigheid medewerkers werden overwegend positief beoordeeld.
- Vrijwel alle gemeenten namen deel aan webinars (96%), die werden beoordeeld met een rapportcijfer tussen 7,1 en 7,4. 72% van de gemeenten gaf de voorkeur aan webinars en thematische vragenuurtjes boven de voormalige inloopspreekuren.

4.2 Toolkit

De Toolkit Verkiezingen is een onderdeel van de website van de Kiesraad dat gemeenten praktische hulpmiddelen voor de organisatie van verkiezingen biedt. Deze Toolkit bevat onder andere checklists, voorbeeldbrieven, formats voor communicatie en instructies voor stembureauleden.

4.2.1 Gebruik door gemeenten

Alle deelnemende gemeenten (100%) hebben gebruik gemaakt van de Toolkit Verkiezingen die door de Kiesraad en BZK beschikbaar wordt gesteld.

De gemeenten waren positief over het gebruik van de Toolkit (zie figuur 4.1 en figuur 4.2). Bijna twee derde (64%) van de gemeenten vond het (zeer) eenvoudig om de Toolkit te gebruiken en 87% van de gemeenten beoordeelde de algemene Toolkit als (zeer) goed.

Figuur 4.1 - Hoe eenvoudig was het om op de Toolkit de informatie te vinden die u nodig had?

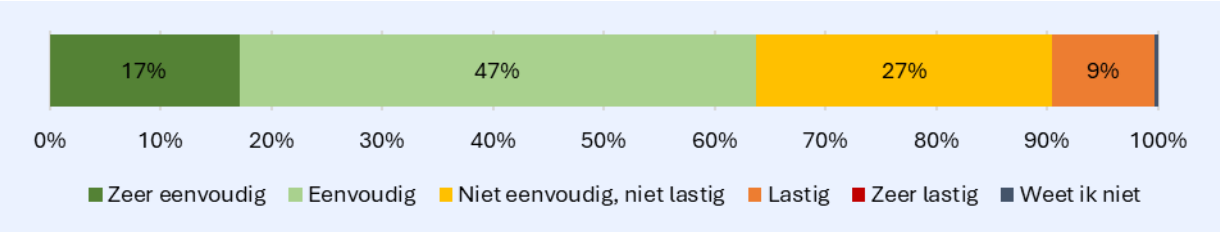

Figuur 4.2 - In het algemeen, hoe beoordeelt u de complete Toolkit Verkiezingen?

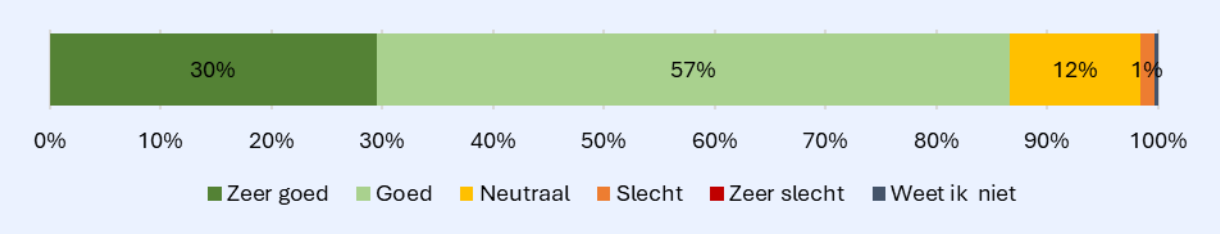

Tijdens GR22, TK23 en EP24 konden gemeenten gebruikmaken van de Toolkit Verkiezingen, die destijds nog onder beheer was van het ministerie van BZK en via hun website beschikbaar werd gesteld. Na EP24 is het beheer van de toolkit overgenomen door de Kiesraad. Vanaf TK25 is een vernieuwde vorm van de Toolkit Verkiezingen geïntroduceerd. Voor GR26 is deze toolkit ten opzichte van TK25 verder uitgebreid en verbeterd. De gemiddelde score op de algemene beoordeling van de Toolkit was tijdens GR26 hetzelfde als tijdens TK25 en EP24.[6]

4.2.2 Gebruik verschillende onderdelen van de Toolkit

De Toolkit Verkiezingen heeft meerdere onderdelen en niet alle onderdelen werden evenveel gebruikt door de gemeenten (zie figuur 4.3). De onderdelen van de Toolkit die het **vaakst** gebruikt werden zijn registratie kandidaatstelling (83%), taken uitslagvaststelling (84%) en nieuwsbrieven (65%). De Toolkit werd het **minst vaak** gebruikt voor organisatie tussentijdse benoemingen en de stembureau instructie; respectievelijk 66% en 43% van de gemeenten maakte hier geen tot nauwelijks gebruik van.

[6] Dit was de enige vraag in dit hoofdstuk die tijdens EP24 op dezelfde manier werd gesteld. Op de andere vragen kan geen vergelijking plaatsvinden. Geen van deze vragen zijn op een vergelijkbare manier uitgevraagd tijdens GR22.

Figuur 4.3 - Gebruik specifieke onderdelen van de Toolkit.

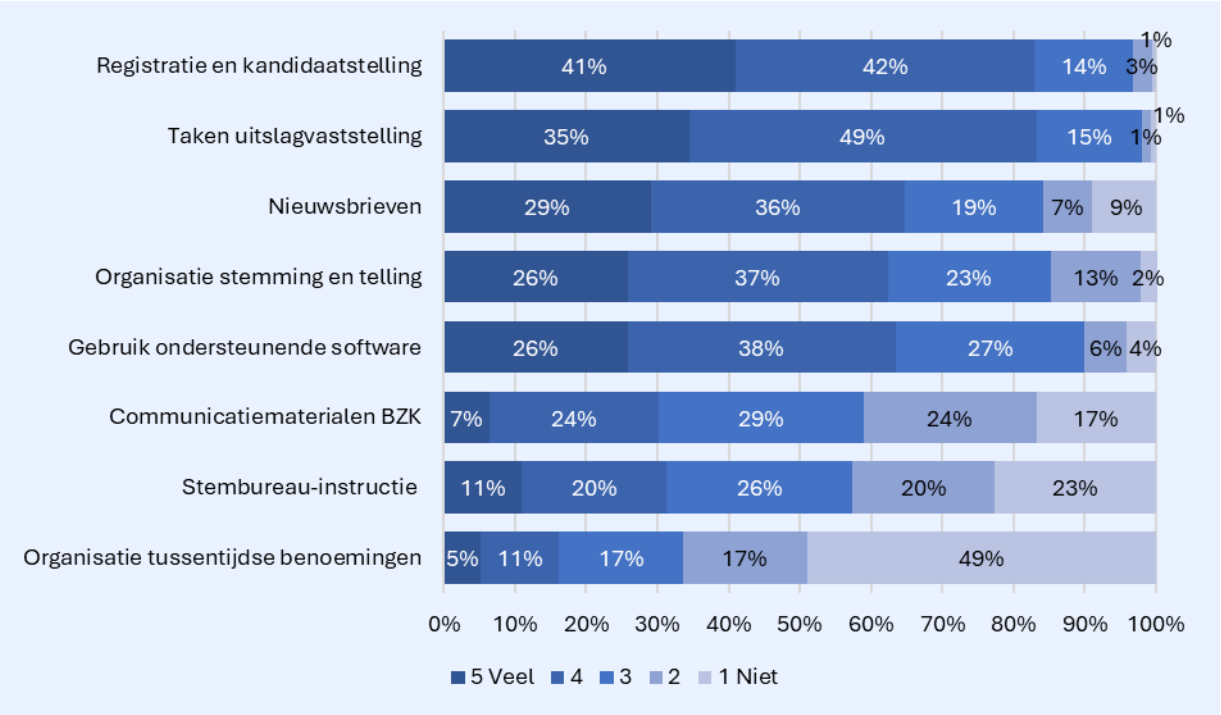

4.2.3 Beoordeling verschillende onderdelen van de Toolkit

Over het algemeen beoordeelden de gemeenten de verschillende onderdelen van de Toolkit als (zeer) goed (zie figuur 4.4). Gemeenten waren het meest positief over de nieuwsbrieven en het onderdeel registratie kandidaatstelling. Twee onderdelen scoorden minder goed: het onderdeel ‘organisatie tussentijdse benoemingen’ werd door 11% van de gemeenten als (zeer) slecht beoordeeld en 11% van de gemeenten beoordeelden het onderdeel ‘gebruik ondersteunende software’ als (zeer) slecht.

Figuur 4.4 - Beoordeling specifieke onderdelen van de Toolkit.

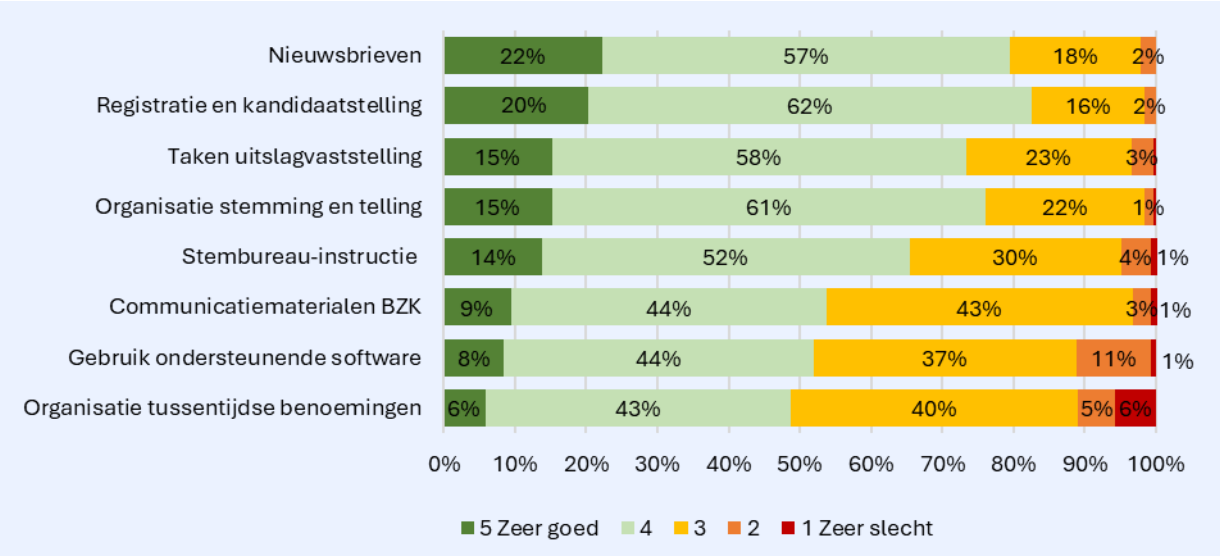

4.2.4 Behoefte aan andere documenten in Toolkit

16% van de gemeenten (n = 49) gaf aan behoefte te hebben aan andere documenten naast wat momenteel in de Toolkit beschikbaar is. Veel behoeften gaan over het *hoe in de praktijk*: concrete stappen, juiste volgorde, uitzonderingen en correcte toepassing van regels. Zo is er onder andere behoefte aan:

- Voorbeeldteksten en compact overzicht van verplichte publicaties
- Informatie over benoemingen (brieven, modellen etc.)
- Een chronologische checklist om het proces overzichtelijker te maken incl. tijdlijndocumentatie
- Overzicht per proces: 'wat heb ik, wat heb ik nodig'
- Meer uitleg over invullen proces-verbalen
- Stappenplan hertelling
- Berekening zetelverdeling
- Startoverzicht nieuwe projectteams
- Meer uitleg over OSV en CSB
- Leeslijst of overzicht van alle documenten
- 'Release note' – Wat is er anders dan de vorige keer?

4.2.5 Suggesties om de Toolkit te verbeteren

51% van de gemeenten heeft suggesties gedaan om de Toolkit te verbeteren. Gemeenten noemden vindbaarheid en overzicht het meest als aandachtspunt. Gemeenten hebben de Toolkit als inhoudelijk sterk ervaren, maar gaven aan dat informatie moeilijk te vinden was door de grote hoeveelheid documenten, uitklapmenu's en verwijzingen. Dit lijkt tegenstrijdig met de behoefte aan aanvullende documentatie met nog meer informatie (zie paragraaf 4.2.4), maar de ervaren hoeveelheid documentatie vormde vooral een probleem doordat deze onvoldoende goed doorzoekbaar en gestructureerd was. De zoekfunctie werd veelvuldig genoemd als verbeterpunt: resultaten tonen soms documenten van eerdere verkiezingen, zoeken kan vaak alleen binnen processen en niet op onderwerp en belangrijke stukken zijn lastig snel terug te vinden. Dit leidde ertoe dat gemeenten veel moesten scrollen en klikken, wat de Toolkit als onoverzichtelijk en intensief in gebruik maakte.

Daarnaast gaven gemeenten aan dat de hoeveelheid en versnippering van informatie verwarrend kan zijn. Instructies en factsheets komen meerdere keren terug, documenten zijn verspreid over verschillende onderdelen en niet altijd logisch gegroepeerd. Gemeenten willen graag meer bundeling (bijvoorbeeld alle factsheets, modellen of handleidingen bij elkaar), een duidelijkere structuur per proces en meer onderscheid tussen informatie voor ervaren en nieuwe projectleiders. Ook werd genoemd dat informatie soms laat beschikbaar komt of niet actueel is, wat voorbereiding lastiger maakt. Tot slot is er behoefte aan meer overzicht op hoofdlijnen, eenvoudiger taalgebruik en inzicht in wat wettelijk verplicht is versus wat vooral ondersteunend of adviserend is.

4.3 Informatiepunt verkiezingen

De Kiesraad biedt verschillende gemeenten verschillende informatie- en contactmogelijkheden. Een van de vormen van informatievoorziening is het Informatiepunt Verkiezingen van de Kiesraad. Hier kunnen gemeenten terecht met inhoudelijke vragen over (het organiseren van) verkiezingen.

Ruim 94% van de gemeenten heeft contact gehad met het Informatiepunt. Hierbij waren er geen verschillen tussen grote, middelgrote en kleine gemeenten (zie tabel 4.5). Tijdens GR26 hadden gemeenten vaker contact met het Informatiepunt Verkiezingen in vergelijking met TK25 (79%). Het gaat hierbij om kleine en middelgrote gemeenten die bij GR26 vaker contact hadden met het Informatiepunt Verkiezingen in vergelijking met TK25; grote gemeenten hadden toen ook bijna allemaal wel eens contact met het Informatiepunt.

Tabel 4.5 Heeft u contact gehad met het Informatiepunt Verkiezingen van de Kiesraad? (Uitgesplitst naar gemeentegrootte)

	Klein	Middelgroot	Groot	Totaal
Ja	89%	95%	96%	94%
Nee	12%	4%	4%	6%
Weet ik niet	0%	1%	0%	< 1%

4.3.1 Algemene beoordeling Informatiepunt Verkiezingen

Over het algemeen waren alle gemeenten die gebruik hebben gemaakt van het Informatiepunt Verkiezingen tevreden over dit contact (gemiddelde score van 4,3 op een 5-puntsschaal van (1) Zeer slecht tot en met (5) Zeer goed; figuur 4.6 toont de percentages). De tevredenheid was hetzelfde als tijdens TK25 (toen ook een gemiddelde van 4,3).

Figuur 4.6 - In het algemeen, hoe beoordeelt u het Informatiepunt Verkiezingen van de Kiesraad?

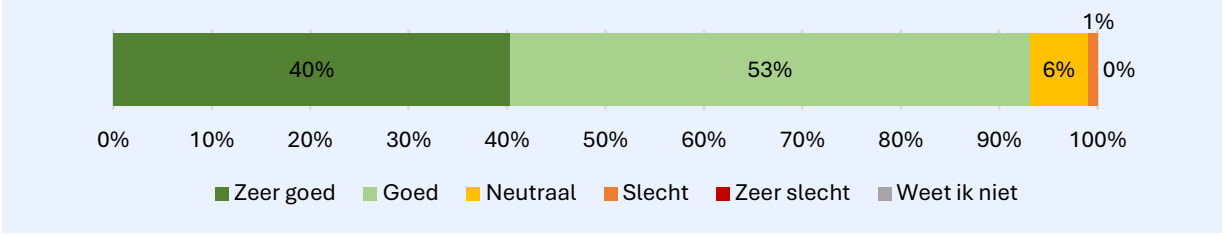

Gemeenten gaven aan tevreden te zijn met het Informatiepunt verkiezingen omdat ze vonden dat ze snel antwoord kregen (84%), de inhoud van het antwoord duidelijk was (78%) en omdat het Informatiepunt telefonisch goed bereikbaar was (73%; zie figuur 4.7). Gemeenten gaven daarnaast bij de ‘anders, namelijk’ optie ook aan dat ze de medewerkers bij het Informatiepunt erg vriendelijk, betrokken en behulpzaam vonden.

Figuur 4.7 - Waarom vond u het Informatiepunt Verkiezingen in het algemeen goed?

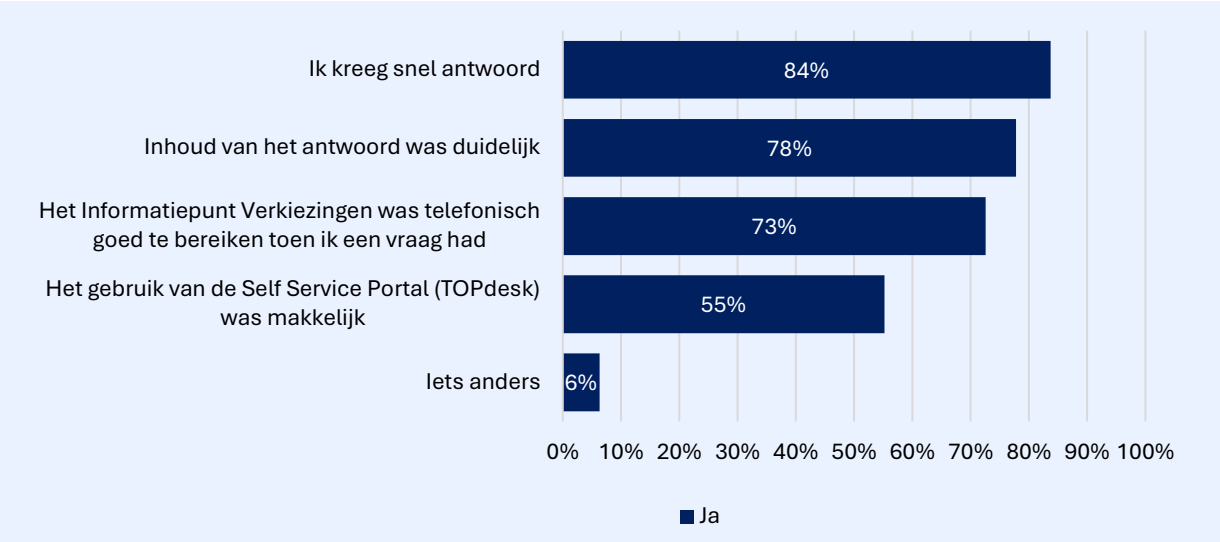

Slechts 3 gemeenten beoordeelden het informatiepunt als niet goed. Dit kwam omdat ze te lang moesten wachten op antwoord (n = 1) of omdat ze de inhoud van het antwoord onduidelijk vonden (n = 2). Gemeenten gaven bij de 'anders, namelijk' optie ook aan dat ze vaak verschillende antwoorden (n = 1) kregen en dat ze overwegend voorgeprogrammeerde standaardantwoorden kregen en een verwijzing naar de Kieswet in plaats van een interpretatie (n = 1). Ook gemeenten die wel tevreden waren gaven in de open antwoorden aan over enkele dingen niet tevreden te zijn, bijvoorbeeld over dat de antwoorden te algemeen zijn (n = 2), ze verschillende antwoorden op dezelfde vraag kregen (n = 2), en dat ze vonden dat het Informatiepunt telefonisch slecht bereikbaar was (tot 15:00u) tijdens de dag van de kandidaatstelling (n = 2). Deze laatste opmerking is feitelijk onjuist: op de dag van kandidaatstelling was het Informatiepunt open van 9 – 20u en ook de week voor de dag van kandidaatstelling was het Informatiepunt geopend tot 17:00u (i.p.v. 15:00u). Waarschijnlijk waren de gemeenten die dit aangaven hiervan niet op de hoogte.

4.3.2 Beoordeling specifieke onderdelen Informatiepunt Verkiezingen

Naast de algemene beoordeling werd gemeenten ook gevraagd om een aantal specifieke onderdelen van het Informatiepunt te beoordelen, namelijk de Self Service Portal (TOPdesk), de telefonische bereikbaarheid, de termijn waarop vragen werden beantwoord en de deskundigheid van de medewerkers (zie figuur 4.8).

Gemeenten beoordeelden deze onderdelen overwegend positief. De Self Service Portal (TOPdesk) werd door in totaal 86% van de gemeenten als goed of zeer goed beoordeeld. De telefonische bereikbaarheid scoorde vergelijkbaar, met een gecombineerde positieve beoordeling van 88%. De termijn waarop vragen werden beantwoord werd door 85% van de gemeenten als goed of zeer goed ervaren en ook de deskundigheid van de medewerkers werd goed beoordeeld: 82% gaf hiervoor een goede of zeer goede waardering.

Figuur 4.8 - Hoe beoordeelt u de volgende onderdelen van het Informatiepunt Verkiezingen?

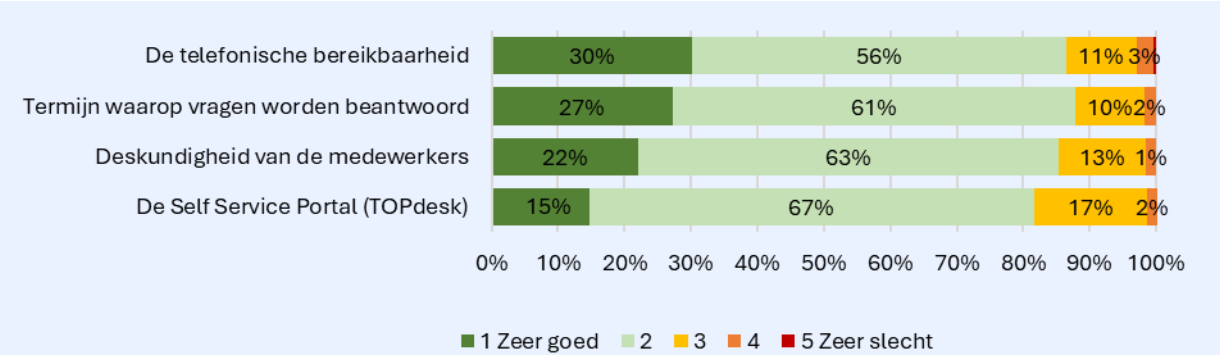

4.3.3 Overige vormen van ondersteuning

Gemeenten werd gevraagd of ze gebruik maakten van andere vormen van ondersteuning georganiseerd door de Kiesraad of BZK. Bijna alle gemeenten hebben gebruik gemaakt van de webinars (96%) en ongeveer de helft van de gemeenten heeft gebruik gemaakt van de vragenuurtjes (47%; zie figuur 4.9).

Figuur 4.9 - Heeft uw gemeente gebruik gemaakt van de volgende informatiebronnen?

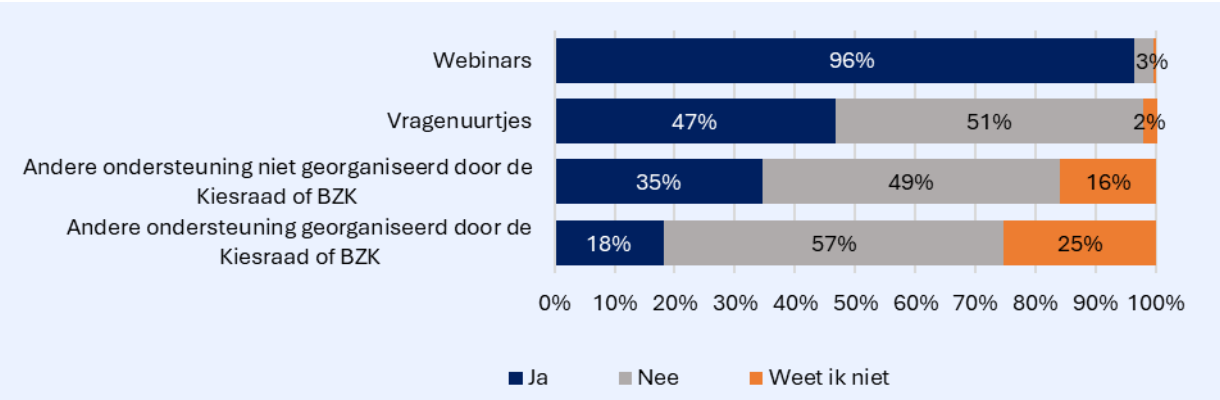

Een deel van de gemeenten maakte gebruik van ‘andere ondersteuning’ dan in de voorgelegde antwoordopties. 18% van de gemeenten maakte gebruik van ‘andere ondersteuning georganiseerd door de Kiesraad of BZK’. Deze gemeenten maakten vooral gebruik van fysieke bijeenkomsten en informatiebijeenkomsten die werden georganiseerd. Deze bijeenkomsten hadden veelal betrekking op de kandidaatstelling, registratie van politieke partijen, nieuwe wet- en regelgeving en de voorbereiding op de verkiezingen. Ook maakten gemeenten gebruik van telefonisch mailcontact met de Kiesraad. 35% van de gemeenten maakte gebruik van andere ondersteuning die *niet* door de Kiesraad of BZK was georganiseerd. Hierbij ging het bijvoorbeeld om een (opfris)cursus via een commerciële aanbieder en contact met andere verkiezingsleiders en collega’s van (buur)gemeenten.

4.4 Vorm van webinars

De Kiesraad heeft in de aanloop naar de verkiezingen verschillende webinars aangeboden, waarin uiteenlopende onderdelen van het verkiezingsproces centraal stonden. In totaal heeft bijna iedere gemeente gebruikgemaakt van ten minste één van deze webinars (zie tabel 4.10). Gemeenten zijn over het algemeen positief over **de vorm** van de webinars. Er zijn hierin geen verschillen naar gemeentegrootte.

Het webinar over kwaliteitsbevordering (8 december 2025), dat bestond uit een presentatie vanuit een opnamestudio, werd door 68% van de gemeenten bijgewoond. De gekozen vorm ontving gemiddeld een rapportcijfer van 7,1. Het webinar over kandidaatstelling (8 januari 2026), gepresenteerd vanuit het kantoor van de Kiesraad, kende met 92% de hoogste aanwezigheid. Deze vorm werd gewaardeerd met een gemiddeld rapportcijfer van 7,4. Het webinar over stemming en telling (22 januari 2026) werd door 79% van de gemeenten gevolgd; de gekozen vorm kreeg een gemiddelde beoordeling van 7,3. Het webinar over uitslagvaststelling (12 februari 2026) werd door 86% van de gemeenten bijgewoond en de vorm werd beoordeeld met een gemiddeld rapportcijfer van 7,2.

Tabel 4.10 – Wat vond u van de vorm van elk van de onderstaande bijeenkomsten? (Uitgesplitst naar gemeentegrootte)

	% bijgewoond (rapportcijfer 1 (laagste) - 10 (hoogste))			
	Klein	Middelgroot	Groot	Totaal
Webinar over kwaliteitsbevordering (8 december 2025): presentatie vanuit een opnamestudio	61% (7,3)	69% (7,1)	79% (6,9)	68% (7,1)
Webinar over kandidaatstelling (8 januari 2026): presentatie vanuit het kantoor van de Kiesraad	90% (7,4)	93% (7,3)	93% (7,4)	92% (7,4)
Webinar over stemming & telling (22 januari 2026): tafelgesprek vanuit een opnamestudio met een gespreksleider	69% (7,2)	80% (7,4)	83% (7,3)	78% (7,3)
Webinar over uitslagvaststelling (12 februari 2026): tafelgesprek vanuit een opnamestudio met een gespreksleider	87% (7,0)	85% (7,2)	86% (7,3)	86% (7,2)

4.4.1 Webinars ter vervanging van vragenuurtjes

De webinars en vragenuurtjes per onderwerp zijn in de plaats gekomen van de inloopspreekuren per fase van het proces. Gemeenten konden aangeven welke vorm hun voorkeur had (zie figuur 4.11). 72% van de gemeenten gaf aan de webinars en vragenuurtjes per onderwerp te verkiezen boven de voormalige inloopspreekuren. Voor 12% van de gemeenten ging de voorkeur juist uit naar de inloopspreekuren per fase van het proces. Daarnaast gaf 13% aan geen uitgesproken voorkeur te hebben voor één van beide vormen van ondersteuning. Een klein deel van de gemeenten (3%) wist niet welke vorm de voorkeur heeft.

Hierbij was er een klein verschil op basis van gemeentegrootte. 79% van de grote gemeenten en 73% van de middelgrote gemeenten had een voorkeur voor webinars en vragenuurtjes ten opzichte van

66% van de kleine gemeenten. 13% van de kleine en middelgrote gemeenten had een voorkeur voor inloopspreekuren, ten opzichte van 7% van de grote gemeenten.

Figuur 4.11. Welke vorm heeft uw voorkeur?

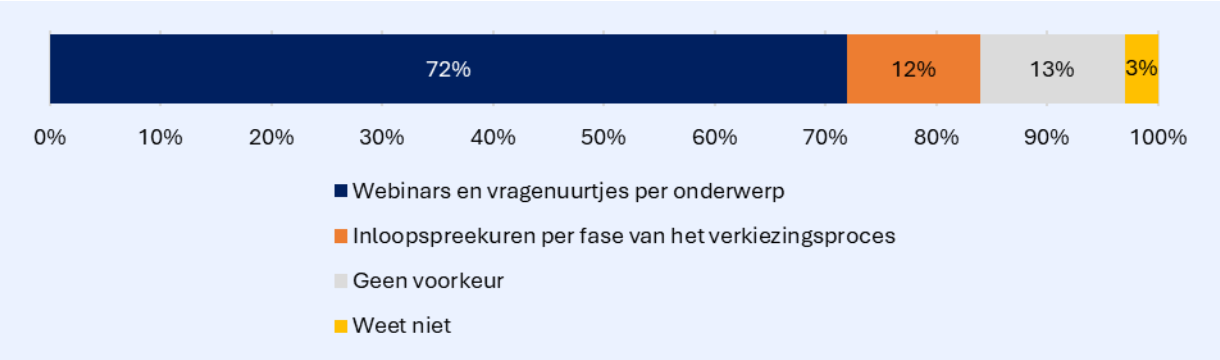

5 Communicatie richting kiezers

Dit hoofdstuk gaat in op de manieren waarop gemeenten hebben gecommuniceerd over stemlokalen en welke kanalen daarbij zijn gebruikt, op welke specifieke doelgroepen gemeenten hebben gefocust en hoe gemeenten het gebruik van verkiezingsposters hebben gefaciliteerd.

5.1 Belangrijkste uitkomsten

- In vrijwel alle gemeenten konden inwoners de locatie van hun stemlokaal vinden via de website van de gemeente en waarismijnstemlokaal.nl. Ook andere communicatiemethoden werden veel gebruikt, zoals een overzicht bij de stempas en/of kandidatenlijst, een verwijzing naar de website of vermelding van het dichtstbijzijnde stemlokaal op de stempas, lokale nieuwsbladen en sociale media.
- 89% van de gemeenten richtten hun communicatie op specifieke doelgroepen, met name op jonge kiezers die voor het eerst mochten stemmen.
- 96% van de gemeenten hebben opkomstbevorderende maatregelen ingezet. 81% van de gemeenten hebben aangegeven een lokale publiekscampagne te hebben gevoerd. Daarnaast maakte 71% gebruik van stemhulpen en organiseerde 62% van de gemeenten specifieke evenementen gericht op de verkiezingen.
- In de meeste gemeenten konden politieke partijen hun posters op voorgedrukte verkiezingsborden tonen (83%).

5.2 Communicatie over stemlocaties

5.2.1 Manieren van communicatie

Gemeenten konden op verschillende manieren communiceren over de verkiezing. Vrijwel alle gemeenten communiceerden over de stemlocaties via hun eigen website (99%) en via de website waarismijnstemlokaal.nl (96%; zie tabel 5.1). In 82% van de gemeenten werd er via een overzicht bij de stempas en/of kandidatenlijst over de stemlocaties gecommuniceerd. Ook werd hierover gecommuniceerd door middel van een verwijzing op de stempas naar de website van de gemeente (82%), via lokale nieuwsbladen (85%), door de dichtstbijzijnde stemlocatie te vermelden op de stempas (74%) en via sociale media (74%). In ongeveer de helft van de gemeenten werd er gecommuniceerd via een verkiezingskrant voor elk woonadres (47%). Bij 5% van de gemeenten werd op andere manieren gecommuniceerd zoals op verkiezinginbeeld.nl en door posters en makelaarsborden op de stemlocaties op te hangen.

Kleine gemeenten vermeldden gemiddeld vaker de dichtstbijzijnde stemlocatie op de stempas (87%) ten opzichte van middelgrote (73%) en grote (57%) gemeenten. Kleine gemeenten communiceerden minder vaak via een verkiezingskrantje per woonadres (28%) dan middelgrote (52%) en grote (50%) gemeenten dit deden. Ook gaven kleine gemeenten minder vaak een overzicht van stemlocaties bij de stempas en/of de kandidatenlijst (71%) in vergelijking met middelgrote (84%) en grote (96%) gemeenten.

Tabel 5.1 - Op welke manier(en) heeft uw gemeente gecommuniceerd over de stemlocaties bij deze verkiezing? (Uitgesplitst naar gemeentegrootte)

	Klein	Middelgroot	Groot	Totaal
Op de website van de gemeente staat een overzicht van de stemlocaties	98%	100%	96%	99%
Via sociale media	80%	73%	68%	74%
Via lokale nieuwsbladen	89%	84%	86%	85%
Door de dichtstbijzijnde stemlocatie op de stempas te vermelden	87%	73%	57%	74%
Door op de stempas te verwijzen naar de website van de gemeente	80%	82%	89%	82%
Via een 'verkiezingskrantje' dat per woonadres werd bezorgd	28%	52%	50%	47%
Op de website 'www.waarismijnstemlokaal.nl'	92%	98%	93%	96%
Op een overzicht bij de stempas en/of de kandidatenlijst	71%	84%	96%	82%
Anders	0%	6%	11%	5%
We hebben hier niet over gecommuniceerd	0%	0%	0%	0%

De verschillende manieren van communicatie werden in totaal ongeveer net zo veel gebruikt bij GR26 als bij TK25, EP24 en GR22 (zie tabel 5.2). Tijdens GR26 werd er echter vaker via een 'verkiezingskrantje' per woonadres gecommuniceerd dan tijdens TK25 en EP24. Tijdens GR26 gaven minder gemeenten aan dat ze (ook) nog op een andere manier hadden gecommuniceerd dan tijdens TK25.

Tabel 5.2 - Op welke manier(en) heeft uw gemeente gecommuniceerd over de stemlocaties bij deze verkiezing? Verschillen TK25 – EP24 – TK23 – GR22.

	Totaal GR26	Totaal TK25	Totaal EP24	Totaal GR22
Op de website van de gemeente staat een overzicht van de stemlocaties	99%	98%	98%	100%
Via social media	74%	69%	77%	82%
Via lokale nieuwsbladen	85%	76%	83%	87%
Door de dichtstbijzijnde stemlocatie op de stempas te vermelden	74%	72%	75%	52%
Door op de stempas te verwijzen naar de website van de gemeente	82%	77%	82%	90%
Via een 'verkiezingskrantje' dat per woonadres werd bezorgd	47%	11%	10%	47%
Op de website 'www.waarismijnstemlokaal.nl'	96%	98%	94%	87%
Op een overzicht bij de stempas en/of de kandidatenlijst	82%	83%	84%	90%
Anders	5%	11%	7%	6%
We hebben hier niet over gecommuniceerd	0%	0%	0%	-
Totaal N	**307**	**240**	**262**	**250**

5.3 Communicatie richting specifieke groepen

Gemeenten konden zich in de communicatie tijdens de verkiezing richten op specifieke doelgroepen kiezers. 89% van de gemeenten heeft dit gedaan, de overige gemeenten deden dit niet (11%). Communicatie voor specifieke doelgroepen was grotendeels gericht op jonge kiezers die voor het eerst mochten stemmen (83%; zie tabel 5.3). Grote gemeenten richtten zich daarbij ook vaker op jongeren (43%) dan middelgrote (22%) en kleine (16%) gemeenten. Grote gemeenten richtten zich ook vaker specifiek op stemgerechtigde niet-EU burgers (18%) dan middelgrote (6%) en kleine (3%) gemeenten.

Ook aan communicatie richting kiezers met verschillende beperkingen werd aandacht besteed. Bij grote gemeenten werd de communicatie vaker op mensen met een beperking gericht (visueel (65%), auditief (54%), laaggeletterd (43%),[7] (licht)verstandelijk (39%), lichamelijk (39%)) dan in de kleine en middelgrote gemeenten.

Tabel 5.3 - Op welke specifieke doelgroepen heeft uw gemeente zich gericht? (Uitgesplitst naar gemeentegrootte)

	Klein	Middelgroot	Groot	Totaal
Jonge kiezers die voor het eerst mogen stemmen (18 jaar)	80%	84%	86%	83%
Jongeren (18-34 jaar)	16%	22%	43%	23%
Ouderen (65+)	12%	8%	14%	9%
Stemgerechtigde EU-burgers	7%	9%	14%	9%
Stemgerechtigde niet-EU-burgers	3%	6%	18%	7%
Kiezers met een migratieachtergrond	3%	5%	11%	5%
Laaggeletterden	25%	28%	43%	28%
Kiezers met een visuele beperking	18%	35%	64%	34%
Kiezers met een auditieve beperking	15%	24%	54%	25%
Kiezers met een (licht)verstandelijke beperking	13%	18%	39%	19%
Kiezers met een lichamelijke beperking	12%	14%	39%	16%
Anders	2%	6%	7%	5%
Niet van toepassing: er was geen specifieke communicatie gericht op bepaalde doelgroepen	13%	12%	4%	11%

De mate waarin gemeenten zich op specifieke doelgroepen richtten is grotendeels vergelijkbaar met TK25, EP24 en GR22 (zie tabel 5.4). Hierbij wordt procentueel alleen gekeken naar gemeenten die zich hebben gericht op tenminste één doelgroep.

Gemeenten richtten zich in aanloop naar GR26 meer op jonge kiezers die voor het eerst mochten stemmen en op jongeren van 18 – 34 jaar ten opzichte van TK25 en EP24, maar het percentage kwam wel overeen met GR22. Ten opzichte van GR22 richtten gemeenten zich tijdens GR26 vaker op

[7] Niet significant, maar inhoudelijk relevant verschil

laaggeletterden en kiezers met een auditieve beperking, maar dat was tijdens TK25 en EP24 ook al zo.

Tabel 5.4 - Op welke specifieke doelgroepen heeft uw gemeente zich gericht? Verschillen TK25 – EP24 – TK23 – GR22 (percentages van gemeenten die zich hebben gericht op doelgroepen)

	Totaal GR26	Totaal TK25	Totaal EP24	Totaal GR22
Jonge kiezers die voor het eerst mogen stemmen (18 jaar)	94%	87%	87%	91%
Jongeren (18-34 jaar)	25%	10%	5%	25%
Ouderen (65+)	10%	10%	7%	7%
Stemgerechtigde EU-burgers	10%	-	-	6%
Stemgerechtigde niet-EU-burgers	7%	-	-	
Kiezers met een migratieachtergrond	6%	3%	7%	7%
Laaggeletterden	32%	31%	26%	19%
Kiezers met een visuele beperking	38%	49%	41%	37%
Kiezers met een auditieve beperking	28%	35%	20%	16%
Kiezers met een (licht)verstandelijke beperking	22%	27%	19%	25%
Kiezers met een lichamelijke beperking	18%	24%	15%	18%
Anders	6%	7%	5%	7%
Totaal N	**272**	**194**	**167**	**250**

5.4 Opkomstbevorderende maatregelen[8]

De opkomst bij gemeenteraadsverkiezingen is doorgaans lager dan bij bijvoorbeeld de Tweede Kamerverkiezing. In de aanloop naar GR26 konden gemeenten verschillende maatregelen inzetten om de opkomst bij de gemeenteraadsverkiezingen te stimuleren. In totaal hebben bijna alle gemeenten (96%) een of meerdere maatregelen ingezet om de opkomst te verhogen.

81% van de gemeenten gaf aan een lokale publiekscampagne te hebben gevoerd (zie tabel 5.5). Daarnaast maakte 71% gebruik van stemhulpen en organiseerde 62% van de gemeenten specifieke evenementen gericht op de verkiezingen. 30% van de gemeenten gaf aan specifieke doelgroepenprojecten te hebben uitgevoerd en 18% werkte samen met lokale partners. Een gerichte wijkaanpak werd door 9% van de gemeenten ingezet. Verder gaf 10% van de gemeenten aan andere vormen van opkomstbevordering te hebben toegepast, bijvoorbeeld het inzetten van lokale vloggers, een oefenstembureau of nachtstembureau, schaduwverkiezingen voor 16- en 17-jarigen, een stemdiploma voor de 1e keer stemmen en het maken van een verkiezingskrant of -magazine.

[8] Deze vragen werden tijdens GR26 voor het eerst gesteld en daarom is vergelijking met eerdere verkiezingen niet mogelijk.

Tabel 5.5 - Op welke wijze heeft uw gemeente zich ingezet om de opkomst bij de gemeenteraadsverkiezing in uw gemeente te verhogen? (Uitgesplitst naar gemeentegrootte)

	Klein	Middelgroot	Groot	Totaal
Lokale publiekscampagne	74%	82%	93%	81%
Gerichte wijkaanpak	3%	8%	25%	9%
Inzet van stemhulpen	49%	75%	93%	71%
Samenwerking met lokale partners	7%	17%	54%	18%
Specifieke doelgroepenprojecten	20%	32%	43%	30%
Organiseren van specifieke evenementen	48%	64%	82%	62%
Anders	5%	11%	18%	10%
Geen, niet aan opkomstbevordering gedaan	10%	3%	0%	4%

Er zijn verschillen op basis van gemeentegrootte. Over het algemeen werden alle opkomstbevorderende maatregelen het vaakst ingezet bij grote gemeenten, daarna bij middelgrote gemeenten en het minst bij kleine gemeenten.

5.5 Gebruik verkiezingsposters

Politieke partijen moeten zich aan een aantal regels houden als ze campagne voeren. Dit zijn regels over bijvoorbeeld verkiezingsborden, kraampjes en activiteiten, onder andere in en rondom het stemlokaal. Sommige regels staan in de Kieswet, maar de meeste regels, waaronder de regels over het gebruik van verkiezingsposters, worden door gemeenten zelf bepaald.

Verkiezingsposters van politieke partijen werden in 83% van de gemeenten getoond op voorgedrukte verkiezingsborden (zie tabel 5.6). Dat gebeurde vaker bij grote gemeenten (96%) dan bij middelgrote (86%) en kleine (66%) gemeenten. Aanplakborden waarop partijen zelf hun posters konden ophangen werden door 21% van de gemeenten gebruikt. Andere manieren waarop gemeenten het gebruik van verkiezingsposters faciliteerden waren onder andere aanplakborden waar gemeenten zelf alle posters hebben opgeplakt, ledschermen, driehoeksborden of spandoeken.

Tabel 5.6 - Op welke manier faciliteerde uw gemeente het gebruik van verkiezingsposters door politieke partijen? (Uitgesplitst naar gemeentegrootte)

	Klein	Middelgroot	Groot	Totaal
Met voorgedrukte verkiezingsborden	66%	86%	96%	83%
Met aanplakborden waarop politieke partijen zelf posters konden plakken	30%	18%	29%	21%
Politieke partijen konden op aangewezen plekken in de openbare ruimte reclameborden ophangen	48%	33%	39%	36%
Anders	12%	12%	11%	12%
Geen van bovenstaande	2%	0%	0%	<1%

Tijdens GR26 werd er vaker gebruik gemaakt van voorgedrukte verkiezingsborden dan tijdens TK25 en tijdens EP24 (zie tabel 5.7). Bij GR26 konden politieke partijen ook vaker op aangewezen plekken in de openbare ruimte reclameborden ophangen dan bij TK25 en EP24.

Tabel 5.7 - Op welke manier faciliteerde uw gemeente het gebruik van verkiezingsposters door politieke partijen? Verschillen GR26 – TK25 – EP24[9]

	Totaal GR26	Totaal TK25	Totaal EP24
Met voorgedrukte verkiezingsborden	83%	75%	68%
Met aanplakborden waarop politieke partijen zelf posters konden plakken	21%	21%	24%
Politieke partijen konden op aangewezen plekken in de openbare ruimte reclameborden ophangen	36%	14%	16%
Anders	12%	8%	13%
Geen van bovenstaande	<1%	2%	1%
Totaal N	**306**	**240**	**262**

[9] Deze vragen zijn niet gesteld tijdens GR22.

6 Stemlokalen

Dit hoofdstuk behandelt hoe gemeenten stemlokalen hebben gerealiseerd en welke factoren daarbij een rol speelden. Er komt aan bod in hoeverre gemeenten voldoende stemlokalen konden regelen, hoe zij het proces hebben ervaren en welke belemmeringen zij tegenkwamen. Daarnaast komt aan bod welke keuzes gemeenten maakten bij het selecteren van locaties, de mate van toegankelijkheid van stemlokalen en de voorzieningen die zijn aangeboden om kiezers met specifieke behoeften te ondersteunen.

6.1 Belangrijkste uitkomsten

- Ruim driekwart van de gemeenten kon meer dan genoeg stemlokalen realiseren (77%) en gaf aan dat dit een makkelijk proces was. Bij 7% was het realiseren van voldoende stemlokalen wel moeilijk, voornamelijk vanwege een beperkt aantal geschikte locaties. Voor grote gemeenten en gemeenten met een hoge inwonerdichtheid was het vaker moeilijk om genoeg stemlokalen te realiseren dan voor kleine gemeenten.
- Gemeenten vonden het voor het bepalen van de locaties van stemlokalen (heel) belangrijk (92%) dat in elke wijk en/of dorp minstens één stemlokaal te vinden was. Daarnaast vond 94% van de gemeenten het (heel) belangrijk om zoveel mogelijk dezelfde stemlokalen als bij de vorige verkiezing beschikbaar te stellen.
- De meeste gemeenten vonden zelf dat de stemlokalen goed toegankelijk waren. 24% van de gemeenten heeft wel een melding gemaakt van één of meerdere niet toegankelijke stemlokalen voor mensen met een lichamelijke beperking. Gemiddeld waren dit in deze gemeenten 19% van de stemlokalen. Grote gemeenten hebben vaker een melding gedaan (56%) dan kleine gemeenten (7%).
- De meest aangeboden voorziening voor specifieke doelgroepen was ondersteuning in gebarentaal: 75% van de gemeenten boden dit aan, gemiddeld bij circa 73% van de stemlokalen. Daarnaast gaf 41% van de gemeenten ook aan andere ondersteuning te bieden zoals braille-kandidatenlijsten en tolken.

6.2 Stemlokalen realiseren

Gemeenten zijn verantwoordelijk voor het aanwijzen en inrichten van stemlokalen. In een stemlokaal kan meer dan één stembureau gevestigd zijn. Het stemlokaal moet zo ingericht zijn dat het stemgeheim is gewaarborgd.

Ruim driekwart van de gemeenten konden meer dan genoeg stemlokalen realiseren (77%; zie tabel 6.1). Andere gemeenten gaven aan net genoeg stemlokalen te kunnen realiseren (22%). Voor een kleine groep (middelgrote) gemeenten gold dat zij net te weinig stemlokalen konden regelen (1%). Geen enkele gemeente liet weten dat ze veel te weinig stemlokalen konden realiseren.

Tabel 6.1 Heeft uw gemeente het aantal stemlokalen kunnen realiseren dat u vooraf voor ogen had? (Uitgesplitst naar gemeentegrootte en bevolkingsdichtheid)

	Gemeentegrootte			Bevolkingsdichtheid				
	Klein	Middelgroot	Groot	Zeer laag	Laag	Gemiddeld	Hoog	Totaal
Ja, meer dan genoeg	84%	75%	79%	86%	77%	70%	80%	77%
Ja, net genoeg	16%	24%	21%	13%	23%	28%	20%	22%
Nee, net te weinig	0%	1%	0%	2%	0%	2%	0%	1%
Nee, veel te weinig	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
Weet ik niet	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%

Vrijwel alle gemeenten hebben tijdens GR26 het aantal stemlokalen kunnen realiseren dat ze vooraf voor ogen hadden. Dat was tijdens TK25 en EP24 ook zo (zie figuur 6.2).[10] Gemeenten gaven tijdens GR26 en EP24 vaker (77% en 80%) aan dat ze meer dan genoeg stemlokalen konden realiseren dan tijdens TK25 (58%). Tijdens GR26 kon 22% van de gemeenten net genoeg stemlokalen realiseren, tijdens EP24 was dit 19% en tijdens TK25 was dit 40%.

Figuur 6.2 - Heeft uw gemeente het aantal stemlokalen kunnen realiseren dat u vooraf voor ogen had? Vergelijking TK25 en EP24.

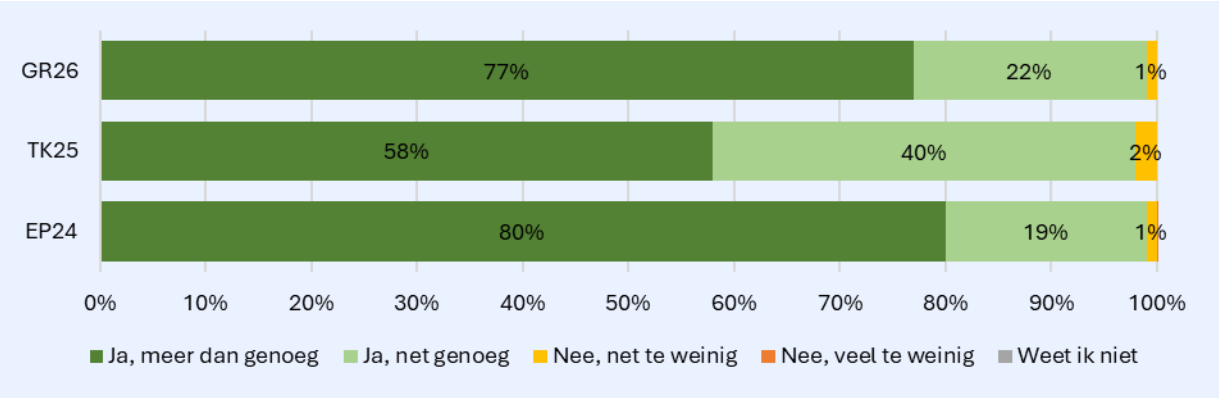

6.3 Stemlokalen vinden

Veel gemeenten gaven aan dat het makkelijk (47%) of heel makkelijk (27%) was om voldoende stemlokalen te vinden (zie tabel 6.3). 19% van de gemeenten vond het niet moeilijk, maar ook niet makkelijk. Andere gemeenten gaven aan dit proces moeilijk (6%) of in enkele gevallen heel moeilijk (1%) gevonden te hebben. Grote gemeenten ervaarden het proces vaker als (heel) moeilijk (11%) dan kleine gemeenten (3%). Heel erg makkelijk was het voor geen van de grote gemeenten, ten opzichte van 43% van de kleine gemeenten en 26% van de middelgrote gemeenten.

Er waren weinig verschillen op basis van bevolkingsdichtheid. Gemeenten met een hoge en gemiddelde bevolkingsdichtheid hebben het vinden van voldoende stemlokalen vaker als neutraal ervaren (24%) dan gemeenten met zeer lage dichtheid (9%).[11] De meerderheid van de gemeenten vond het (heel erg) makkelijk om voldoende stemlokalen te vinden, maar gemeenten met een zeer

[10] Bij GR22 is dit niet uitgevraagd, daarom is vergelijking niet mogelijk.
[11] Niet significant, maar inhoudelijk relevant verschil

lage bevolkingsdichtheid vonden het vaker heel erg makkelijk (43%) dan gemeenten met een lage, gemiddelde of hoge bevolkingsdichtheid (respectievelijk 28%, 22% en 18%).[12]

Tabel 6.3 Hoe ervaarde uw gemeente het proces om voldoende stemlokalen te vinden voor deze gemeenteraadsverkiezing? (Uitgesplitst naar gemeentegrootte en bevolkingsdichtheid)

	Gemeentegrootte			Bevolkingsdichtheid				
	Klein	Middelgroot	Groot	Zeer laag	Laag	Gemiddeld	Hoog	Totaal
Heel moeilijk	0%	1%	4%	2%	0%	1%	2%	1%
Moeilijk	3%	6%	7%	5%	3%	9%	4%	6%
Neutraal	16%	17%	41%	9%	18%	24%	24%	19%
Makkelijk	38%	50%	48%	41%	51%	44%	52%	47%
Heel erg makkelijk	43%	26%	0%	43%	28%	22%	18%	27%
Weet ik niet	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%

Gemeenten vonden het tijdens GR26 makkelijker om voldoende stemlokalen te vinden dan tijdens TK25 en EP24 (zie figuur 6.4).[13]

Figuur 6.4 - Hoe ervaarde uw gemeente het proces om voldoende stemlokalen te vinden? Vergelijking GR26, TK25 en EP24[14]

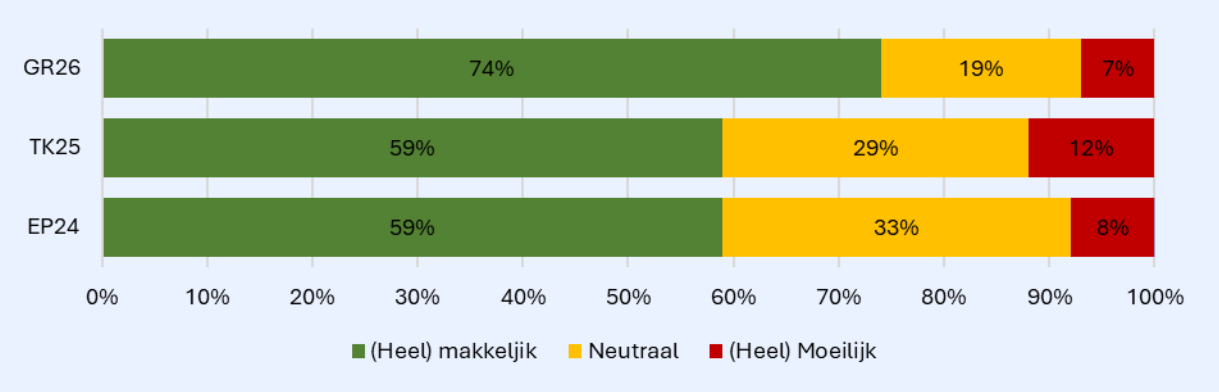

6.3.1 Redenen waarom het makkelijk was om voldoende stemlocaties te vinden[15]

Van de gemeenten die aangaven dat het (heel erg) makkelijk was om voldoende stemlokalen te realiseren (74%) was de meest voorkomende reden dat de locaties beschikbaar waren op de verkiezingsdag (77%) en dat er tijdens eerdere verkiezingen al was geïnvesteerd in toegankelijkheid (74%; zie tabel 6.5). Bij 63% van de gemeenten die het (heel erg) makkelijk vonden om voldoende stemlokalen te realiseren waren er ook genoeg locaties binnen de gemeentegrenzen. Er zijn geen verschillen op basis van gemeentegrootte.

Bij 11% van de gemeenten waren er ook andere redenen waarom het gemakkelijk was om stemlokalen te realiseren. Zo hebben gemeenten bijvoorbeeld al afspraken gemaakt tijdens TK25, zijn alle lokalen in eigen beheer en/of zijn het altijd dezelfde locaties.

[12] Niet significant, maar inhoudelijk relevant verschil
[13] Bij GR22 is dit niet uitgevraagd, daarom is vergelijking niet mogelijk.
[14] Bij EP24 was de middelste optie ‘niet makkelijk, maar ook niet moeilijk’. Bij TK25 en GR26 was dit ‘neutraal’.
[15] Dit werd tijdens GR26 voor het eerst gevraagd, vergelijking met eerdere verkiezingen is niet mogelijk.

Tabel 6.5 - Kunt u toelichten waarom het voor uw gemeente makkelijk was om stemlokalen te realiseren? (Uitgesplitst naar gemeentegrootte)

	Klein	Middelgroot	Groot	Totaal
Tijdens eerdere verkiezingen al geïnvesteerd in toegankelijkheid	74%	74%	77%	74%
Genoeg locaties binnen gemeentegrenzen	55%	65%	69%	63%
Lage kosten / voldoende budget	18%	21%	23%	21%
Beschikbaarheid van locaties op verkiezingsdag (woensdag 18 maart)	76%	78%	77%	77%
Anders	12%	10%	15%	11%
Weet ik niet	0%	0%	0%	0%

6.3.2 Reden moeite met vinden voldoende stemlocaties[16]

Van de gemeenten die aangaven moeite te hebben met het vinden van voldoende stemlocaties (7%) was de meest voorkomende reden het beperkte aantal geschikte locaties binnen de gemeente (90%). Zeven op de tien gemeenten gaf aan dat de toegankelijkheidseisen zorgden voor belemmering van het proces. Daarnaast was ook de beschikbaarheid van locaties op de verkiezingsdag (40%) een beperkende factor in het realiseren van voldoende stemlocaties.

15% ervaarde ook andere belemmeringen, zoals een tekort aan locaties in wijken waar veel huizen staan en locaties die niet ‘staan te juichen’ om stemlokaal te zijn.

Tabel 6.6 - Kunt u toelichten waarom het voor uw gemeente niet makkelijk was om stemlokalen te realiseren? (Uitgesplitst naar gemeentegrootte)

	Klein (n=2)	Middelgroot (n=15)	Groot (n=3)	Totaal (n=20)
Toegankelijkheidseisen	100%	60%	100%	70%
Beperkt aantal locaties binnen gemeentegrenzen	100%	93%	67%	90%
Te hoge kosten / te weinig budget	50%	7%	33%	15%
Beschikbaarheid van locaties op verkiezingsdag (woensdag 18 maart)	50%	27%	100%	40%
Anders	0%	13%	33%	15%
Weet ik niet	0%	0%	0%	0%

De redenen waarom gemeenten het lastig vonden om stemlokalen te regelen, lijken op de redenen die werden genoemd bij GR26, TK25 en EP24. Toegankelijkheidseisen werd door meer gemeenten genoemd tijdens GR26 dan tijdens eerdere verkiezingen en beschikbaarheid van locaties op de verkiezingsdag werd door minder gemeenten genoemd[17]. Redenen waarom gemeenten het lastig vonden om stemlokalen te regelen zijn weergegeven in figuur 6.7.

[16] Niet uitgevraagd tijdens GR22, dus geen vergelijking mogelijk.
[17] Niet significant, maar inhoudelijk relevante verschillen.

Figuur 6.7 - Kunt u toelichten waarom het voor uw gemeente niet makkelijk was om stemlokalen te realiseren? Vergelijking GR26, TK25 en EP24.

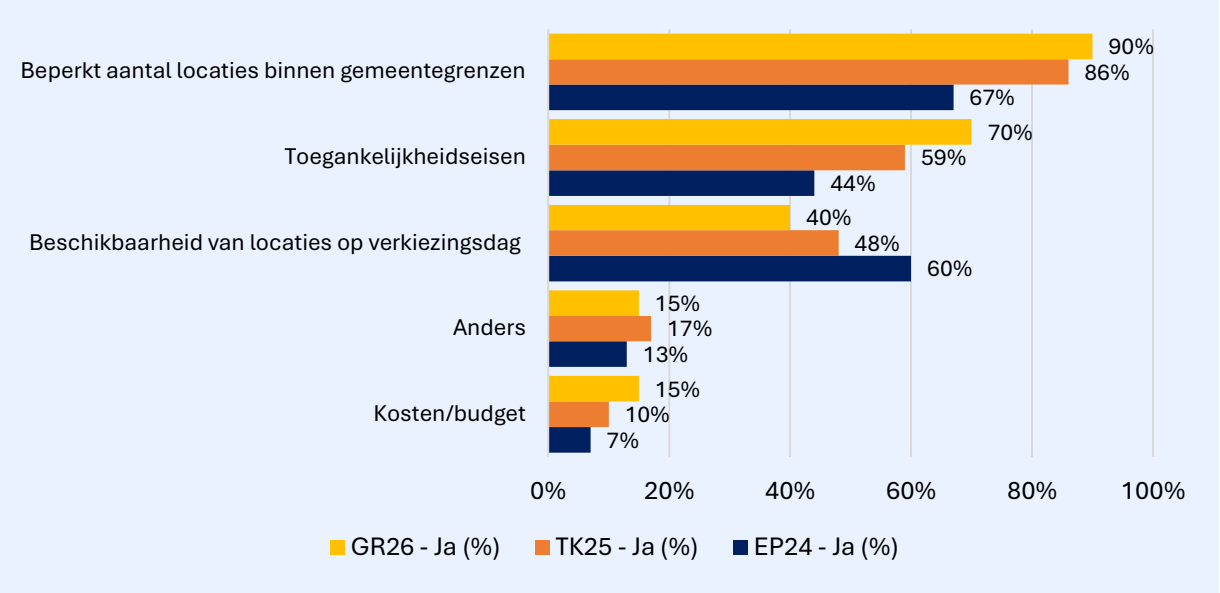

6.3.3 Kiezen van stemlokalen

Gemeenten vonden het voor het bepalen van de locaties van stemlokalen (heel) belangrijk (92%) dat in elke wijk en/of dorp minstens één stemlokaal te vinden was. Daarnaast vond 94% van de gemeenten het (heel) belangrijk om zoveel mogelijk dezelfde stemlokalen als bij de vorige verkiezing beschikbaar te stellen (zie figuur 6.8). Kleine gemeenten waren hierover vaker neutraal (10%) dan middelgrote (5%) en grote (0%) gemeenten.

Een meerderheid van de gemeenten hield tevens rekening met de afstand van de kiezer tot een stemlokaal (85% (heel) belangrijk). Gemeenten met een zeer lage dichtheid waren vaker neutraal als het gaat om de afstand van de kiezer tot een stemlokaal (30%) dan gemeenten met een hogere bevolkingsdichtheid (laag: 11%, gemiddeld en hoog: 8%).

Gemeenten stonden over het algemeen neutraal tegenover het belang van het plaatsen van stemlokalen in buurten met een lagere opkomst (55%). Kleine gemeenten waren hierover vaker neutraal (70%) dan middelgrote (53%) en grote (33%) gemeenten. Grote gemeenten vonden het over het algemeen vaker (heel) belangrijk (37%) om stemlokalen te plaatsen in buurten met een lagere opkomst dan middelgrote (25%) en kleine (10%) gemeenten. Ook was het voor gemeenten met een zeer lage bevolkingsdichtheid minder belangrijk dat er stemlokalen zijn in buurten met lagere opkomst (27% vond dit (heel)onbelangrijk) dan voor gemeenten waar de bevolkingsdichtheid hoog is (14% vond dit (heel) onbelangrijk).

Figuur 6.8 - Hoe belangrijk waren de volgende overwegingen bij het bepalen van de locaties van stemlokalen?

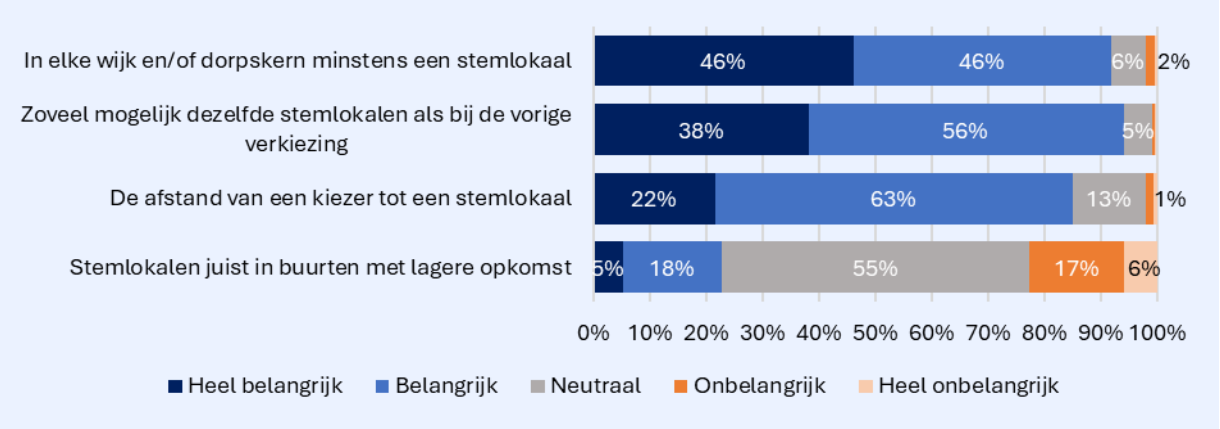

De overwegingen die gemeenten belangrijk vonden tijdens GR26 verschillen niet met TK25.[18]

6.3.4 Toegankelijkheid stemlokalen

De Kieswet bepaalt in artikel J 4 dat burgemeester en wethouders ervoor moeten zorgen dat alle stemlokalen zo zijn gelegen en ingericht dat kiezers met lichamelijke beperkingen zoveel mogelijk hun stem zelfstandig kunnen uitbrengen. Het kan dat bepaalde stemlokalen hier niet aan voldoen. In dat geval moeten burgemeester en wethouders de gemeenteraad informeren over de redenen hiervoor.

71% van de gemeenten heeft **geen** melding gemaakt bij de gemeenteraad dat stemlokalen niet toegankelijk waren; 24% van de gemeenten heeft wel een melding gemaakt en 5% van de gemeenten weet niet of er een melding gemaakt is (tabel 6.9). In grote gemeenten zijn vaker meldingen gemaakt van niet toegankelijke stemlokalen (56%) dan middelgrote (25%) en kleine (7%) gemeenten.

Gemeenten die aangaven een melding gemaakt te hebben omdat stemlokalen niet toegankelijk waren konden daarnaast aangeven hoeveel stemlokalen in hun gemeente als niet toegankelijk werden beschouwd. Gemiddeld waren dit ca. 19% van de stemlokalen per gemeente (gemiddeld 9,2 stemlokalen). Het gerapporteerde aantal lag in grote gemeenten op gemiddeld 19% van het totale aantal stemlokalen binnen die gemeenten (25,5 stemlokalen). In middelgrote gemeenten was dit gemiddeld 20% (5,3 stemlokalen) en in kleine gemeenten gemiddeld 13% (1,3 stemlokalen).[19,20]

[18] Deze vraag is tijdens TK25 voor het eerst gesteld, vergelijking met EP24 of GR22 niet mogelijk.
[19] Dit zijn cijfers die gemeenten zelf hebben ingevuld, niet per se de werkelijke toegankelijkheidscijfers.
[20] Percentages zijn op basis van het gemiddeld aantal stemlokalen tijdens GR26 op basis van aantal stemlokalen per gemeente ontvangen van de Kiesraad op basis van OSV en Abacus.

Tabel 6.9 - Heeft u uw gemeenteraad geïnformeerd over stemlokalen die niet toegankelijk waren voor mensen met een lichamelijke beperking? (Uitgesplitst naar gemeentegrootte)

	Klein	Middelgroot	Groot	Totaal
Ja	7%	25%	56%	24%
Gemiddeld aantal stemlokalen die niet toegankelijk waren: (gemiddeld % totale stemlokalen)	1,3 (ca. 13%)	5,3 (ca. 20%)	25,5 (ca. 19%)	9,2 (ca. 19%)
Nee	85%	71%	37%	71%
Weet ik niet	8%	4%	7%	5%

Bij GR26 maakte 24% van de gemeenten melding van niet-toegankelijke stemlokalen. Dit aandeel verschilt niet significant van TK25 (29%), EP24 (25%) en GR22 (22%) (zie figuur 6.10). Ook wanneer gekeken wordt naar het gemiddelde aantal stemlokalen waarover een melding is gedaan, zijn er geen significante verschillen tussen GR22, TK25, EP24 en GR26. Dit komt doordat één gemeente uit de G4 bij GR26 heeft aangegeven dat een relatief groot aantal stemlokalen niet toegankelijk was. Deze gemeente nam niet deel aan de vragenlijst over TK25 en EP24, waardoor dit verschil niet tot uiting komt in de vergelijkende analyses. Wanneer de analyse wordt beperkt tot gemeenten die zowel aan de vragenlijst over GR22 als aan TK25 hebben deelgenomen, bedraagt het gemiddelde aantal gemelde ontoegankelijke stemlokalen bij TK25 5,4 en bij GR26 5,8.

Figuur 6.10 - Heeft u uw gemeenteraad geïnformeerd over stemlokalen die niet toegankelijk waren? Vergelijking GR26, TK25, EP24 en GR22.

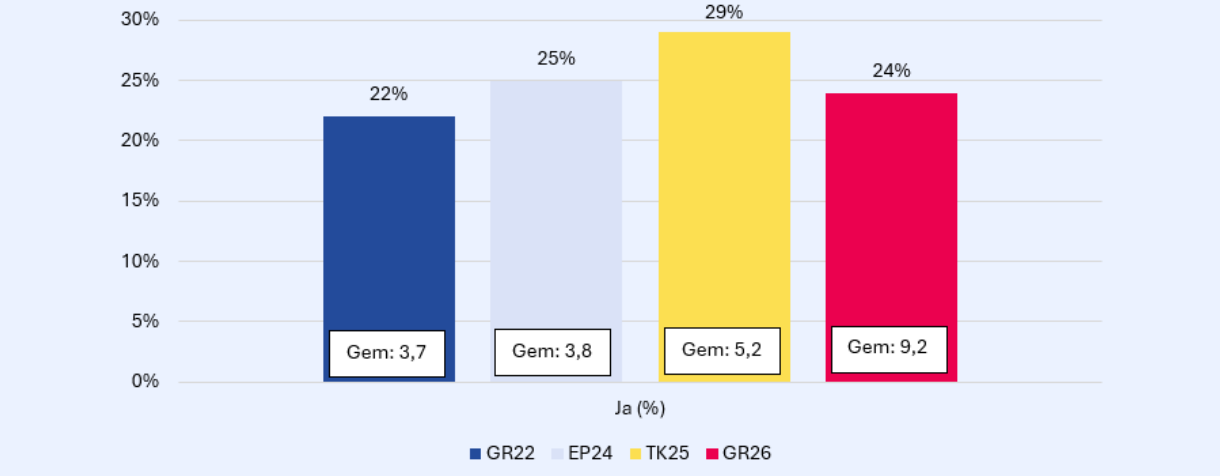

6.3.5 Ondersteuning in stemlokalen

Gemeenten konden verschillende soorten ondersteuning aanbieden in de stemlokalen (zie tabel 6.11). In totaal bood 84% van de gemeenten een of meerdere vorm(en) van ondersteuning aan in hun stemlokalen. De meest aangeboden voorziening voor specifieke doelgroepen was ondersteuning in gebarentaal: 75% van de gemeenten boden dit aan, gemiddeld bij circa 73% van de stemlokalen (gemiddeld 21 stemlokalen per gemeente).[21] In middelgrote en grote gemeenten werd deze ondersteuning op een groter aandeel van de stemlokalen aangeboden (respectievelijk circa 76% en

[21] De percentages zijn berekend op het gemiddeld aantal stemlokalen tijdens GR26, uitgaande van het aantal stemlokalen per gemeente zoals ontvangen van de Kiesraad via OSV en Abacus.

75%; gemiddeld 19 en 81 stemlokalen), terwijl dit aandeel in kleine gemeenten lager lag (circa 56%; gemiddeld 5 stemlokalen).

De stemmal voor blinde of slechtziende kiezers werd door 49% van de gemeenten aangeboden. Deze stemmal was in gemiddeld één stemlokaal per gemeente beschikbaar (circa 3% van het totaal aantal stemlokalen). Andere voorzieningen, zoals een prikkelarm stemlokaal (11% van de gemeenten) of een proefstemlokaal voorafgaand aan de verkiezingen (8% van de gemeenten), werden slechts in een klein aantal gemeenten aangeboden.

Tabel 6.11 - In hoeveel stemlokalen heeft u de volgende voorzieningen aangeboden?

	Klein	Middelgroot	Groot	Totaal
	Gemiddeld aantal stemlokalen (% van totaal aantal stemlokalen)			
Ondersteuning in gebarentaal	4,7 (ca. 56%)	18,5 (ca. 76%)	81,0 (ca. 75%)	21,3 (ca. 73%)
De stemmal voor blinde of slechtziende kiezers	0,6 (ca. 7%)	0,8 (ca. 3%)	2,0 (ca. 2%)	0,9 (ca. 3%)
Een prikkelarm stemlokaal	0,4 (ca. 5%)	0,2 (ca. 1%)	0,3 (<1%)	0,3 (ca. 1%)
Proefstemlokaal voorafgaand aan de verkiezingen	<0,1 (<1%)	0,1 (<1%)	0,5 (<1%)	0,1 (<1%)

Het aantal gemeenten dat speciale voorzieningen aanbracht in het stemlokaal is afgelopen jaren toegenomen. Bij GR22 was dat 42% van de gemeenten en bij EP24 was dit 59% van de gemeenten. Bij TK25, en nu ook bij GR26, was het aandeel gemeenten met speciale voorzieningen gegroeid naar 84%.

41% van de gemeenten gaf daarnaast ook aan andere vormen van ondersteuning aan te hebben geboden (zie tabel 6.12). Andere vormen van geboden ondersteuning waren bijvoorbeeld de braille kandidatenlijst of boek, loep of extra licht, (gebaren)tolk (vaak op afstand), QR-code voor doven/slechthorenden, gesproken kandidatenlijst, vervoer (bijvoorbeeld stemtaxi), een stemmal, een vergrote kandidatenlijst, of een extra gastheer of gastvrouw voor hulp op maat.

Tabel 6.12 - Heeft uw gemeente ook andere vormen van ondersteuning aangeboden?

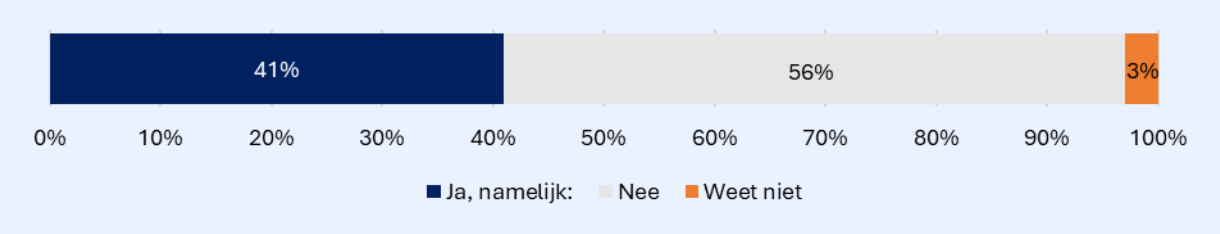

7 Stembureauleden

Dit hoofdstuk gaat over hoe gemeenten de werving, uitval en trainingen van stembureauleden voor de dag van de verkiezing (18 maart 2026) hebben ervaren. Ook komt de ervaring met de inzet van digitale ondersteuning aan bod. Dit hoofdstuk gaat niet over de leden van het centraal stembureau (dit onderwerp komt aan bod in hoofdstuk 8) of het gemeentelijk stembureau (komt in hoofdstuk 11 aan bod).

7.1 Belangrijkste uitkomsten

- Gemiddeld hadden gemeenten 40 voorzitters (waarvan 37% ambtenaar uit eigen gemeentelijke organisatie), 164 stembureauleden (16% eigen ambtenaar), 82 tellers (16% eigen ambtenaar) en 24 reserveleden (10% eigen ambtenaar). Bijna alle gemeenten (96%) konden uitval opvangen.
- Gemeenten vonden het het moeilijkst om (plaatsvervangend) voorzitters te werven (47% vond dit (heel) moeilijk) en het makkelijkst om 'reguliere' stembureauleden te werven (81% vond dit (heel erg) makkelijk).
- De meest gebruikte wervingsstrategie was het aanschrijven van het bestaande stembureauledenbestand, wat door 94% van de gemeenten werd gedaan. Daarnaast deed 70% een oproep onder gemeenteambtenaren. 35% van de gemeenten plaatste advertenties op sociale media en bij 29% van de gemeenten werd aandacht gevraagd via gemeentelijke nieuwswebsites. 16% plaatste een advertentie in een huis-aan-huisblad.
- De gemiddelde vergoeding varieerde per functie en gemeentegrootte. Voorzitters ontvingen gemiddeld €204 per deelname (in kleine gemeenten €172 in grote gemeenten €234), stembureauleden €169 en tellers €50. Ambtenaren kregen vaker 'tijd voor tijd' in kleine gemeenten, waar grotere gemeenten vaker een financiële vergoeding boven op het salaris gaven.
- De meeste gemeenten maakten gebruik van een commerciële aanbieder om hun stembureauleden te trainen en waren hierover tevreden.
- Op de verkiezingsdag gebruikte het merendeel van de gemeenten digitale hulpmiddelen. Grote en middelgrote gemeenten maakten relatief vaker gebruik van digitale ondersteuning dan kleinere gemeenten. Tot slot blijkt dat het merendeel van de gemeenten het telproces op woensdag 18 maart voor middennacht wist af te ronden, hoewel grotere gemeenten en gemeenten met decentrale stemopneming hier meer tijd voor nodig hadden (45%).

7.2 Aantal stembureauleden

Op een stembureau zijn altijd minstens drie leden aanwezig, van wie er één voorzitter is. In aanvulling hierop zijn vaak meer leden benoemd zodat er ook bij drukte voldoende stembureauleden aanwezig zijn en zodat stembureauleden kunnen pauzeren. Daarnaast kunnen er 's avonds extra stembureauleden komen om te helpen bij het tellen. Voor het aantal stembureauleden geldt geen (maximum) aantal. De gemeente benoemt de stembureauleden.

Tijdens de gemeenteraadsverkiezingen 2026 hadden gemeenten gemiddeld 40 voorzitters, 164 stembureauleden, 82 tellers en 24 reserveleden. Logischerwijs hebben grotere gemeenten gemiddeld genomen meer voorzitters, stembureauleden, tellers en reserveleden dan kleine en

middelgrote gemeenten (zie tabel 7.1). Procentueel is het aantal ambtenaren uit eigen gemeentelijke organisatie hoger bij kleine gemeenten (33%) dan bij middelgrote (19%) en grote (16%) gemeenten.

Tabel 7.1 - Gemiddeld aantal stembureauleden tijdens GR26 (met tussen haakjes gemiddeld % ambtenaren uit eigen gemeentelijke organisatie en uitgesplitst naar gemeentegrootte)

	Klein	Middelgroot	Groot	Totaal
	Gemiddeld aantal stembureauleden			
Voorzitters (excl. plv. voorzitters):	11 (40%)	34 (40%)	157 (30%)	40 (37%)
Stembureauleden	49 (17%)	136 (15%)	645 (16%)	164 (16%)
Tellers	30 (19%)	78 (18%)	236 (10%)	82 (16%)
Reserveleden	10 (15%)	19 (14%)	92 (4%)	24 (10%)
Totaal aantal stembureauleden	100 (33%)	267 (19%)	1.130 (16%)	310 (18%)

In totaal lieten **40 gemeenten** (13%) de **functie van voorzitter** volledig vervullen door eigen ambtenaren. Dit betrof 10 kleine gemeenten, 29 middelgrote gemeenten en 1 grote gemeente.
Daarnaast waren er **5 gemeenten** (2%) waar de **functie van stembureaulid** volledig werd ingevuld door eigen ambtenaren. Dit betrof 3 kleine en 2 middelgrote gemeenten.
Voor de functie van **teller** gold dat **11 gemeenten** (4%) deze volledig door eigen ambtenaren lieten vervullen: 5 kleine gemeenten, 5 middelgrote gemeenten en 1 grote gemeente.
Eveneens **11 gemeenten** (4%) lieten de functie van **reservelid** volledig vervullen door eigen ambtenaren. Het ging hierbij om 3 kleine, 7 middelgrote en 1 grote gemeente.
Van al deze gemeenten was er **1 kleine gemeente** die **alle functies** geheel door ambtenaren uit eigen gemeentelijke organisatie heeft ingevuld.

Het gemiddeld aantal stembureauleden bij GR26 is vergelijkbaar met TK25 (zie tabel 7.2). In vergelijking met EP24 waren er tijdens GR26 meer stembureauleden en meer tellers. De verschillen tussen GR26 en GR22 kunnen niet worden getoetst. Tijdens GR22 leek het aantal stembureauleden hoger te liggen dan bij latere verkiezingen. Dit kan mogelijk gedeeltelijk worden verklaard doordat reserveleden bij GR22 niet apart zijn uitgevraagd, terwijl dat bij latere verkiezingen wel is gebeurd. Hierdoor kan het totaal aantal in GR22 hoger lijken.

Tabel 7.2 - Gemiddeld aantal stembureauleden tijdens GR26 – TK25 – EP24 – GR22 (met tussen haakjes gemiddeld % ambtenaren uit eigen gemeentelijke organisatie)[22]

	GR26	TK25	EP24	GR22[23]
	Gemiddeld aantal stembureauleden			
Voorzitters (excl. plv. voorzitters):	40 (37%)	37 (35%)	34	48
Stembureauleden	164 (16%)	159 (15%)	143	225
Tellers	82 (16%)	89 (17%)	65	77
Reserveleden	24 (10%)	25 (12%)	16	
Totaal aantal stembureauleden	310 (18%)	310 (18%)	258	350

[22] Hoeveel van de stembureauleden ambtenaren uit eigen gemeentelijke organisatie waren werd niet uitgevraagd tijdens EP24 en GR22.
[23] Tijdens GR22 zijn reserveleden niet apart uitgevraagd. Wellicht dat de aantallen daardoor hoger zijn dan bij latere verkiezingen waarbij reserveleden wel apart zijn uitgevraagd.

7.3 Uitval stembureauleden

Bij de meeste gemeenten zijn stembureauleden uitgevallen op de verkiezingsdag zelf of in de dagen daarvoor. Het gemiddeld aantal uitgevallen stembureauleden verschilt op basis van gemeentegrootte, maar de procentuele verschillen zijn kleiner. Bij kleine gemeenten vielen gemiddeld 2 leden uit (2% van totale aantal stembureauleden), bij middelgrote gemeenten waren dat er 7 (2%). Bij grote gemeenten vielen procentueel meer leden uit, gemiddeld 49 leden (4%) (zie tabel 7.3).

Tabel 7.3 – Hoeveel stembureauleden zijn er uitgevallen vanaf 16 maart of tijdens hun werkzaamheden op 18 maart? (Met tussen haakjes het % uitval ten opzichte van het gemiddeld aantal stembureauleden en uitgesplitst naar gemeentegrootte)

	Klein	Middelgroot	Groot	Totaal
	Gemiddeld aantal uitgevallen stembureauleden			
Hoeveel stembureauleden zijn er uitgevallen vanaf 16 maart of tijdens hun werkzaamheden op 18 maart?	2,0 (2%)	6,6 (2%)	48,6 (4%)	9,3 (3%)

Deze aantallen en percentages zijn vergelijkbaar met TK25 (toen vielen er gemiddeld 10 stembureauleden per gemeente uit (3%)).

Bijna alle gemeenten konden de uitgevallen leden vervangen. 96% van de gemeenten die te maken hadden met uitval gaven aan voldoende reserveleden te hebben. Tijdens TK25 ging het om 98% van de gemeenten, tijdens EP24 had 85% van de gemeenten voldoende reserve-stembureauleden om de uitval op te vangen.

Enkele gemeenten (4%, n = 9) hadden onvoldoende reserveleden. Gemeenten die onvoldoende reserves hadden, namen verschillende maatregelen om het tekort op te vangen. Zo deden ze bijvoorbeeld een oproep tot extra inzet op sociale media (n = 3), zetten de gemeenten extra eigen ambtenaren in (n = 7), belden ze oud-stembureauleden die zich niet hadden aangemeld om alsnog stembureaulid te zijn (n = 4), werkten ze met langere shifts (n = 4), of verlaagden ze het aantal stembureauleden per stembureau (ze verspreidden de vrijwilligers meer over de bureaus) (n = 2). Eén gemeente deed een beroep op het reservebestand van een buurgemeente. Geen van de gemeenten heeft stembureaus moeten sluiten door de uitval van stembureauleden.

7.4 Algemene werving stembureauleden

Hoe makkelijk of moeilijk gemeenten het vonden om voldoende stembureauleden ((plaatsvervangend) voorzitters, reguliere stembureauleden, tellers en reserve-stembureauleden) te werven, hing af van de functie. Gemeenten vonden het het moeilijkst om (plaatsvervangend) voorzitters te werven (47% vond dit (heel) moeilijk) en het makkelijkst om ‘reguliere’ stembureauleden te werven (81% vond dit (heel erg) makkelijk; zie figuur 7.4).

Figuur 7.4 – Geef per rol aan hoe moeilijk of makkelijk uw gemeente het vond om stembureauleden te werven

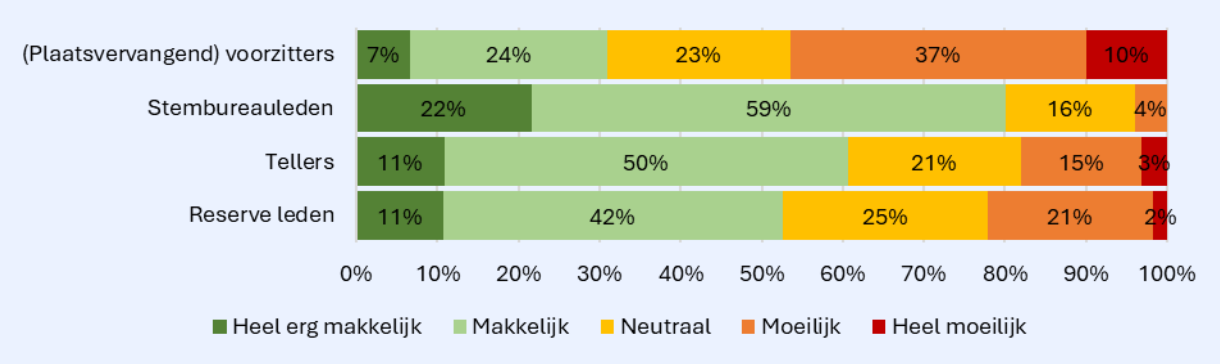

Gemiddeld gezien (op een schaal van 1 (heel erg makkelijk) tot en met 5 (heel erg moeilijk)) vonden gemeenten het tijdens GR26 even makkelijk of moeilijk om genoeg (reserve)stembureauleden te werven als tijdens TK25 (zie figuur 7.5). Tijdens GR26 vonden gemeenten het makkelijker om stembureauleden te werven dan tijdens EP24.[24]

Figuur 7.5 - Hoe makkelijk of moeilijk vond uw gemeente het om genoeg (reserve)stembureauleden te werven? Vergelijking GR26, TK25 en EP24[25]

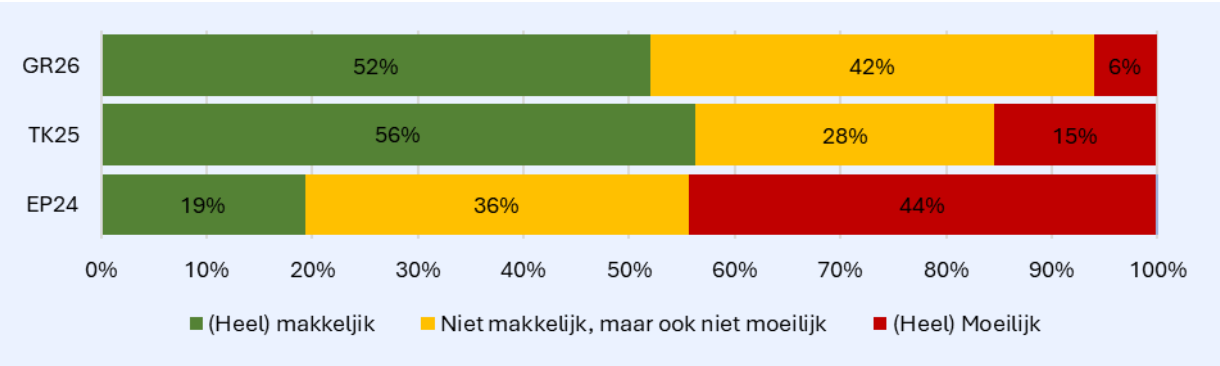

[24] Tijdens GR26 werd niet algemeen uitgevraagd of hoe moeilijk of makkelijk gemeenten het vonden om genoeg stembureauleden te werven terwijl in TK25 en EP24 alleen een algemene uitvraag werd gedaan en niet specifiek per functie. Om de vergelijking met TK25 en EP24 te maken is daarom een gemiddelde score berekend voor GR26 op basis van alle specifieke functies. In GR22 werd deze vraag niet gesteld en is geen vergelijking mogelijk.
[25] Bij EP24 was de middelste antwoordoptie 'niet makkelijk, maar ook niet moeilijk'. Bij TK25 en GR22 was dit 'neutraal'.

7.4.1 Werving van specifieke functies

Werving van (plaats)vervangend voorzitters

Ongeveer de helft van de gemeenten (47%) vond het (heel) moeilijk om voldoende (plaatsvervangend) voorzitters te werven; 31% van de gemeenten vond dit (heel erg) makkelijk (zie figuur 7.4). Grote gemeenten vonden het vaker (heel) moeilijk (63%) dan middelgrote (50%) en kleine (28%) gemeenten.

Gemeenten die aangaven het (heel) moeilijk te vinden om (plaatsvervangend) voorzitters te werven (47%, n = 140) gaven aan dat dit voornamelijk kwam doordat mensen geen (plaatsvervangend) voorzitter willen zijn (81%, n = 114), er een vergrijzing is van het vrijwilligersbestand (53%, n = 74), mensen niet voldoende kennis of ervaring hebben om de functie uit te voeren (44%, n = 61), mensen het werk te zwaar vinden (27%, n = 38) en/of de vergoeding te laag vinden (11%, n = 15). Daarnaast gaf 7% (n = 10) van de gemeenten aan dat het dit jaar moeilijk was omdat er minder interesse is in een gemeenteraadsverkiezing dan bij een Tweede Kamerverkiezing. Een derde van de gemeenten (34%, n = 47) gaf ook aan dat er andere redenen waren. De meest genoemde andere reden was dat veel mensen die normaal worden ingezet als voorzitter nu zelf op de kandidatenlijst staan en dat mensen de verantwoordelijkheid van de functie te groot vinden.

Werving van stembureauleden

Gemeenten vonden het werven van ‘reguliere’ stembureauleden makkelijker dan het werven van (plaatsvervangend) voorzitters. Het merendeel van de gemeenten ervaarde het werven van voldoende stembureauleden als relatief eenvoudig. In totaal gaf 81% aan dat het (heel erg) makkelijk ging.
Er is geen significant verschil tussen gemeentegrootte, maar er zijn wel nuances zichtbaar: kleine (83%) en middelgrote gemeenten (81%) vonden het vaker (heel) makkelijk dan grote gemeenten (67%).[26]

4% van de gemeenten (n = 12) vond het wel moeilijk om voldoende ‘reguliere’ stembureauleden te werven. Zij gaven aan dat mensen de functie niet willen uitvoeren (n = 4), mensen het werk te zwaar vinden (n = 2), mensen de vergoeding te laag vinden (n = 2), mensen minder interesse hebben in een GR dan in TK (n = 3) en/of dat het lastig is door een vergrijzing is van het vrijwilligersbestand (n = 6). Daarnaast gaven nog 3 gemeenten aan dat het moeilijk was om genoeg stembureauleden te werven omdat er veel mensen die op de kandidatenlijst voor GR26 stonden normaal vrijwilliger zijn.

Werving van tellers

Een meerderheid van de gemeenten ervaarde het werven van voldoende tellers als relatief eenvoudig. In totaal gaf 61% aan dat het (heel erg) makkelijk ging. Er is geen significant verschil tussen gemeentegrootte, maar er zijn wel nuances zichtbaar: kleine (74%) gemeenten vonden het vaker (heel) makkelijk dan middelgrote (57%) en grote gemeenten (63%).[27]

[26] Niet significant, maar inhoudelijk relevant verschil.
[27] Niet significant, maar inhoudelijk relevant verschil.

18% van de gemeenten (n = 50) vond het wel (heel) moeilijk om voldoende tellers te werven. Dit kwam voornamelijk omdat mensen de functie niet willen uitvoeren (n = 34), mensen de vergoeding te laag vinden (n = 15), er een vergrijzing is van het vrijwilligersbestand (n = 15), mensen GR minder interessant vinden dan TK (n = 9) en/of mensen het werk te zwaar vinden (n = 9). Daarnaast gaven nog 20 gemeenten aan dat er een andere reden was waarom het moeilijk was om genoeg stembureauleden te werven. De andere redenen die het vaakst naar voren kwamen waren dat mensen niet tot heel laat willen tellen en dat mensen liever stembureaulid willen zijn dan teller.

Werving van reserve-stembureauleden

Iets meer dan de helft van de gemeenten ervaarde het werven van voldoende reserve-stembureauleden als relatief eenvoudig (zie figuur 7.4). In totaal gaf 53% aan dat het werven zelf (heel erg) makkelijk ging. Er is geen significant verschil in gemeentegrootte, maar er zijn wel nuances zichtbaar: kleine (63%) gemeenten vonden het vaker (heel) makkelijk dan middelgrote (52%) en grote gemeenten (37%).[28]

22% van de gemeenten (n = 66) vond het wel (heel) moeilijk om voldoende reserve-stembureauleden te werven. Dit kwam voornamelijk omdat mensen niet weten waar ze aan toe zijn als ze reserve zijn (77%, n = 51). Ook willen mensen de functie niet willen uitvoeren (42%, n = 28), is er een vergrijzing van het vrijwilligersbestand (26%, n = 17), willen mensen zonder vergoeding geen reserve zijn (17%, n = 11), is er minder interesse in GR dan in TK (9%, n = 17) en mensen het werk te zwaar vinden (3%, n = 2).

7.5 Wervingsstrategieën

Om voldoende stembureauleden te werven, hebben gemeenten verschillende strategieën toegepast. De meest gebruikte strategie was het aanschrijven van het bestaande stembureauledenbestand, wat door 94% van de gemeenten werd gedaan (zie figuur 7.6). Daarnaast deed 70% een oproep onder gemeenteambtenaren. 35% van de gemeenten plaatste advertenties op sociale media en bij 29% van de gemeenten werd aandacht gevraagd via gemeentelijke nieuwswebsites. Slechts 2% van de gemeenten gaf aan geen actieve werving te hebben gedaan.

Deze verhoudingen zijn grotendeels vergelijkbaar met eerdere verkiezingen (TK25 en EP24). Wel valt op dat tijdens EP24 relatief vaker gebruik werd gemaakt van aanvullende wervingskanalen. Zo werd toen vaker een beroep gedaan op gemeenteambtenaren (79%, tegenover 70% bij TK25 en GR26) en werd er meer geworven via sociale media (52%, versus 39% bij TK25 en 35% bij GR26). Ook communicatie via nieuwssites (44% bij EP24 tegenover 34% bij TK25 en 29% bij GR26) en huis-aan-huisbladen (29% bij EP24, tegenover 15–16% bij TK25 en GR26) kwamen toen vaker voor.

[28] Niet significant, maar inhoudelijk relevant verschil.

Figuur 7.6 - Op welke manier heeft uw gemeente stembureauleden proberen te werven?

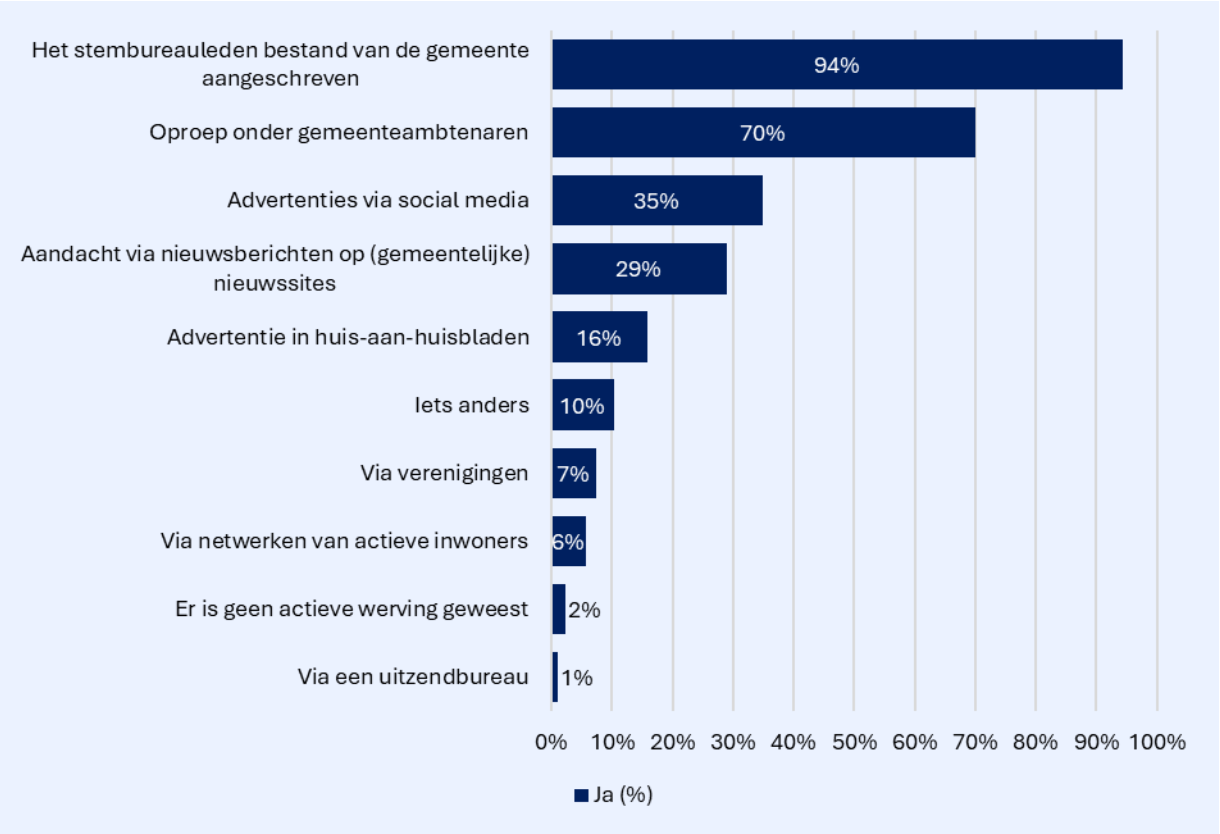

7.6 Vergoeding stembureauleden

Iedere gemeente bepaalt zelf of de stembureauleden een vergoeding krijgen voor hun werk en hoe hoog die is. De hoogte van de vergoeding van stembureauleden is niet wettelijk geregeld. De gemiddelde maximale vergoeding voor stembureauleden verschilt per functie en gemeentegrootte (zie tabel 7.7). Voor voorzitters lag de vergoeding gemiddeld op €204 per deelname, waarbij kleine gemeenten gemiddeld €172 betaalden, middelgrote gemeenten €210 en grote gemeenten €234. Plaatsvervangend voorzitters ontvingen gemiddeld €157, variërend van €146 in kleine gemeenten tot €177 in grote gemeenten. Voor reguliere stembureauleden bedroeg de gemiddelde vergoeding €169, met een spreiding van €146 in kleine gemeenten tot €180 in grote gemeenten. Tellers ontvingen gemiddeld €50, waarbij de vergoeding in kleine en middelgrote gemeenten lager lag (€49) dan in grote gemeenten (€56).

In totaal waren er 13 gemeenten die geen vergoeding (€0) gaven aan voorzitters, 51 gemeenten die geen vergoeding gaven aan plaatsvervangend voorzitters, 2 gemeenten die geen vergoeding gaven aan stembureauleden en 25 gemeenten die geen vergoeding gaven aan tellers. Dit waren voornamelijk gemeenten die alleen eigen ambtenaren van de gemeenten inzetten op het stembureau.

Tabel 7.7 - Hoe hoog was de maximale vergoeding voor stembureauleden in uw gemeente (per deelname)? (Uitgesplitst naar gemeentegrootte)

	Klein	Middelgroot	Groot	Totaal
	Gemiddelde hoogte van vergoeding (Gemiddelde vergoeding exclusief gemeenten die €0 gaven)			
Voorzitter	€172 (€184)	€210 (€219)	€234 (€234)	€204 (€213)
Plv. voorzitter	€146 (€172)	€158 (€194)	€177 (€199)	€157 (€190)
Stembureaulid	€146 (€151)	€174 (€174)	€180 (€180)	€169 (€170)
Teller	€49 (€54)	€49 (€53)	€56 (€63)	€50 (€54)

Deze vergoedingen waren ongeveer gelijk aan TK25, EP24 en GR22 (zie figuur 7.8).

Figuur 7.8 - Hoe hoog was de maximale vergoeding voor stembureauleden in uw gemeente (per deelname)? Vergelijking GR22 – TK25 – EP24 – GR26[29]

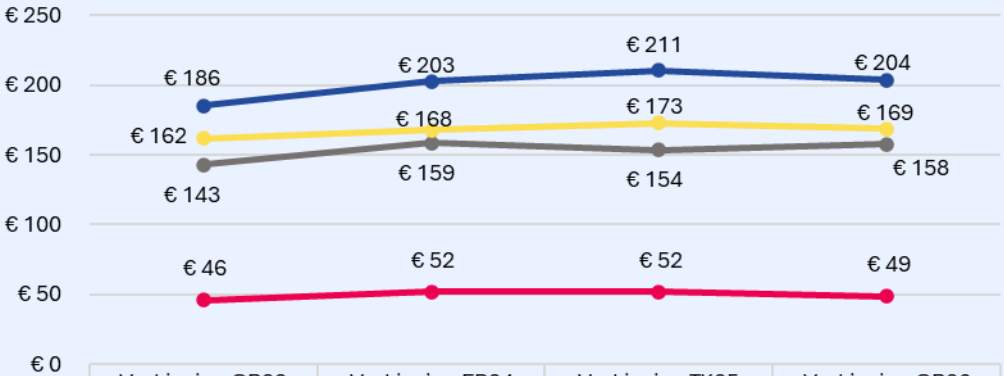

	Verkiezing GR22	Verkiezing EP24	Verkiezing TK25	Verkiezing GR26
Voorzitter	€ 186	€ 203	€ 211	€ 204
Plv. voorzitter	€ 143	€ 159	€ 154	€ 158
Stembureaulid	€ 162	€ 168	€ 173	€ 169
Teller	€ 46	€ 52	€ 52	€ 49

Vergoedingen voor ambtenaren van de eigen gemeentelijke organisatie

Soms zijn ambtenaren stembureaulid. Als zij dat in hun vrije tijd doen, hebben ze recht op dezelfde vergoeding als andere stembureauleden in de gemeente. Als ambtenaren stembureaulid onder werktijd zijn, kan de gemeente verschillende afspraken maken over een eventuele vergoeding of over het compenseren van de gemaakte uren.

Niet alle ambtenaren uit de eigen gemeente die als stembureaulid, (plaatsvervangend) voorzitter of teller hebben gewerkt, ontvingen dezelfde financiële vergoeding als burgers (zie tabel 7.9). Bijna de helft (47%) van de ambtenaren die als voorzitter optraden, kregen dezelfde financiële vergoeding als

[29] Deze toetsing vindt plaats voor gemeenten die in beide metingen dezelfde vragen hebben ingevuld. Hierdoor wijken gemiddelde bedragen iets af van de totale resultaten: er wordt een analyse gedraaid op een kleinere groep (alleen gemeenten die de vraag in beide metingen beantwoordden).

burgers. Bij plaatsvervangend voorzitters lag dit percentage iets lager, namelijk 42%. Bij reguliere stembureauleden was dit 45% en bij tellers was dit 41%. Dit betekent dat bijna de helft van de ambtenaren een financiële vergoeding ontving, terwijl de overige ambtenaren op een andere manier (of niet) werden gecompenseerd.

Een aanzienlijk deel van de ambtenaren kreeg geen financiële vergoeding, maar kon gebruikmaken van het principe 'tijd voor tijd', waarbij gewerkte uren konden worden gecompenseerd met vrije tijd. In de categorie voorzitters gold dit voor 38% van de ambtenaren, bij plaatsvervangend voorzitters was dit 36%, bij stembureauleden en tellers 38%.

In kleine gemeenten kregen ambtenaren minder vaak een financiële vergoeding en vaker compensatie in tijd, terwijl middelgrote en grote gemeenten relatief vaker een financiële vergoeding uitkeerden.

Tabel 7.9 - Was deze vergoeding ook beschikbaar voor ambtenaren van de eigen gemeentelijke organisatie die deze functie invullen? (Uitgesplitst naar gemeentegrootte)

		Klein	Middelgroot	Groot	Totaal
Voorzitter	Ja	35%	49%	59%	47%
	Nee	17%	9%	0%	10%
	Nee, wel tijd voor tijd	32%	39%	41%	38%
	N.v.t.	17%	3%	0%	5%
Plv. voorzitter	Ja	29%	44%	58%	42%
	Nee	15%	8%	0%	9%
	Nee, wel tijd voor tijd	31%	37%	35%	36%
	N.v.t.	25%	11%	8%	14%
Stembureaulid	Ja	30%	47%	59%	45%
	Nee	17%	11%	0%	11%
	Nee, wel tijd voor tijd	37%	38%	41%	38%
	N.v.t.	17%	4%	0%	6%
Teller	Ja	27%	44%	48%	41%
	Nee	12%	8%	4%	8%
	Nee, wel tijd voor tijd	38%	38%	37%	38%
	N.v.t.	23%	11%	11%	14%

Aanvullende of immateriële vergoedingen

Naast deze financiële vergoedingen boden veel gemeenten aanvullende of immateriële vergoedingen. Ruim de helft (60%) van de gemeenten verzorgde catering, terwijl 31% een maaltijdvergoeding gaf (zie tabel 7.10). Reiskostenvergoeding werd slechts door 6% van de gemeenten aangeboden. Daarnaast gaf 16% van de gemeenten een andere immateriële vergoeding, zoals een attentie of bedankje. Slechts 13% van de gemeenten bood geen enkele aanvullende vergoeding. Opvallend is dat grote (41%) en middelgrote (33%) gemeenten vaker een

maaltijdvergoeding boden dan kleine gemeenten (18%), terwijl catering juist vaker door kleine gemeenten werd verzorgd (70%) dan door grote gemeenten (19%).

Tabel 7.10 - Bood uw gemeente andere en/of immateriële vergoedingen aan de stembureauleden? (Uitgesplitst naar gemeentegrootte)

	Klein	Middelgroot	Groot	Totaal
Ja, maaltijdvergoeding	18%	33%	41%	31%
Ja, catering verzorgd	70%	63%	19%	60%
Ja, reiskostenvergoeding	3%	6%	7%	6%
Ja, andere (immateriële) vergoeding	17%	13%	37%	16%
Nee, geen andere vergoeding	10%	13%	26%	13%

De mate waarin gemeenten andere (immateriële) vergoedingen aanboden aan stembureauleden is vergelijkbaar met TK25 en EP24.[30] Bij GR26 zorgden 60% van de gemeenten voor catering (TK25: 57%, EP24: 60%) en 31% bood een maaltijdvergoeding (TK25: 32%, EP24: 27%). Het percentage gemeenten die een reiskostenvergoeding boden bleef gelijk (GR26 en TK25: 6%).

7.7 Training stembureauleden[31]

Stembureauleden moeten over voldoende kennis en vaardigheden beschikken voor de verantwoordelijkheid die bij de functie past. Gemeenten kunnen verschillende trainingen en/of leveranciers inzetten om hun stembureauleden te trainen (zie figuur 7.11). Gemeenten konden hierbij meerdere opties aanvinken; de percentages tellen daarom niet op tot 100%. De meeste gemeenten (92%) maakten (onder andere) gebruik van een commerciële aanbieder (bijvoorbeeld KCM, SEP, TSA of VOX). Training / e-learning van de eigen of een andere gemeente werd door 15% van de gemeenten toegepast. De e-learning van de Kiesraad werd door 12% van de gemeenten gebruikt.

Figuur 7.11 – Hebt u een training gebruikt om trainingen voor (plaatsvervangend) voorzitters, stembureauleden en/of tellers te verzorgen?[32]

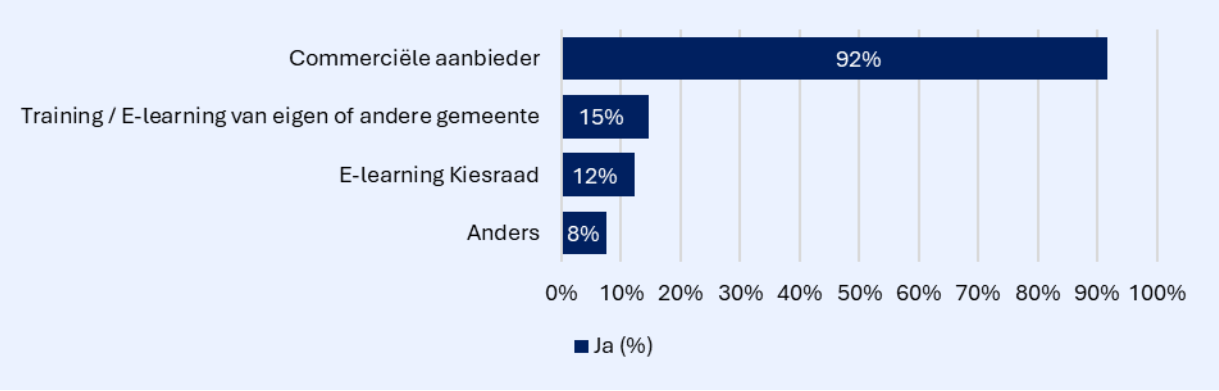

[30] Werd niet uitgevraagd in GR22, dus vergelijking niet mogelijk.
[31] Tijdens GR26 werden deze vragen anders gesteld dan in voorafgaande jaren en daarom kan niet op alle vlakken een vergelijking worden gemaakt. Waar dit wel mogelijk is wordt dit gedaan.
[32] Onder commerciële aanbieder staat het samengevoegde percentage van gemeenten die hebben aangegeven trainingen door KCM, SEP, TSA of VOX te hebben ingezet.

Grote (96%) en middelgrote (93%) gemeenten maakten relatief vaker gebruik van een commerciële aanbieder dan kleine gemeenten (87%). Ook maakten grote gemeenten relatief vaker gebruik van een e-learning van de eigen of een andere gemeente (22%) dan middelgrote (16%) en kleine (7%) gemeenten. Kleine gemeenten gebruikten relatief vaker de e-learning van de Kiesraad (18%) dan middelgrote (12%) en grote (4%) gemeenten.

Deze resultaten zijn vergelijkbaar met TK25. Ook toen gebruikte 92% van de gemeenten een commerciële aanbieder. Het percentage dat de e-learning van de Kiesraad gebruikte is vrijwel gelijk gebleven (11% bij TK25 ten opzichte van 12% bij GR26).

7.7.1 Tevredenheid met de mate waarin de training voorzitters, stembureauleden en/of tellers heeft voorbereid op werkzaamheden[33]

Gemeenten waren over het algemeen tevreden met de mate waarin de training de voorzitters, stembureauleden en/of tellers heeft voorbereid op de werkzaamheden op het stembureau (zie figuur 7.12). Van de gemeenten die gebruik maakten van een commerciële aanbieder was 88% (heel erg) tevreden, van de gemeenten die gebruik maakten van de training van de Kiesraad was dit 81% en van gemeenten die gebruik maakten van een training of e-learning van eigen of andere gemeente was dit 93%.

Figuur 7.12 – Hoe ontevreden of tevreden bent u met de mate waarin de training voorzitters, stembureauleden en/of tellers heeft voorbereid op de werkzaamheden?

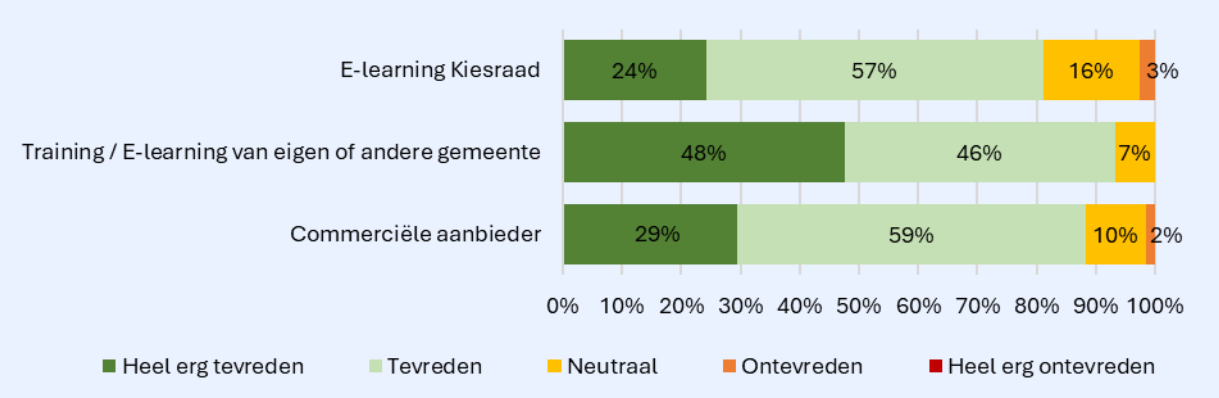

7.8 Digitale ondersteuning

Gemeenten konden tijdens de verkiezingen digitale ondersteuning gebruiken om de voorlopige uitslag door te geven, om de aanwezigheid van stembureauleden te registreren, om te communiceren met de (gemeentelijke) verkiezingsorganisatie en om live de opkomstcijfers in te zien. Ook konden gemeenten digitale ondersteuning gebruiken als instructie bij het uitvoeren van de werkzaamheden (door middel van checklists). Twee derde van de gemeenten maakten op de verkiezingsdag gebruik van digitale ondersteuning (zie figuur 7.13).

[33] Deze vragen werden tijdens GR26 voor het eerst gesteld, daarom is vergelijking met eerdere verkiezingen niet mogelijk.

Dit cijfer is iets hoger dan tijdens TK25 en EP24 (toen gebruikten respectievelijk 59% en 57% digitale ondersteuning). Grote (74%) en middelgrote (71%) gemeenten maakten relatief vaker gebruik van digitale ondersteuning dan kleinere gemeenten (45%).

Figuur 7.13 - Hebben de stembureaus in uw gemeente gebruik gemaakt van digitale ondersteuning bij hun werkzaamheden op de verkiezingsdag (app op het stembureau)?

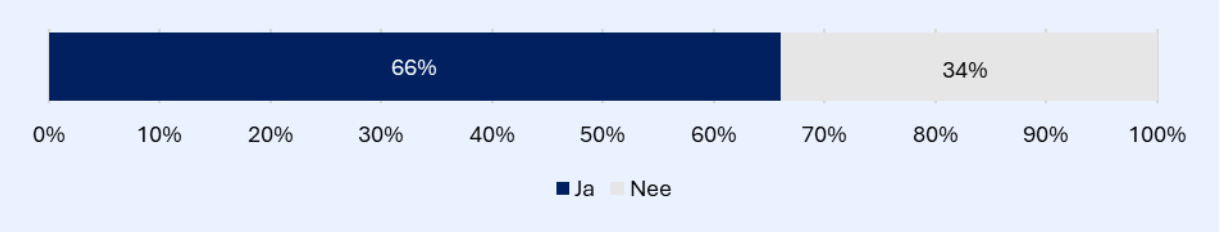

7.9 Duur telwerkzaamheden

Na het sluiten van de stembussen om 21.00 uur begonnen de stembureauleden met het handmatig tellen van de stemmen. Het grootste deel van gemeenten heeft het tellen van de stemmen afgerond op woensdag 18 maart voor middernacht (71%[34]). 20% van de gemeenten rondde het tellen af tussen middernacht en 1 uur 's nachts. De overige gemeenten hadden langer nodig.

Tabel 7.14 - Wanneer was de laatste telling van stemmen in de stembureaus afgerond? (Uitgesplitst naar gemeentegrootte en type stemopneming)

	Totaal	Klein	Middelgroot	Groot	DSO	CSO
Woensdag						
23.59 of eerder	71%	87%	68%	52%	53%	84%
Nacht (woensdag op donderdag)						
00.00 – 00.30	15%	10%	17%	15%	27%	6%
00.31 – 01.00	5%	0%	6%	4%	9%	1%
01.01 – 01.30	4%	0%	5%	7%	7%	2%
01.31 – 02.00	2%	0%	1%	7%	2%	1%
02.01 – 08.00	1%	0%	0%	11%	2%	1%
Donderdag						
Overdag (na 08.00)	3%	3%	3%	4%	0%	5%[35]

Kleine en middelgrote gemeenten rondden het tellen overwegend voor middernacht af (respectievelijk 87% en 68%). Grote gemeenten deden over het algemeen langer over het tellen; 52% was voor middernacht klaar. De meeste CSO-gemeenten hebben het tellen op het stembureau op woensdagavond al afgerond (84%), van de DSO-gemeenten rondde 53% het tellen af voor middernacht. 20% van de DSO-gemeenten was na 00.30 uur klaar met tellen, tegenover 10% van de CSO-gemeenten.

[34] Enkele gemeenten hadden aangegeven op woensdag het tellen te hebben afgerond, echter gaven zij een tijdstip aan van twaalf uur 's nachts of later (in de ochtend). Voor deze gemeenten is het antwoord gewijzigd naar donderdag.
[35] Mogelijk doelden deze gemeenten, ondanks de instructies in de vragenlijst, op de GSB-telling.

De opkomst bij de gemeenteraadsverkiezingen van 2026 was 54%. Dit is een stuk lager dan de opkomst bij TK25 (78%), maar wel iets hoger dan bij EP24 (46%) en iets hoger dan tijdens GR22 (51%). Dit verklaart waarschijnlijk waarom bij TK25 het percentage dat het tellen van de stemmen voor middernacht afrondde op de dag van stemming een stuk lager ligt (26%) en het percentage bij EP24 (69%) vergelijkbaar is met het GR26 resultaat.

8 Samenstelling van het centraal stembureau

In elke gemeente wordt voor de gemeenteraadsverkiezing een centraal stembureau ingesteld. Het centraal stembureau is verantwoordelijk voor de registratie van namen (aanduidingen) van politieke partijen, het in ontvangst nemen van kandidatenlijsten, de beoordeling van de geldigheid van de kandidatenlijsten en de vaststelling van de daarop voorkomende kandidaten, de nummering van de kandidatenlijsten en het vaststellen van de verkiezingsuitslag.

8.1 Belangrijkste uitkomsten

- In 40% van de gemeenten bestond het centraal stembureau uit 3 leden, in 54% bestond het uit 5 leden. 6% van de gemeenten gaf een ander aantal aan.
- In de samenstelling worden voornamelijk ambtenaren ingezet, met name vanuit andere gemeentelijke afdelingen en vaak op aanwijzing van het college van B&W. Vrijwilligers en externe leden spelen een kleinere rol.
- Kleinere gemeenten maken relatief vaker gebruik van vrijwillige ambtenaren van burgerzaken, terwijl grotere gemeenten vaker ook burgers betrekken bij het centraal stembureau.

8.2 Aantal leden centraal stembureau

Het centraal stembureau bestaat (exclusief plaatsvervangende leden) uit 3 of 5 leden, dit is een vereiste vanuit de Kieswet (artikel E 19). In 40% van de gemeenten bestond het centraal stembureau uit 3 leden, bij 54% bestond het uit 5 leden (zie figuur 8.1). 6% van de gemeenten gaf een ander aantal aan, bijvoorbeeld 4 leden (n = 4), 6 leden (n = 4), 7 leden (n = 6) of 8 leden (n = 3).

Figuur 8.1 – Hoeveel leden (exclusief plaatsvervangende leden) voor het centraal stembureau zijn er in uw gemeente benoemd?

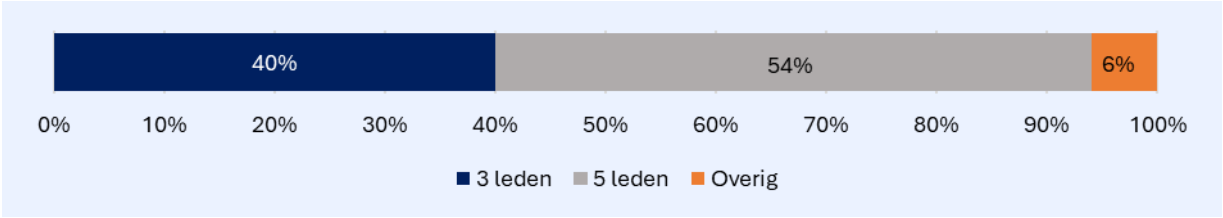

In kleine gemeenten had de helft van de centrale stembureaus 3 leden (47%) en de andere helft 5 leden (47%); 7% gaf een ander aantal aan. In middelgrote gemeenten had 41% van de centrale stembureaus 3 leden en 54% 5 leden; 5% gaf een ander aantal aan. In grote gemeenten had 19% van de centrale stembureaus 3 leden en 74% 5 leden; 7% gaf een ander aantal aan.[36]

[36] Alle vragen in dit hoofdstuk werden in GR26 voor het eerst uitgevraagd en daarom kan geen vergelijking worden gemaakt met GR22.

8.3 Wie zijn de leden van het centraal stembureau?

De burgemeester van de gemeente waar het centraal stembureau is gevestigd, is voorzitter van het centraal stembureau. De andere leden worden benoemd en ontslagen door het college van burgemeester en wethouders. De leden worden voor vier jaren benoemd.

Gemeenten konden uit meerdere groepen leden van het centraal stembureau benoemen.[37] Het vaakst gaven gemeenten aan dat zij als leden van het centraal stembureau ambtenaren van andere afdelingen binnen de gemeente die zijn aangewezen door of namens het college van B&W benoemd hadden (46%), gevolgd door ambtenaren van andere afdelingen binnen de gemeente die zich vrijwillig hebben aangemeld (32%), ambtenaren van de afdeling burgerzaken die zijn aangewezen door of namens het college van B&W (26%) en ambtenaren van de afdeling burgerzaken die zich vrijwillig hebben aangemeld (23%). Slechts enkele gemeenten benoemden burgers (8%) en/of wethouders (1%). De categorie 'anders' kwam bij 16% van de gemeenten voor; ze noemden voornamelijk de gemeentesecretaris, notarissen en oud-ambtenaren.

Tabel 8.2 Wie heeft u als leden van het centraal stembureau benoemd? (Uitgesplitst naar gemeentegrootte)

	Klein	Middelgroot	Groot	Totaal
Ambtenaren van de afdeling burgerzaken die zich vrijwillig hebben aangemeld (en vervolgens zijn aangewezen)	30%	22%	19%	23%
Ambtenaren van de afdeling burgerzaken die zijn aangewezen door of namens het college van B&W	23%	26%	26%	26%
Ambtenaren van andere afdelingen binnen de gemeenten die zich vrijwillig hebben aangemeld	27%	34%	26%	32%
Ambtenaren van andere afdelingen binnen de gemeenten die zijn aangewezen door of namens het college van B&W	42%	47%	41%	46%
Andere burgers	2%	7%	26%	8%
Wethouders	5%	1%	0%	1%
Anders	10%	15%	33%	16%

Kleine gemeenten noemden relatief vaak ambtenaren van de afdeling burgerzaken die zich vrijwillig aanmeldden (30%) in vergelijking met grote gemeenten (19%). Grote gemeenten benoemden vaker burgers (26%) dan middelgrote (7%) en kleine gemeenten (2%).

[37] De genoemde percentages geven aan welk percentage van de gemeenten aangeeft dat er leden uit een bepaalde groep in hun samenstelling zitten en **niet** hoeveel % van de leden van het centrale stembureau uit een bepaalde groep bestaat.

9 Registratieverzoeken en kandidaatstelling

Politieke partijen die willen deelnemen aan de gemeenteraadsverkiezing moeten zich registreren bij het centraal stembureau. Deze registratie betreft de naam waarmee de partij op het stembiljet verschijnt, de zogenoemde aanduiding, die kiezers helpt de kandidatenlijst te herkennen. Het centraal stembureau beoordeelt alleen de aanduiding, en niet de inhoud van het programma of de activiteiten van de partij. Bestaande partijen die al eerder onder dezelfde naam bij het gemeentelijk centraal stembureau zijn geregistreerd hoeven dit niet opnieuw te doen, tenzij zij onder een andere naam willen deelnemen.

9.1 Belangrijkste uitkomsten

- In de aanloop naar de gemeenteraadsverkiezingen van maart 2026 ontving 63% van de gemeenten ten minste één registratieverzoek. Het merendeel van de gemeenten die registratieverzoeken ontvingen wees geen enkele aanvraag af (90%).
- Het gemeentelijk stembureau was bij de meeste gemeenten (88%) voldoende voorbereid op de werkzaamheden voor de registratie van nieuwe politieke partijen. 74% van de gemeenten vond dat politieke partijen voldoende waren voorbereid op het indienen van registratieverzoeken.
- Bijna alle gemeenten (>99%) faciliteerden een voorinlevering van kandidatenlijsten. Gemiddeld faciliteerden gemeenten 5,5 dagen voorinlevering.
- Op de dag van kandidaatstelling dienden gemiddeld 8,6 politieke partijen een kandidatenlijst in bij het centraal stembureau. In kleine gemeenten ging het gemiddeld om 5,7 partijen, in middelgrote gemeenten om 8,5 en in grote gemeenten om 15,5 partijen.
- 92% van de gemeenten vond dat het centraal stembureau voldoende was voorbereid op de werkzaamheden voor de kandidaatstelling.
- Bijna alle gemeenten (91%) maakten tijdens de gemeenteraadsverkiezingen gebruik van de mappenmethode.

9.2 Aantal registratieverzoeken

In de aanloop naar de gemeenteraadsverkiezingen van maart 2026 ontving 63% van de gemeenten ten minste één registratieverzoek; 37% van de gemeenten ontving geen verzoeken (zie tabel 9.1). Grote gemeenten ontvingen vaker registratieverzoeken (85%) dan middelgrote (64%) en kleine (48%) gemeenten.

Gemeenten die registratieverzoeken ontvingen kregen gemiddeld 2,3 verzoeken. Daarbij ontvingen kleine gemeenten gemiddeld 1,7 verzoeken, middelgrote gemeenten 2,1 en grote gemeenten gemiddeld 4,1 verzoeken.

Tabel 9.1 – Hoeveel registratieverzoeken heeft het centraal stembureau ontvangen in aanloop naar GR26? (uitgesplitst naar gemeentegrootte)

	Klein	Middelgroot	Groot	Totaal
0 registratieverzoeken	52%	36%	15%	37%
Minstens 1 registratieverzoek (gemiddeld aantal registratieverzoeken)	48% (1,7)	64% (2,1)	85% (4,1)	66% (2,3)

9.3 Afwijzingen van registratieverzoeken

Het merendeel van de gemeenten die registratieverzoeken ontvingen wees geen enkele aanvraag af (90%; zie tabel 9.2). In 10% van de gemeenten werd één of meerdere verzoeken afgewezen, wat duidelijk vaker voorkwam bij grote gemeenten (44%) dan bij middelgrote (6%) en kleine gemeenten (3%). Van alle gemeenten wees 8% (n = 15) één verzoek af, 2% (n = 3) twee verzoeken en 1% (n = 1) vijf verzoeken.

Tabel 9.2 – Hoeveel van deze registratieverzoeken heeft het centraal stembureau afgewezen? (uitgesplitst naar gemeentegrootte)

	Klein	Middelgroot	Groot	Totaal
0 registratieverzoeken afgewezen	97%	94%	57%	90%
Minstens 1 registratieverzoek afgewezen	3%	6%	44%	10%
1 verzoek afgewezen	0%	5% (n = 7)	35% (n = 8)	8% (n = 15)
2 verzoeken afgewezen	3% (n = 1)	0%	9% (n = 2)	2% (n = 3)
5 verzoeken afgewezen	0%	1% (n = 1)	0%	1% (n = 1)

9.4 Registratie van nieuwe politieke partijen

Het centraal stembureau was bij de meeste gemeenten voldoende voorbereid op de werkzaamheden voor de registratie van nieuwe politieke partijen (zie figuur 9.3). In totaal gaf 88% van de gemeente aan dat het centraal stembureau goed was voorbereid. 10% van de gemeenten was neutraal en in 2% van de gemeenten (dit waren kleine en middelgrote gemeenten) was het centraal stembureau niet voldoende voorbereid op de registratie van nieuwe politieke partijen.

Figuur 9.3 – Het centraal stembureau was voldoende voorbereid op de werkzaamheden voor de registratie van nieuwe politieke partijen.

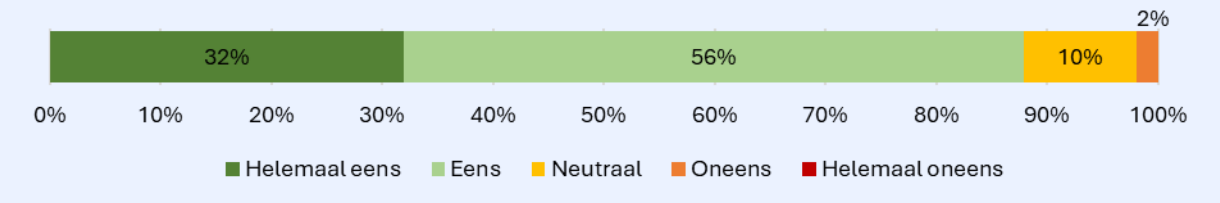

Gemeenten werd ook gevraagd of politieke partijen voldoende waren voorbereid op het indienen van registratieverzoeken. 74% van de gemeenten vond dat politieke partijen voldoende waren voorbereid op het indienen van registratieverzoeken (zie figuur 9.4); 15% van de gemeenten was neutraal en 11% van de gemeenten vond dat politieke partijen niet voldoende waren voorbereid.

Figuur 9.4 – Politieke partijen waren voldoende voorbereid op het indienen van registratieverzoeken.

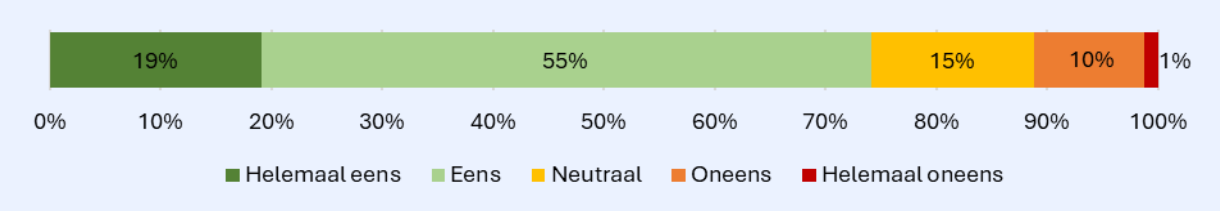

9.4.1 Hulpmiddelen bij registratie van nieuwe politieke partijen

De Kiesraad had een instructieboekje gemaakt voor gemeenten over de registratie van politieke partijen. Gemeenten vonden dit instructieboekje behulpzaam bij de uitvoering van de taken (zie figuur 9.5): 95% van de gemeenten vond het instructieboekje behulpzaam, 4% van de gemeenten was neutraal en 1% van de gemeenten (n = 2) vond het boekje niet behulpzaam.

Figuur 9.5 – Het instructieboekje voor gemeenten over de registratie van politieke partijen van de Kiesraad was behulpzaam bij de uitvoering van deze taken.

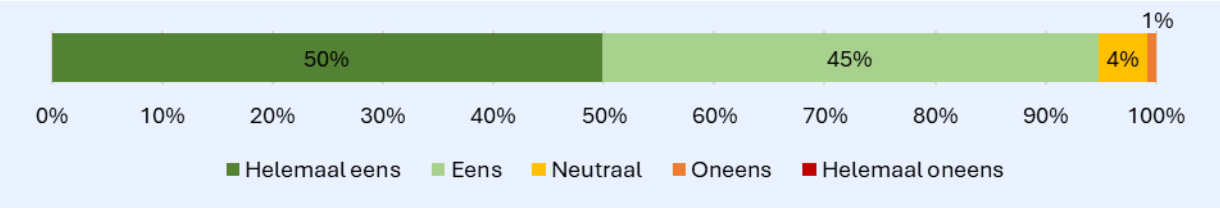

De Kiesraad had ook een handleiding ‘registratie partijnaam voor politieke partijen’ gemaakt voor politieke partijen om ze voor te bereiden op het indienen van registratieverzoeken. Gemeenten gaven aan dat deze handleiding behulpzaam is geweest voor politieke partijen (zie figuur 9.6): 90% van de gemeenten vond de handleiding behulpzaam, 9% was neutraal en 1% (n = 3) vond de handleiding niet behulpzaam.

Figuur 9.6 – De handleiding registratie partijnaam voor politieke partijen van de Kiesraad was behulpzaam voor de voorbereiding van politieke partijen op het indienen van registratieverzoeken.

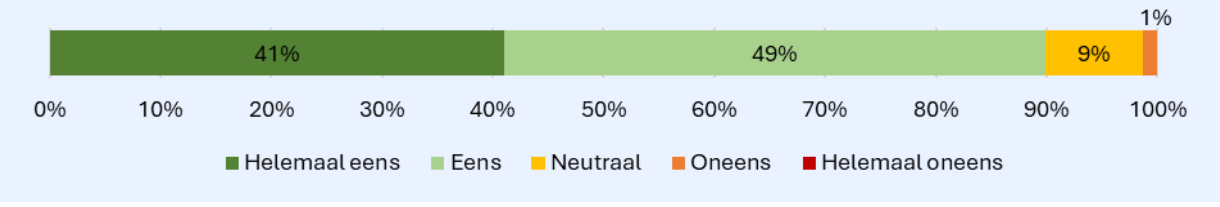

9.5 Voorinlevering van kandidatenlijsten

Zodra de registraties van politieke partijen zijn afgerond, kunnen gemeenten afspraken maken met politieke partijen over het tijdstip waarop ze op de dag van kandidaatstelling de kandidatenlijsten en documenten komen inleveren. De Kiesraad adviseert daarnaast om een voorinlevering te organiseren.

Bijna alle gemeenten (>99%) hebben een voorinlevering van kandidatenlijsten gefaciliteerd (zie tabel 9.7). Gemiddeld hebben gemeenten 5,5 dagen voorinlevering gefaciliteerd, dit was langer bij grote gemeenten (gemiddeld 7,3 dagen) dan bij middelgrote (5,5 dagen) en kleine (4,8) gemeenten.

Gemiddeld maakten 8,5 politieke partijen gebruik van de voorinlevering. Dit was meer bij grote gemeenten (15,5 politieke partijen) dan bij kleine (5,7 partijen) en middelgrote (7,3 partijen) gemeenten.

Tabel 9.7 – Heeft uw gemeente de mogelijkheid van voorinlevering van kandidatenlijsten gefaciliteerd? (uitgesplitst naar gemeentegrootte).

	Klein	Middelgroot	Groot	Totaal
Nee	2% (n = 1)	0%	0%	<1%
Ja	98%	100%	100%	>99%
→ Hoeveel dagen heeft de gemeente voorinlevering van kandidatenlijsten gefaciliteerd? (gemiddeld aantal dagen)	4,8	5,5	7,3	5,5
→ Hoeveel politieke partijen hebben gebruikt gemaakt van de mogelijkheid van voorinlevering? (gemiddeld aantal partijen)	5,7	8,4	15,5	8,5

9.6 Dag van kandidaatsstelling

De dag van kandidaatstelling is de wettelijk vastgestelde dag waarop politieke partijen hun kandidatenlijsten officieel indienen bij het centraal stembureau voor een verkiezing. Op deze dag controleert het centraal stembureau of de ingeleverde kandidatenlijsten en bijbehorende stukken (zoals instemmingsverklaringen en ondersteuningsverklaringen) voldoen aan de eisen van de Kieswet; alleen correct ingediende en geldige lijsten kunnen deelnemen aan de verkiezing.

9.6.1 Ingediende kandidatenlijsten

Op de dag van kandidaatstelling dienden gemiddeld 8,6 politieke partijen een kandidatenlijst in bij het centraal stembureau (zie tabel 9.8). In kleine gemeenten ging het gemiddeld om 5,7 partijen, in middelgrote gemeenten om 8,5 en in grote gemeenten om 15,5 partijen. Het aantal partijen dat wel van plan was een kandidatenlijst in te leveren maar dit uiteindelijk niet deed, was in alle gemeenten laag en vergelijkbaar (gemiddeld 0,5 partij). Relatief weinig partijen dienden hun kandidatenlijst in zonder gebruik te maken van OSV2020-PP, de door de Kiesraad ontwikkelde ondersteunende software voor politieke partijen bij het digitaal voorbereiden en aanleveren van kandidatenlijsten; dit betrof gemiddeld 1,8 partijen.

Een verzuimbrief wordt door het centraal stembureau gestuurd wanneer bij de ingediende kandidatenlijst onvolkomenheden of ontbrekende stukken worden geconstateerd die binnen een wettelijke hersteltermijn kunnen worden aangevuld. Het aantal politieke partijen dat een verzuimbrief ontving verschilde naar gemeentegrootte. In kleine gemeenten ontvingen gemiddeld 0,3 partijen een verzuimbrief (gemiddeld 5%), in middelgrote gemeenten 0,8 (gemiddeld 9%) en in grote gemeenten gemiddeld 2,7 partijen (gemiddeld 17%). Ondanks deze verzuimen nam vrijwel hetzelfde aantal partijen, na herstel van het verzuim, uiteindelijk deel aan de verkiezingen als het aantal ingediende kandidatenlijsten: gemiddeld 8,6 partijen, met 5,7 in kleine gemeenten, 8,5 in middelgrote en 15,8 in grote gemeenten.

Tabel 9.8 – Vragen over de dag van kandidaatstelling (uitgesplitst naar gemeentegrootte)

	Klein	Middelgroot	Groot	Totaal
	Gemiddeld aantal politieke partijen			
Hoeveel politieke partijen hebben een kandidatenlijst ingeleverd op de dag van de kandidaatsstelling?	5,7	8,5	15,9	8,6
Hoeveel politieke partijen waren van plan een kandidatenlijst in te leveren maar hebben dat toch niet gedaan?	0,6	0,5	0,5	0,5
Hoeveel politieke partijen hebben geen OSV2020-PP gebruikt bij het indienen van de kandidatenlijst?	1,4	1,8	2,2	1,8
Hoeveel politieke partijen hebben een verzuimbrief ontvangen?	0,3	0,8	2,7	0,8
Hoeveel politieke partijen hebben uiteindelijk met een kandidatenlijst meegedaan aan de verkiezing?	5,7	8,5	15,8	8,6

9.6.2 Werkzaamheden tijdens de kandidaatsstelling

Gemeenten vonden over het algemeen dat het centraal stembureau voldoende was voorbereid op de werkzaamheden voor de kandidaatstelling (zie figuur 9.9): 92% vond dat het centraal stembureau voldoende was voorbereid en 8% van de gemeenten was neutraal. Er zijn hierbij geen verschillen op basis van gemeentegrootte.

Figuur 9.9 – Het centraal stembureau was voldoende voorbereid op de werkzaamheden kandidaatsstelling.

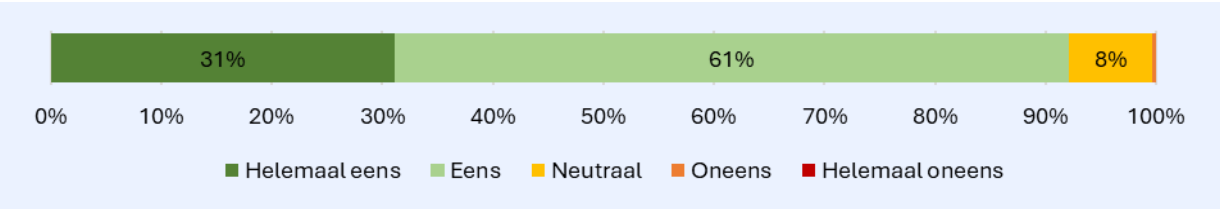

Gemeenten werd ook gevraagd of politieke partijen voldoende waren voorbereid op het indienen van kandidatenlijsten. 73% van de gemeenten vond dat politieke partijen voldoende waren voorbereid op het indienen van kandidatenlijsten, 17% was neutraal en 10% vond dat politieke partijen niet voldoende waren voorbereid (zie figuur 9.10). Er waren hierbij geen verschillen op basis van gemeentegrootte.

Figuur 9.10 – Politieke partijen waren voldoende voorbereid op het indienen van kandidatenlijsten.

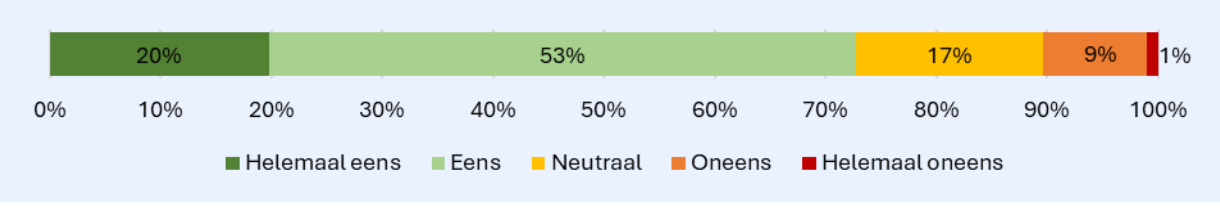

9.7 De mappenmethode

De mappenmethode is een door de Kiesraad aangeraden werkwijze die het centraal stembureau kan gebruiken om de kandidaatstelling overzichtelijk, controleerbaar en transparant te organiseren. Bij de mappenmethode worden per kandidatenlijst alle documenten overzichtelijk in één (fysieke) map geordend.

Bijna alle gemeenten (91%) maakten tijdens de gemeenteraadsverkiezingen gebruik van de mappenmethode (zie figuur 9.11). 8% van de gemeenten maakte hier geen gebruik van. Er waren geen verschillen op basis van gemeentegrootte.

Figuur 9.11 – Heeft u voor de kandidaatstelling gebruik gemaakt van de mappenmethode van de Kiesraad?

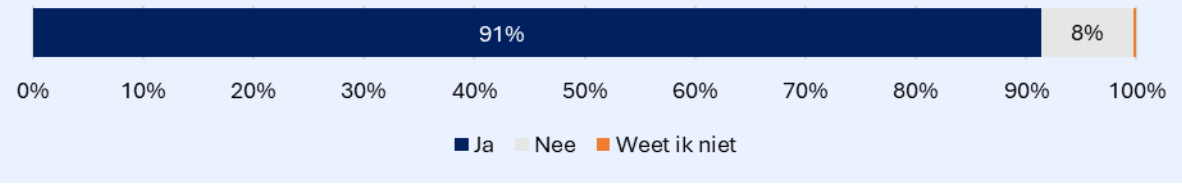

De meeste gemeenten vonden de mappenmethode behulpzaam bij het uitvoeren van de taken (96%; zie figuur 9.12). De overige 4% van de gemeenten was neutraal; geen van de gemeenten vond de mappenmethode niet behulpzaam. Ook het instructiemateriaal van de Kiesraad waarin de mappenmethode wordt uitgelegd, vonden de gemeenten behulpzaam (95%). 5% van de gemeenten vond deze neutraal en 1 gemeente (<1%) vond het instructiemateriaal niet behulpzaam. Gemeenten vonden de mappenmethode ook behulpzaam voor politieke partijen wanneer zij hun kandidatenlijsten indienden (91%). 8% was neutraal en 1% (n = 3) van de gemeenten vond de mappenmethode niet behulpzaam voor politieke partijen.

Figuur 9.12 – Vragen over de mappenmethode

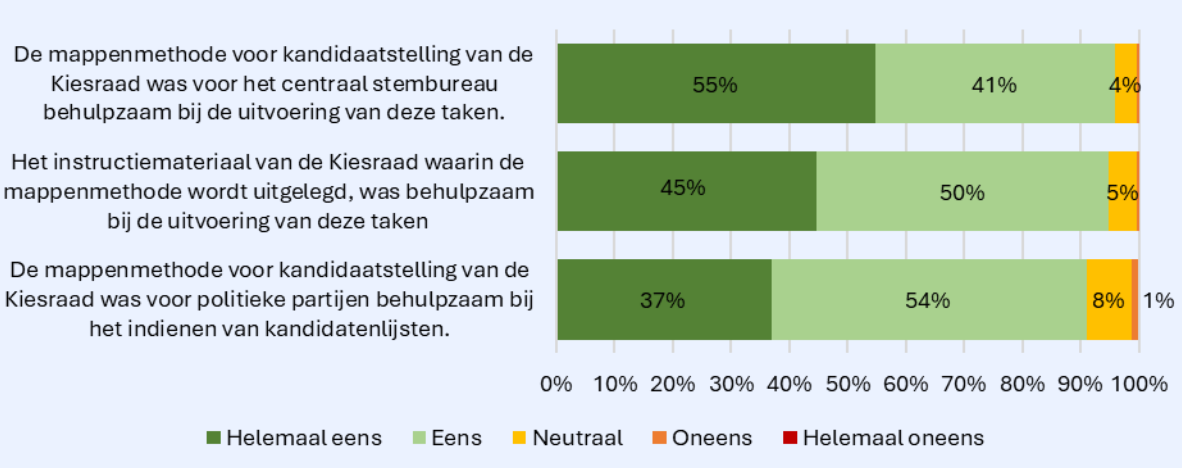

10 Stempassen

Dit hoofdstuk gaat over de selectie van kiesgerechtigden, de bezorging van stempassen, en de aanvragen voor volmachten. Daarnaast wordt beschreven of er signalen waren van het ronselen van volmachten.

10.1 Belangrijkste uitkomsten

- Vrijwel alle gemeenten hebben de bestanden voor het drukken van de stempassen gecontroleerd op de juiste kiesgerechtigden.
- Bij ongeveer de helft van de gemeenten werden stempassen niet of verkeerd bezorgd: een daling ten opzichte van TK25 (61%). Ruim een kwart van de gemeenten spreekt over klachten van kiezers die onterecht geen stempas hadden ontvangen.
- Tijdens de GR26 werden gemiddeld meer ongeldig verklaarde stempassen in het register van ongeldig verklaarde stempassen (ROS) geregistreerd (166) dan tijdens GR22 (100).
- Gemeenten ontvingen gemiddeld 38 aanvragen voor schriftelijke volmachten voorafgaand aan de GR26. 19% van de gemeenten kreeg te maken met meldingen van kiezers bij wie vervangende stempassen of schriftelijke volmachten niet (tijdig) werden bezorgd.
- Zes van de gemeenten die hebben deelgenomen gaven aan dat ze tijdens de GR26 signalen hebben opgevangen van het ronselen van volmachten. Geen van de gemeenten deed aangifte: omdat er concreet bewijs ontbrak, de signalen niet leidden tot een persoon en het geen invloed had op de zetelverdeling.

10.2 Selectie kiesgerechtigden

Mensen van 18 jaar en ouder die in de gemeente wonen en niet zijn uitgesloten van het kiesrecht mogen stemmen bij de gemeenteraadsverkiezingen. Het hebben van de Nederlandse nationaliteit is geen vereiste voor het stemmen bij de gemeenteraadsverkiezingen: ook niet-Nederlanders uit de EU en niet-Nederlanders van buiten de EU die ten minste 5 jaar onafgebroken legaal in Nederland wonen mogen in hun eigen gemeente stemmen.

De bestanden voor het drukken van stempassen, werden in bijna alle gevallen eerst door de gemeenten gecontroleerd om te zien of de juiste kiesgerechtigden waren geselecteerd (96%). De overige gemeenten gaven aan dat dit niet is gebeurd (3%) of dat ze niet wisten of de bestanden van tevoren zijn gecontroleerd (1%; zie figuur 10.1).

Figuur 10.1 - Heeft u voordat u het bestand aanleverde bij de drukker, gecontroleerd of de juiste kiesgerechtigde personen geselecteerd zijn?

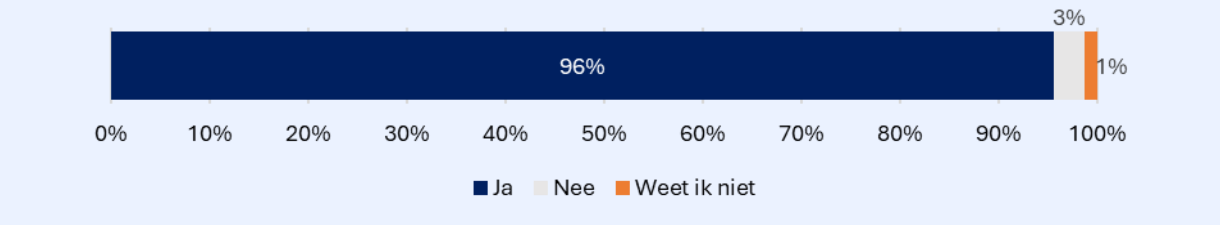

De meest genoemde reden waarom gemeenten een bestand niet controleerden is dat ze erop vertrouwden dat de leverancier de juiste selectie had gemaakt. Enkele gemeenten gaven aan niet te weten hoe ze (eenvoudig) konden controleren of het de juiste kiesgerechtigden betrof.

10.3 Bezorging stempassen

Ruim de helft van de gemeenten gaf aan dat het voorkwam dat stempassen niet of op het verkeerde adres werden bezorgd (52%; zie tabel 10.2). Er zijn geen significante verschillen naar gemeentegrootte. Bij de gemeenteraadsverkiezingen van 2022 (GR22) gaf 59% van de gemeenten aan dat stempassen niet of verkeerd waren bezorgd. Destijds kon men niet aangeven het niet te weten; dit kan de resultaten vertekenen.

Ten opzichte van TK25 (61%) kwam het bij GR26 minder vaak voor dat stempassen verkeerd of niet werden bezorgd. Tijdens EP24 gaf 65% van de gemeenten aan dat er sprake was van verkeerde bezorging van stempassen.

Tabel 10.2 - Is het in uw gemeente voorgekomen dat er stempassen niet of op het verkeerde adres zijn bezorgd? (Uitgesplitst naar gemeentegrootte)

	Klein	Middelgroot	Groot	Totaal
Ja	55%	52%	48%	52%
Nee	27%	33%	33%	32%
Weet ik niet	18%	15%	19%	16%

Bij de gemeenten die aangaven dat er sprake was van dergelijke gevallen werden gemiddeld 64 stempassen niet of verkeerd bezorgd (gemiddeld ca. 0,15% van de uitgegeven stempassen in die gemeenten).[38] De gemiddelden lopen uiteen van 11 verkeerde of ontbrekende stempassen bij kleine gemeenten tot aan gemiddeld 35 foutief of niet bezorgde stempassen bij middelgrote gemeenten en gemiddeld 510 bij grote gemeenten. In deze laatste categorie gaf één gemeente aan dat 3.000 stempassen niet of verkeerd werden bezorgd.

[38] Geschat percentage op basis van aantal totaal kiesgerechtigden bij GR26 (14.244.433) en het aantal gemeenten (340): gemiddeld 41.895 stemgerechtigden per gemeente. Bron: https://verkiezingsuitslagen.nl/verkiezingen/detail/GR20260318

Los van postbezorging heeft 26% van de gemeenten klachten gehad van burgers die geen stempas hadden ontvangen terwijl ze wel kiesgerechtigd waren (zie tabel 10.3). Gemeenten zullen naar aanleiding van deze meldingen actie hebben ondernomen en deze burgers alsnog een stempas hebben gestuurd.
Het kwam niet vaak voor dat gemeenten klachten kregen van burgers die *niet* kiesgerechtigd waren en toch een stempas ontvingen: 2% van de gemeenten geeft aan dat hier sprake van was. Het is mogelijk dat sommige mensen er zich niet bewust van waren dat zij kiesgerechtigd waren, of niet wilden stemmen, en daarom geen melding hebben gemaakt bij de gemeente over het uitblijven van de stempas.

Tabel 10.3 - Heeft u (los van postbezorging) klachten ontvangen van kiezers dat zij ten onrechte wel of geen stempas hebben ontvangen? (Uitgesplitst naar gemeentegrootte)

	Klein	Middelgroot	Groot	Totaal
Klachten van kiesgerechtigden die geen stempas ontvingen	20%	26%	41%	26%
Klachten van niet-kiesgerechtigde burgers die wel een stempas ontvingen	2%	2%	0%	2%
Geen klachten	80%	74%	59%	74%

Het aantal klachten van kiesgerechtigden die geen stempas ontvingen liep uiteen van 1 tot 100: gemiddeld kregen gemeenten met klachten van niet bezorgde stempassen hier 10 klachten over. Gemeenten die klachten ontvingen van burgers die ten onrechte wel een stempas hadden ontvangen gaven aan dat dit gemiddeld beperkt bleef tot 1 klacht.

10.4 Ongeldige stempassen

Elk stembureau beschikt over een register van ongeldig verklaarde stempassen (ROS). Dit register voorkomt dat een kiesgerechtigde twee keer kan stemmen. Gemiddeld zijn er 166 ongeldige stempassen opgenomen in het ROS van de gemeenten (zie tabel 10.4).

Tabel 10.4 - Hoeveel ongeldige stempassen waren opgenomen in het Register Ongeldige Stempassen (ROS) van uw gemeente? (Uitgesplitst naar gemeentegrootte)

	Klein	Middelgroot	Groot	Totaal
	Gemiddeld aantal ongeldige stempassen			
Aantal ongeldige stempassen opgenomen in het Register Ongeldige Stempassen (ROS)	44	129	788	166

Het gemiddeld aantal ongeldige stempassen dat is geregistreerd in het register van ongeldige stempassen (ROS) is lager dan bij TK25 (360), maar wel hoger dan bij GR22 (100). Het gemiddelde is lager bij zowel kleine, middelgrote als grote gemeenten. Ook tijdens EP24 werden gemiddeld minder ongeldige stempassen geregistreerd (218). Bij de gemeenteraadsverkiezingen is het, in tegenstelling

tot de Tweede Kamerverkiezing, niet mogelijk een kiezerspas voor het stemmen in een andere gemeente aan te vragen. Schriftelijke volmachten kunnen alleen worden aangevraagd wanneer iemand uit de eigen gemeente de volmachtstem kan uitbrengen. Daarnaast is de opkomst bij de gemeenteraadsverkiezingen lager, waardoor minder mensen een vervangende stempas aanvragen. Dit zijn beide mogelijke redenen dat er minder ongeldige stempassen in het ROS werden geregistreerd.

10.5 Schriftelijke volmachten

Bij het aanvragen van een schriftelijke volmacht stuurt de burger een verzoekschrift naar de burgemeester van de eigen gemeente. Bij de gemeenteraadsverkiezingen van 2026 ontvingen gemeenten gemiddeld 38 aanvragen voor een schriftelijke volmacht (zie tabel 10.5).

Tabel 10.5 – Hoeveel aanvragen voor een schriftelijke volmacht heeft u ontvangen? (Uitgesplitst naar gemeentegrootte)

	Klein	Middelgroot	Groot	Totaal
	Gemiddeld aantal aanvragen schriftelijke volmacht			
Aantal aanvragen schriftelijke volmacht	5	32	156	38

Als men de stempas is kwijtgeraakt of deze is niet bezorgd, kan men een vervangende stempas aanvragen. 19% van de gemeenten gaven aan dat ze meldingen hebben ontvangen van kiezers dat de vervangende stempas of de schriftelijke volmacht niet op tijd werd bezorgd (zie tabel 10.6). Grote gemeenten ontvingen vaker meldingen dat vervangende stempassen of schriftelijke volmachten niet tijdig werden bezorgd (41%) dan middelgrote gemeenten (19%) en kleine gemeenten (8%). In gemeenten die meldingen van niet tijdige bezorging ontvingen, liep het gemiddelde aantal meldingen uiteen van 3 meldingen bij kleine gemeenten tot 15 bij grote gemeenten.

Tabel 10.6 – Hoeveel meldingen van kiezers ontvangen over niet tijdige bezorging van vervangende stempassen of schriftelijke volmachten hebt u ontvangen? (Uitgesplitst naar gemeentegrootte)

	Klein	Middelgroot	Groot	Totaal
	Percentage en gemiddeld aantal meldingen niet tijdige bezorging stempassen en volmachten			
Melding?	8%	19%	41%	19%
Aantal meldingen niet tijdige bezorging vervangende stempassen en schriftelijke volmachten	3	5	15	15

10.6 Signalen van ronselen volmachtstemmen

Onder ronselen van volmachten verstaat de Kieswet het stelselmatig aanspreken of anderszins persoonlijk benaderen van kiezers om hen een onderhandse volmacht af te laten geven. Dit is strafbaar. Bij deze verkiezingen gaven **6** van de 302 gemeenten in het onderzoek aan dat er signalen

zijn geweest dat er sprake was van het ronselen van volmachten[39]. Dit betrof twee kleine en vier middelgrote gemeenten.

Signalen van het ronselen van volmachten die werden gemeld zijn: steeds dezelfde persoon die als begeleider meeging met een kiezer naar het stembureau, kiezers die met een witte envelop met twee volmachten aankomen, geruchten binnen de gemeente (zonder aantoonbaar bewijs), hoge percentages volmachtsstemmen op bepaalde stembureaus, iemand die met een onderhandse volmacht voor een ander persoon probeerde te stemmen terwijl die persoon al een nieuwe stempas voor een andere gemeente had ontvangen om te stemmen in de nieuwe woongemeente, en kiezers die in een winkelcentrum werden benaderd om hun stempas af te geven als ze zelf niet wilden stemmen. Van dit laatst genoemde geval is melding gemaakt bij de politie.
Verder heeft geen enkele van deze zes gemeenten aangifte gedaan. De redenen die men hiervoor noemde is dat er geen concrete bewijzen of meldingen waren, dat men uitvoerig onderzoek heeft gedaan maar dat het niet te herleiden was tot een persoon en dat het geen invloed had op de zetelverdeling.

Bij TK25 gaven vier gemeenten aan dat er sprake was van signalen van ronselen, bij EP24 werden geen signalen gemeld. Bij GR22 waren er drie gemeenten die aangaven signalen te hebben opgevangen van het ronselen van stemmen.

[39] Omdat de gemeente Gorinchem te maken had met de organisatie van een herstemming, is de gemeente niet telefonisch of per e-mail herinnerd aan het onderzoek om deelname te stimuleren. De gemeente Gorinchem heeft niet deelgenomen aan dit onderzoek.

11 Gemeentelijk stembureau

Op donderdag 19 maart 2026 vond in de gemeenten een zitting van het gemeentelijk stembureau (GSB) plaats. In gemeenten die werken met decentrale stemopneming (DSO) controleert het GSB tijdens deze zitting de processen-verbaal van de stembureaus en voert het, wanneer nodig, een hertelling uit bij geconstateerde (tel)fouten. Gemeenten die kiezen voor centrale stemopneming (CSO) laten het GSB tijdens deze zitting alle stemmen op kandidaatsniveau tellen.

In dit hoofdstuk wordt beschreven hoeveel GSB-leden er voor het GSB werden benoemd en uit welke groepen (ambtenaren of burgers) deze leden afkomstig waren. Daarnaast gaat het hoofdstuk over de voorzitters en ondersteuners die op het GSB hielpen, en de mate waarin de werving van ondersteuners als moeilijk werd ervaren. Verder komt aan bod hoeveel hertellingen er door het GSB werden uitgevoerd en of men hierop was voorbereid. Tot slot is er dit onderzoek aandacht besteed aan de ervaring met de nieuwe software die door 14 gemeenten werd gebruikt voor het digitaliseren van de processen-verbaal en het vaststellen van de uitslag: Abacus.

11.1 Belangrijkste uitkomsten

- Er werden gemiddeld 10 leden voor het GSB benoemd: variërend van gemiddeld 6 leden bij kleine gemeenten tot 16 leden bij grote gemeenten.
- De helft van de gemeenten gaf aan dat leden van het GSB bestonden uit ambtenaren van de afdeling burgerzaken en/of andere afdelingen die zich vrijwillig hebben aangemeld. Bij ongeveer een derde van de gemeenten kwam het voor dat ambtenaren van de afdeling burgerzaken of andere afdelingen werden aangewezen door of namens het college van B&W.
- Voorzitters van het GSB waren in bijna alle gevallen ambtenaren van burgerzaken (49%) of ambtenaren van andere afdelingen (44%).
- De ondersteuners op het GSB bestonden bij 58% van de gemeenten uit ambtenaren van de afdeling burgerzaken die zich vrijwillig hadden aangemeld, bij 70% waren dit ambtenaren van andere afdelingen die zich vrijwillig hadden aangemeld.
- De meeste gemeenten vonden het (zeer) gemakkelijk om ondersteuners voor het GSB te werven (69%).
- Bij 82% van de DSO gemeenten was er sprake van hertellingen die tijdens de eerste GSB-zitting moesten plaatsvinden. Wanneer er sprake was van hertellingen, ging het om gemiddeld 5 stembureaus per gemeente. Bijna een kwart van de DSO-gemeenten die hertellingen moesten uitvoeren gaf aan dat het aantal hertellingen lager was dan verwacht (23%). Voor eveneens 23% was het aantal hoger dan verwacht. Vrijwel alle GSB's waren voldoende voorbereid op de hertellingen.
- Bij twee derde van de CSO-gemeenten werden stempassen op het GSB standaard herteld.
- Abacus, de nieuwe software die door 14 van de gemeenten voor het eerst werd gebruikt bij de GR26 voor het digitaliseren van de processen-verbaal en het berekenen van uitslagen, werd zeer goed beoordeeld. Verbeterpunten liggen op het gebied van het oplossen van verschillen en de weergave van waarschuwingen en fouten.

11.2 Aantallen GSB-leden

Het gemeentelijk stembureau stelt de uitkomst van de verkiezing op gemeenteniveau vast. Voor iedere verkiezing wordt een gemeentelijk stembureau ingesteld. Er is een voorzitter en tenminste een plaatsvervangend voorzitter. Er is geen maximumaantal leden. De leden worden benoemd door de gemeente.

Gemiddeld werden er 10 leden voor het gemeentelijk stembureau benoemd binnen een gemeente (zie tabel 11.1). Ten opzichte van grote gemeenten, waar gemiddeld 16 leden werden benoemd, werden er in kleine (gemiddeld 6) en middelgrote gemeenten (gemiddeld 10) minder leden benoemd. Binnen gemeenten die gebruik maakten van CSO werden gemiddeld meer GSB-leden benoemd (11) dan binnen DSO-gemeenten (8).

Het gemiddelde aantal benoemde GSB-leden komt overeen met TK25[40].

Tabel 11.1 - Hoeveel leden voor het gemeentelijk stembureau zijn er in uw gemeente benoemd? (Uitgesplitst naar gemeentegrootte en type stemopneming)

		Klein	Middelgroot	Groot	DSO	CSO	Totaal
		Gemiddeld aantal leden					
Hoeveel leden voor het gemeentelijk stembureau zijn er in uw gemeente benoemd?	**GR26**	6	10	16	8	11	10
	TK25	8	10	18	9	11	10

11.3 Samenstelling gemeentelijk stembureau

Gemeenten konden mensen uit meerdere groepen benoemen als lid van het gemeentelijk stembureau.[41] Gemeenten benoemden voornamelijk ambtenaren van de afdeling burgerzaken die zich vrijwillig hadden aangemeld (50%) en ambtenaren van andere afdelingen die zich vrijwillig hadden aangemeld (54%; zie tabel 11.2). Daarnaast gaf ruim een derde van de gemeenten (35%) aan dat er ambtenaren van de afdeling burgerzaken door of namens het college van B&W werden aangewezen. Ook gaf bijna een derde aan dat ambtenaren van andere afdelingen die door of namens het college van B&W werden aangewezen werden benoemd voor het GSB. Een klein deel van de gemeenten (9%) gaf aan dat andere burgers werden benoemd als leden van het GSB. Er werden nauwelijks wethouders benoemd (minder dan 1%). 5% van de gemeenten gaf een ander antwoord. Hierbij noemden zij oud-ambtenaren, of gaven ze aan dat het ambtenaren van de burgerzaken en/of andere afdelingen waren zonder te benoemen of zij zich vrijwillig hadden aangemeld of dat ze werden aangewezen.

Ten opzichte van het TK25-evaluatieonderzoek is de categorie ‘Bestuurders (burgemeester, wethouders of raadsleden)’ vervangen door ‘Wethouders’. Volgens de Kieswet mogen raadsleden geen zitten nemen in het GSB bij gemeenteraadsverkiezingen. De burgemeester is voorzitter van het centraal stembureau, maar geen lid van het GSB. Bij TK25 gaf 5% van de gemeenten aan dat de leden

[40] Bij EP24 is dit op een andere manier uitgevraagd, daarom is vergelijking niet mogelijk.
[41] De genoemde percentages geven aan welk percentage van de gemeenten aangeeft dat er leden uit een bepaalde groep in hun samenstelling zitten en **niet** hoeveel % van de GSB leden uit een bepaalde groep bestaat.

van het GSB uit deze categorie afkomstig waren: bij GR26 gaf minder dan 1% aan dat wethouders als leden van het GSB werden benoemd. De verdeling van de overige categorieën komt overeen met TK25 (en EP24).

Grote gemeenten gaven relatief vaak aan dat burgers werden benoemd als lid van het GSB (22%), tegenover kleine gemeenten (12%) en middelgrote gemeenten (6%). Verder zijn er geen verschillen zichtbaar in de samenstelling van het GSB, ook niet als er een vergelijking wordt gemaakt tussen CSO en DSO-gemeenten.

Tabel 11.2 - Wie heeft u als leden van het GSB benoemd? (Uitgesplitst naar gemeentegrootte)

	Klein	Middelgroot	Groot	Totaal
Ambtenaren van de afdeling burgerzaken die zich vrijwillig hebben aangemeld (en vervolgens zijn aangewezen)	50%	50%	52%	50%
Ambtenaren van de afdeling burgerzaken die zijn aangewezen door of namens het college van B&W	28%	36%	44%	35%
Ambtenaren van andere afdelingen binnen de gemeenten die zich vrijwillig hebben aangemeld (en vervolgens zijn aangewezen)	57%	52%	63%	54%
Ambtenaren van andere afdelingen binnen de gemeenten die zijn aangewezen door of namens het college van B&W	28%	33%	26%	31%
Andere burgers	12%	6%	22%	9%
Wethouders	0%	1%	0%	0%
Anders	3%	5%	7%	5%
Totaal	**60**	**215**	**27**	**302**

11.3.1 Voorzitters van het GSB

Als gemeenten hadden aangegeven dat de GSB-leden die werden benoemd uit meerdere categorieën afkomstig waren, werd hen gevraagd uit welke categorie de voorzitter kwam. Was er slechts één categorie van toepassing op de GSB-leden, dan is dit ook de categorie waaruit de voorzitter kwam en wordt deze zo getoond in figuur 11.3. In de meeste gemeenten geldt dat de voorzitter van het GSB een ambtenaar van de afdeling burgerzaken was die zich vrijwillig heeft aangemeld (27%) of dat het een vrijwillige aanmelding van een ambtenaar van een andere afdeling betrof (29%). Bij 22% van de gemeenten was de voorzitter een aangewezen ambtenaar van de afdeling burgerzaken, bij 15% een aangewezen ambtenaar van een andere afdeling. De verdeling van categorieën waaruit de voorzitter van het GSB afkomstig is, wijkt nauwelijks af van TK25. Eén categorie is bij het GR26 onderzoek anders geformuleerd (‘Wethouders’ in plaats van ‘Bestuurders’) en werd nu minder vaak gekozen (<1%) dan bij TK25 (8%).

Figuur 11.3 - Uit welke van deze groepen komt de voorzitter?

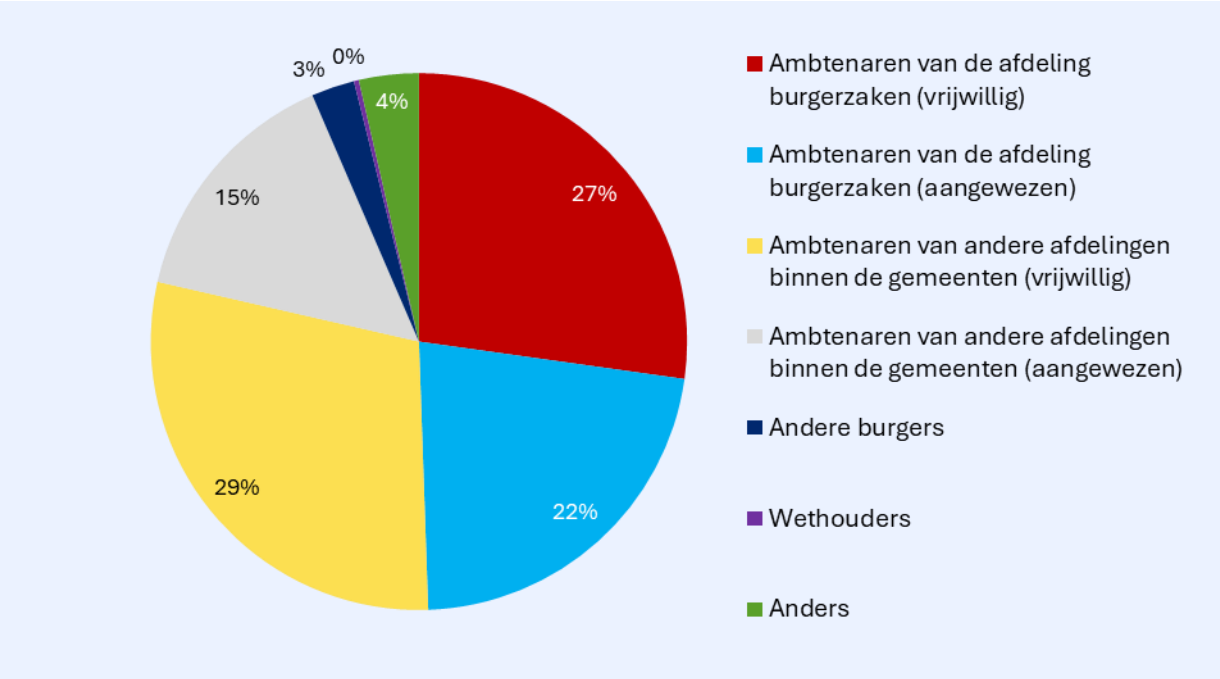

11.3.2 Ondersteuners van het GSB

Bij het GSB kunnen ondersteuners worden ingezet, bijvoorbeeld voor het tellen van stemmen. De ondersteuners voeren alleen taken uit onder verantwoordelijkheid van het gemeentelijk stembureau. Voor de gemeenteraadsverkiezingen van 2026 werden gemiddeld 56 ondersteuners benoemd voor het GSB (zie tabel 11.4a). Dit gemiddelde komt overeen met het gemiddelde van TK25 (54 ondersteuners).

Grote gemeenten hebben gemiddeld 251 ondersteuners op het GSB ingezet, een stuk meer dan kleine (17) en middelgrote gemeenten (43). CSO-gemeenten zetten gemiddeld 88 ondersteuners in bij het GSB tegenover gemiddeld 15 ondersteuners binnen DSO-gemeenten.
Wanneer wordt gekeken naar de combinatie van factoren (grootte * wijze van stemopneming; figuur 11.4b), dan is te zien dat wanneer er sprake is van CSO er 3 tot 5 keer zoveel ondersteuners nodig waren op het GSB dan wanneer gemeenten kozen voor DSO.

Het gemiddelde aantal ondersteuners op het GSB (56) is gelijk gebleven ten opzichte van TK25 (54).

Tabel 11.4a - Hoeveel ondersteuners had het GSB? (Uitgesplitst naar gemeentegrootte en type stemopneming)

		Klein	Middelgroot	Groot	DSO	CSO	Totaal
Hoeveel ondersteuners had het GSB?	GR26	17	43	251	15	88	56
	TK25	18	44	204	21	76	54

Tabel 11.4b - Hoeveel ondersteuners had het GSB? (Uitgesplitst naar gemeentegrootte en type stemopneming)

Grootte	Stemopneming	Hoeveel ondersteuners had het GSB? Gemiddelde aantal ondersteuners
Klein	DSO	8
	CSO	24
Middelgroot	DSO	14
	CSO	69
Groot	DSO	74
	CSO	296

Gemeenten konden mensen uit meerdere groepen als ondersteuners benoemen (zie tabel 11.5). De percentages tonen welk deel van de gemeenten aangaf dat er ondersteuners uit een bepaalde groep afkomstig waren.

De meerderheid van de gemeenten gaf aan dat ambtenaren van afdelingen anders dan burgerzaken die zich vrijwillig hadden aangemeld, hebben opgetreden als ondersteuner bij het GSB (70%). Daarnaast gaf 58% van de gemeenten aan dat ambtenaren van de afdeling burgerzaken die zich vrijwillig hadden aangemeld als ondersteuner bij het GSB hebben gewerkt. Wanneer wordt gekeken naar zowel de optie dat ambtenaren van burgerzaken werden verplicht als ambtenaren van andere afdelingen, is te zien dat bij ruim een kwart van de gemeenten ambtenaren werden aangewezen om als ondersteuner bij het GSB aan de slag te gaan. Bij 21% waren dit aangewezen ambtenaren van de afdeling burgerzaken, bij 18% aangewezen ambtenaren van andere afdelingen. Een derde van de gemeenten gaf aan dat andere burgers werden ingezet als ondersteuners.

Ambtenaren van de afdeling burgerzaken die zich vrijwillig hadden aangemeld, werden relatief vaker ingezet als GSB-ondersteuners bij grote gemeenten (74%) dan bij kleine gemeenten (47%). In twee derde van de grote gemeenten werden burgers ingeschakeld als ondersteuner op het GSB, vaker dan bij kleine gemeenten (25%) en middelgrote gemeenten (31%).

Tabel 11.5 - Wie waren de ondersteuners van het GSB? (Uitgesplitst naar gemeentegrootte)

	Klein	Middelgroot	Groot	Totaal
Ambtenaren van de afdeling burgerzaken die zich vrijwillig hebben aangemeld	47%	59%	74%	58%
Ambtenaren van de afdeling burgerzaken die zijn aangewezen door of namens het college van B&W	17%	23%	19%	21%
Ambtenaren van andere afdelingen binnen de gemeenten die zich vrijwillig hebben aangemeld	65%	69%	85%	70%
Ambtenaren van andere afdelingen binnen de gemeenten die zijn aangewezen door of namens het college van B&W	13%	20%	15%	18%
Andere burgers	25%	31%	67%	33%
Wethouders	0%	0%	0%	0%
Anders	12%	4%	0%	5%
Totaal	**60**	**215**	**27**	**302**

De percentages zijn te vergelijken met die van TK25: toen gaf 51% aan dat ambtenaren van burgerzaken die zich vrijwillig hadden aangemeld als ondersteuner, werden ingezet (EP24: 57%), 26% dat het ambtenaren waren van de afdeling burgerzaken die door het college van B&W waren aangewezen (EP24: 19%). Net als bij GR26 gaf 70% na TK25 aan dat het ambtenaren van andere afdelingen betrof die zich vrijwillig hadden aangemeld (EP24: 76%), en 18% dat ambtenaren van andere afdelingen die door het college van B&W waren aangewezen als GSB-ondersteuner zijn ingezet (EP24: 18%). Net als bij GR26 bestonden de GSB ondersteuners bij TK25 voor een derde uit burgers (EP24: 34%).

11.4 Werving GSB-ondersteuners

De meeste gemeenten hadden er geen moeite mee om voldoende ondersteuning te werven voor het GSB (zie figuur 11.6): 69% vond dit (zeer) gemakkelijk en 26% neutraal.

Er zijn geen significante verschillen tussen gemeenten naar grootte, maar er zijn wel nuances zichtbaar: van de kleine gemeenten gaf 73% aan dat ze het (zeer) gemakkelijk vonden om ondersteuners te werven voor het GSB, net als 70% van de middelgrote gemeenten. Van de grote gemeenten gaf 56% aan dat ze het als (zeer) gemakkelijk beschouwden.[42]

Figuur 11.6 Hoe makkelijk of moeilijk vond uw gemeente het om genoeg ondersteuners te werven?

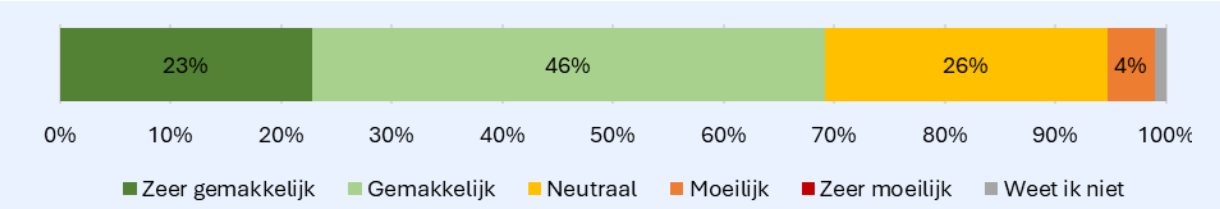

[42] Niet significant, maar inhoudelijk relevant verschil.

Gemeenten die het moeilijk vonden om voldoende ondersteuners te werven voor het GSB is gevraagd waar deze moeilijkheid in zat. Zij gaven onder andere aan dat het lastig is om ambtenaren bereid te vinden omdat ze vaak al afspraken hadden staan of er verlof was toegezegd en dat het verplichten van medewerkers voor veel stress en negativiteit binnen het team zorgde. Ook vonden ambtenaren van andere afdelingen het soms meer een taak voor de afdeling burgerzaken.

11.5 Hertellingen tijdens de eerste GSB-zitting

In DSO-gemeenten controleert het gemeentelijk stembureau de processen-verbaal van de stembureaus. Als er verschillen zijn in het aantal kiezers dat is toegelaten tot het stembureau en het aantal stembiljetten in de stembus en er is geen verklaring gegeven voor dit verschil, besluit het gemeentelijk stembureau tot een hertelling. Ook als er telfouten zijn gemaakt in het proces-verbaal van een stembureau besluit het gemeentelijk stembureau tot een hertelling.

DSO-gemeenten is gevraagd naar een schatting van het aantal stembureaus waarvoor een hertelling diende plaats te vinden door het GSB tijdens de eerste zitting. 82% van de DSO-gemeenten gaf aan dat er hertellingen nodig waren (zie tabel 11.7). Dit is gelijk aan het aandeel DSO-gemeenten dat tijdens TK25 hertellingen moest uitvoeren bij het GSB (82%). Ten opzichte van EP24 is het aandeel gemeenten dat een hertelling heeft gedaan niet significant hoger (69% voerde hertellingen uit bij EP24).

Alle grote gemeenten hebben hertellingen uitgevoerd, en ook 83% van de middelgrote gemeenten en 73% van de kleine gemeenten.

Tabel 11.7 - Zijn er hertellingen uitgevoerd door het GSB tijdens de eerste zitting? (Uitgesplitst naar gemeentegrootte)

	Klein	Middelgroot	Groot	Totaal
Ja	73%	83%	100%	82%
↳ Gemiddeld aantal stembureaus:	3	4	21	5
Nee	27%	17%	0%	18%

Bij de grootste groep DSO-gemeenten met hertellingen kwam het aantal hertellingen overeen met wat ze hadden verwacht (43%; zie figuur 11.8). De andere DSO-gemeenten waren verdeeld: 23% vond het aantal hertellingen iets of veel meer dan verwacht en nog eens 23% vond het aantal iets of veel minder dan verwacht. De overige gemeenten hadden van tevoren geen verwachtingen over het aantal hertellingen dat door het GSB zou moeten worden uitgevoerd.

Figuur 11.8 – Was het aantal hertellingen volgens verwachting?

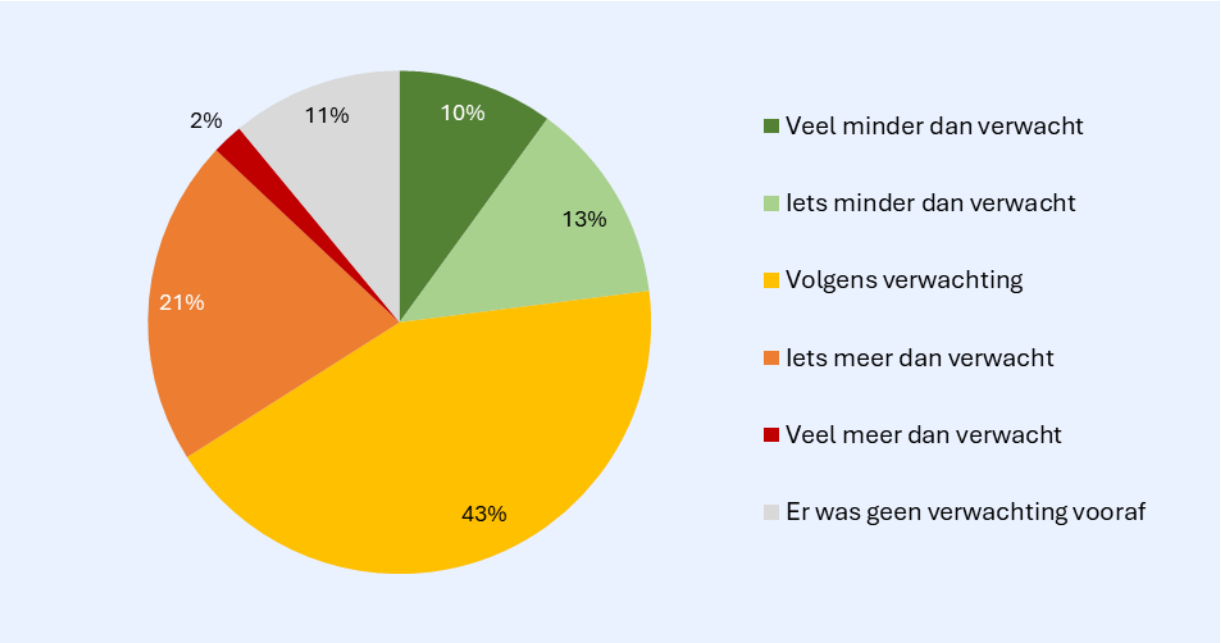

Er zijn geen significante verschillen tussen gemeenten van verschillende grootte als het gaat om de mate waarin het aantal hertellingen voldeed aan het verwachte aantal. We zien wel een indicatie dat kleine gemeenten relatief vaak aangaven dat ze hier vooraf geen verwachtingen over hadden (19%, tegenover 10% van middelgrote en 0% van grote gemeenten). Laten we deze categorie buiten beschouwing, dan zien we dat kleine gemeenten vaker lijken te vinden dat het aantal hertellingen overeenkwam met wat ze hadden verwacht (69% tegenover 45% van middelgrote en 40% van grote gemeenten).[43]

Tijdens GR26 gaven DSO gemeenten vaker aan dat het om minder hertellingen ging dan verwacht (23%) dan tijdens TK25 (10%). Toen gaf juist 35% aan dat er meer hertellingen waren dan verwacht, tegenover 23% van de gemeenten bij GR26. Ten opzichte van EP24 zijn geen significante verschuivingen zichtbaar (EP24: 39% (veel) minder dan verwacht, 16% (veel) meer dan verwacht).

Vrijwel alle gemeenten (99%) gaven aan dat het gemeentelijk stembureau goed was voorbereid op het uitvoeren van de hertellingen (zie figuur 11.9). De ene (middelgrote) gemeente die aangaf dat dit niet het geval was, gaf hiervoor als reden dat het aantal hertellingen hoger was dan verwacht.

Figuur 11.9 – Was het gemeentelijk stembureau voldoende voorbereid om de hertellingen te kunnen uitvoeren?

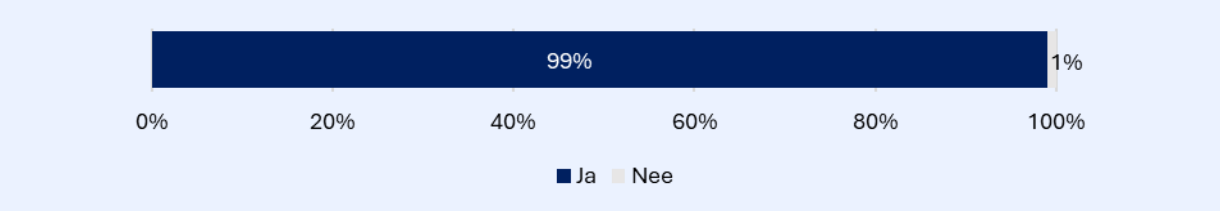

[43] Niet significant, maar inhoudelijk relevant verschil.

In CSO-gemeenten worden op het gemeentelijke stembureau alle stembiljetten van alle stembureaus geteld op kandidaatsniveau en de totalen per kandidaat en (bij wijzigingen per) lijst vastgesteld. Bepaalde telmethoden schrijven mogelijk voor dat de stempassen op het GSB moeten worden herteld. Van alle gemeenten gaf 66% aan dat de stempassen op het GSB standaard werden herteld (zie tabel 11.10). Hoewel er geen significante verschillen worden gevonden tussen kleine, middelgrote en grote gemeenten, suggereren de resultaten dat hertellingen van stempassen vaker voorkwamen in grotere gemeenten.[44] Gemeenten die zeiden dat er een andere situatie van toepassing was, gaven aan dat stempassen werden herteld wanneer er sprake was van afwijkingen.

Tabel 11.10 – Heeft het GSB standaard alle stempassen herteld?

	Klein	Middelgroot	Groot	Totaal
Ja	56%	65%	82%	66%
Nee	44%	31%	18%	32%
Anders	0%	4%	0%	2%

[44] Niet significant, maar inhoudelijk relevant verschil.

11.6 Abacus software

Tijdens de gemeenteraadsverkiezingen van 2026 gebruikten 14 gemeentelijke stembureaus het nieuwe softwareprogramma Abacus, waarmee processen-verbaal worden gedigitaliseerd en uitslagen worden berekend. Vooraf is de software met de deelnemende gemeenten getest, tijdens de invoer van Abacus was een medewerker van de Kiesraad ter plaatse aanwezig ter ondersteuning en de resultaten van Abacus werden nagerekend.

De deelnemende gemeenten kregen aanvullende vragen over hun ervaringen met de software. 12 van de 14 gemeenten hebben de vragen over Abacus beantwoord.

Alle gemeenten die voor het eerst met Abacus werkten tijdens de GR26 waren hier (zeer) over te spreken (zie figuur 11.11): 17% gaf een goede en 83% een zeer goede beoordeling. Het instructiemateriaal werd eveneens gewaardeerd (zie figuur 11.12): 67% gaf aan dit goed te vinden, 33% zeer goed.

Figuur 11.11 – In het algemeen, hoe beoordeelt u de nieuwe software Abacus?

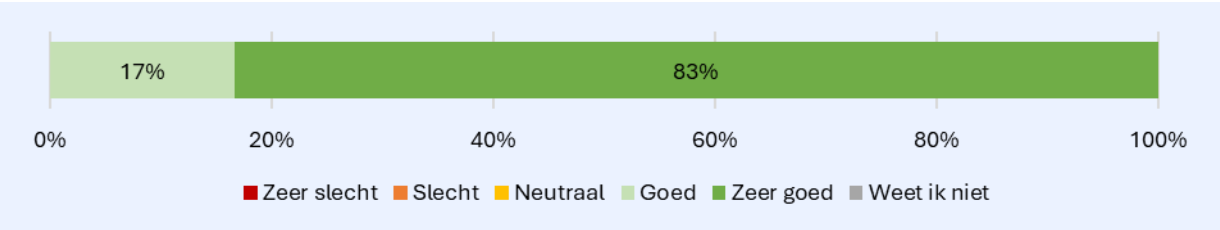

Figuur 11.12 – Hoe beoordeelt u het instructiemateriaal voor Abacus?

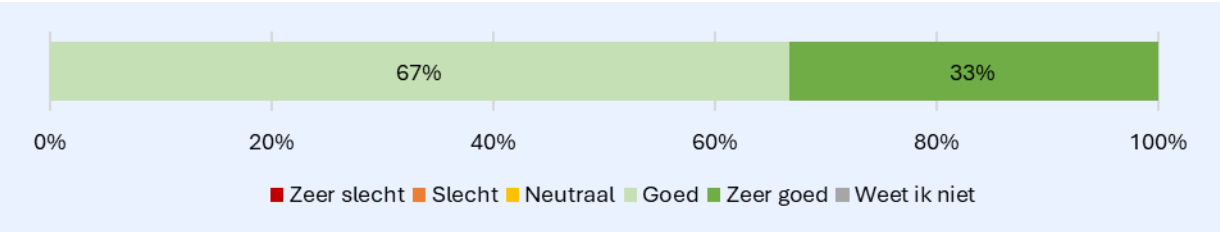

Over het algemeen werden de meeste elementen van Abacus met ‘goed’ of ‘zeer goed‘ beoordeeld (zie tabel 11.13). Punten die nog kunnen worden verbeterd liggen op het vlak van het oplossen van verschillen en de weergave van waarschuwingen en fouten in Abacus. Deze elementen werden door een aantal gemeenten als slecht beoordeeld. Een enkele gemeente was negatief over het maken van het GSB-proces-verbaal. Geen enkel element werd als zeer slecht beoordeeld.

Tabel 11.13 – Hoe beoordeelt u de volgende elementen van Abacus?

Hoe beoordeelt u de volgende elementen van Abacus?	Zeer slecht	Slecht	Neutraal	Goed	Zeer goed	*Weet ik niet*	Totaal
Het invoeren van corrigenda	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	3 (25%)	4 (33%)	5 (42%)	12
Het openen van een nieuwe zitting	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	3 (25%)	5 (42%)	4 (33%)	12
De export van de PDF en EML van de eerste zitting	0 (0%)	0 (0%)	3 (25%)	7 (58%)	2 (17%)	0 (0%)	12
Het oplossen van verschillen	0 (0%)	3 (25%)	2 (17%)	4 (33%)	2 (17%)	1 (8%)	12

Hoe beoordeelt u de volgende elementen van Abacus?	Zeer slecht	Slecht	Neutraal	Goed	Zeer goed	*Weet ik niet*	Totaal
De weergave van waarschuwingen in Abacus	0 (0%)	1 (8%)	1 (8%)	7 (58%)	3 (25%)	0 (0%)	12
De weergave van fouten in Abacus	0 (0%)	1 (8%)	1(8%)	6 (50%)	4 (33%)	0 (0%)	12
Het maken van het GSB-proces-verbaal	0 (0%)	1 (8%)	0 (0%)	5 (42%)	6 (50%)	0 (0%)	12
De invoer van processen-verbaal van de stembureaus	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	6 (50%)	6 (50%)	0 (0%)	12
Het aanmaken van de verkiezing in de software	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	6 (50%)	6 (50%)	0 (0%)	12
Het beheren van gebruikers	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	6 (50%)	6 (50%)	0 (0%)	12
Het aanmaken van gebruikers	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	5 (42%)	7 (58%)	0 (0%)	12
De installatie en configuratie van de software	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	7 (58%)	5 (42%)	0 (0%)	12

12 Uitslagvaststelling

Dit hoofdstuk gaat over de terugverwijzingen die het gemeentelijk stembureau (GSB) van het centraal stembureau (CSB) heeft ontvangen na de controle door het CSB van de GSB uitslagen. Daarbij wordt beschreven om welke aantallen het gaat, wat de bron is van de terugverwijzingen en hoe men het vooronderzoek terugverwijzingen door de Kiesraad beoordeelt. Daarnaast zijn gemeenten gevraagd hoe ze denken over de rolverdeling tussen CSB en GSB, en of door het aanstellen van het CSB door de gemeente bij het GSB een bepaalde druk werd ervaren. Ten slotte worden de nieuwe modellen voor vaststelling van de uitslag voor zowel DSO gemeenten, als CSO gemeenten in dit hoofdstuk geëvalueerd.

12.1 Belangrijkste uitkomsten

- Bij 28% van de gemeenten kwamen via het CSB meldingen van kiezers binnen dat er fouten in het proces-verbaal van een stembureau of GSB zouden zitten. Het gaat daarbij gemiddeld om 2 meldingen.
- Bij 31% van alle gemeenten werd er een proces-verbaal door het CSB terugverwezen naar het GSB. Bij grote gemeenten was er vaker sprake van dergelijke terugverwijzingen dan bij middelgrote en kleine gemeenten.
- De data-analyse die de Kiesraad deed op basis van het controleprotocol CSB was in de meeste gevallen de reden voor terugverwijzingen (77%), gevolgd door meldingen van kiezers (70%).
- In ongeveer een derde van de gevallen besloot het CSB naar aanleiding van het vooronderzoek door de Kiesraad binnengekomen meldingen niet terug te verwijzen naar het GSB. Dit betroffen volgens het CSB verklaarbare bevindingen.
- De meeste bevindingen vanuit het vooronderzoek terugverwijzingen door de Kiesraad waren duidelijk voor de gemeenten (89%). Het vooronderzoek terugverwijzingen door de Kiesraad werd door 78% als behulpzaam beschouwd bij het uitvoeren van de taken voor vaststelling van de uitslag door het CSB.
- Voor de meeste gemeenten die te maken hadden met terugverwijzingen, was de rolverdeling tussen gemeente als CSB en de ondersteuning door de Kiesraad helder (96%). De rolverdeling tussen CSB en GSB was voor gemeenten die met terugverwijzingen te maken hadden over het algemeen eveneens helder.
- Dat het CSB door de gemeente werd aangesteld, zorgde bij een klein deel van de gemeenten voor druk om extra controles op het GSB uit te voeren (13%). Een bijna even groot deel vond dat het lastig was om terug te verwijzen naar het GSB omdat het CSB door de gemeente was aangesteld (14%).
- De nieuwe modellen voor vaststelling van de uitslag worden door DSO-gemeenten over het algemeen gewaardeerd: van de modellen die door veruit de meeste gemeenten al werden gebruikt beoordeelde 60% tot 84% van de gemeenten deze met goed of zeer goed.
- De nieuwe modellen die door CSO-gemeenten voor het eerst werden gebruikt werden eveneens door de meerderheid beoordeeld als goed of zeer goed (62% - 82%).

12.2 Aantal terugverwijzingen centraal stembureau (CSB)

Na de zitting van het GSB draagt de gemeente de processen-verbaal en eventuele corrigenda zo snel mogelijk over aan het CSB. Het CSB controleert middels protocollen of er fouten in de uitslagen van het GSB zitten. Wanneer bezwaren en bijzonderheden in de processen-verbaal aanleiding geven tot twijfel hierover kan het CSB een terugverwijzing doen aan het GSB. Daarnaast kunnen burgers bij het CSB melding maken van fouten in een proces-verbaal van een stembureau of het gemeentelijk stembureau. Het CSB onderzoekt deze meldingen van burgers en deze kunnen tevens aanleiding zijn voor terugverwijzing naar het GSB.

Binnen alle gemeenten kwamen er bij 28% van de CSB's meldingen binnen van kiezers dat er fouten in het proces-verbaal van een stembureau of het GSB zouden zitten (zie tabel 12.1). Of er meldingen binnenkwamen hangt sterk samen met de grootte van de gemeente: bij de kleine gemeenten was er bij 7% sprake van dergelijke meldingen, bij middelgrote gemeenten bij 28% en bij grote gemeenten betrof het 70%. Er worden geen verschillen tussen DSO- en CSO-gemeenten vastgesteld.

Het gemiddelde aantal meldingen van kiezers per gemeente is niet hoog: het gaat hier om gemiddeld 1 tot 2 meldingen, afhankelijk van de grootte van de gemeente.

Tabel 12.1 – Heeft het CSB meldingen van kiezers gehad van fouten in een proces-verbaal van een stembureau of het GSB? (Uitgesplitst naar gemeentegrootte en type stemopneming)

	Klein	Middelgroot	Groot	DSO	CSO	Totaal
Ja	7%	28%	70%	26%	29%	28%
Nee	93%	72%	30%	74%	71%	72%
Gemiddeld aantal meldingen	1	2	2	2	2	2

Binnen 31% van alle gemeenten heeft het CSB een proces-verbaal terugverwezen en het GSB gevraagd een mogelijke fout in het proces-verbaal te onderzoeken (tabel 12.2). Dit geldt vooral voor grote gemeenten: hier was bij 59% sprake van een of meerdere terugverwijzingen, tegenover 33% van de middelgrote en 12% van de kleine gemeenten. Gemiddeld was er sprake van 5 terugverwijzingen door het CSB aan het GSB.

Tabel 12.2 - Heeft CSB een proces-verbaal terugverwezen en het GSB gevraagd een mogelijke fout in het proces-verbaal te onderzoeken? (Uitgesplitst naar gemeentegrootte en type stemopneming)

	Klein	Middelgroot	Groot	DSO	CSO	Totaal
Ja, meerdere terugverwijzingen	2%	15%	37%	13%	16%	15%
Ja, een terugverwijzing	10%	18%	22%	15%	18%	17%
Nee	88%	67%	41%	73%	66%	69%
Gemiddeld aantal terugverwijzingen	8	4	6	5	5	5

Bij TK25 was er sprake van terugverwijzigingen bij 41% van de gemeenten. Dit was een groter aandeel dan bij GR26 het geval was (32%). Tijdens GR26 was er nog wel sprake van meer gemeenten waarbij processen-verbalen werden terugverwezen dan bij EP24 (8%).

12.3 Bron terugverwijzingen CSB

De data-analyse door de Kiesraad op basis van het controleprotocol CSB was in de meeste gevallen de aanleiding voor een terugverwijzing vanuit het CSB (77%; figuur 12.3). Ook meldingen van kiezers waren vaak de reden waarom er sprake was van een terugverwijzing (70%). In 31% van de gevallen was er sprake van een andere terugverwijzing op basis van het controleprotocol CSB. In de overige gevallen (23%) ging het om unieke antwoorden per gemeente. Genoemd werden onder andere vergeten vinkjes in het proces-verbaal, (onverklaarbare) afwijkingen tussen de uitslag van woensdag en die van donderdag, en een verzoek van een partij om een hertelling.

Figuur 12.3 – Uit welke categorie kwamen de terugverwijzingen? (Bron: gemeenten die hebben aangegeven dat er sprake was van terugverwijzingen)

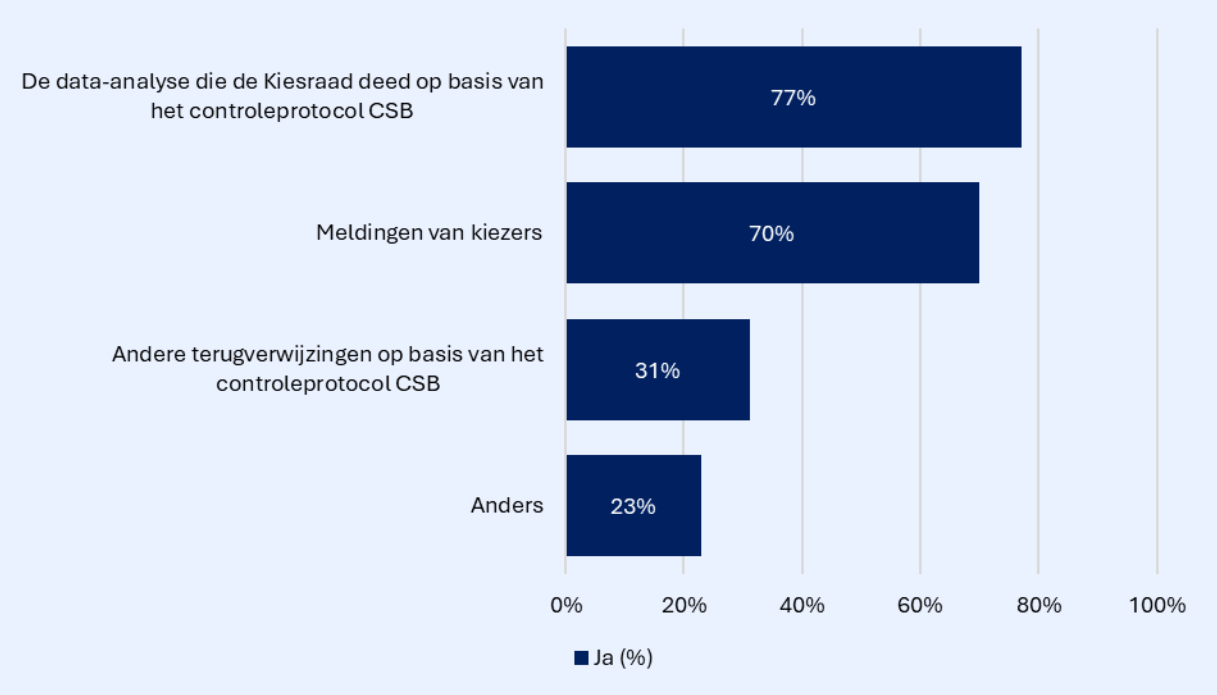

In gemeenten met terugverwijzingen, kwamen er gemiddeld 2 terugverwijzingen voort uit de meldingen van kiezers. De data-analyse die de Kiesraad deed was aanleiding tot gemiddeld 3 terugverwijzingen, en uit andere terugverwijzingen op basis van het controleprotocol kwamen eveneens gemiddeld 3 terugverwijzingen. Voor al deze resultaten geldt dat de gemiddelden zijn gebaseerd op basis van de gemeenten waarbij er sprake was van terugverwijzingen uit de betreffende categorie.

12.4 Vooronderzoek terugverwijzingen

Het CSB kan besluiten om bepaalde bevindingen die uit het vooronderzoek van de Kiesraad zijn gekomen niet terug te verwijzen naar het GSB. Gemeenten die hebben aangegeven dat het vooronderzoek van de Kiesraad aanleiding was voor terugverwijzingen is gevraagd of er gevallen waren waarin één of meerdere bevindingen niet zijn doorgezet naar het GSB. Twee derde van de gemeenten met terugverwijzingen vanuit het vooronderzoek van de Kiesraad gaf aan dat dit niet het geval was (zie figuur 12.4). 31% gaf aan dat er wel werd besloten één of meerdere bevindingen uit het proces-verbaal niet terug te verwijzen. Het aantal bevindingen dat niet werd terugverwezen varieerde

tussen de 1 en 15. Gevraagd naar een toelichting op dit besluit noemde men voornamelijk dat de bevindingen verklaarbaar werden geacht.

Figuur 12.4 – Heeft het centraal stembureau besloten één of meerdere bevindingen uit de processen-verbaal die uit het vooronderzoek terugverwijzingen door de Kiesraad kwamen niet terug te verwijzen?

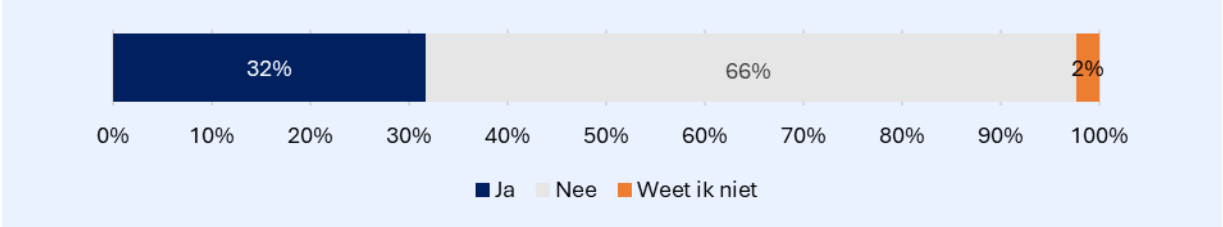

De meeste gemeenten die te maken hadden met terugverwijzingen vanuit vooronderzoek door de Kiesraad gaven aan dat de resultaten van dit vooronderzoek duidelijk waren (89%; figuur 12.5). Daarnaast vond 78% dit vooronderzoek behulpzaam bij het uitvoeren van de taken voor uitslagvaststelling door het CSB.

Figuur 12.5 – Beoordeling vooronderzoek terugverwijzingen

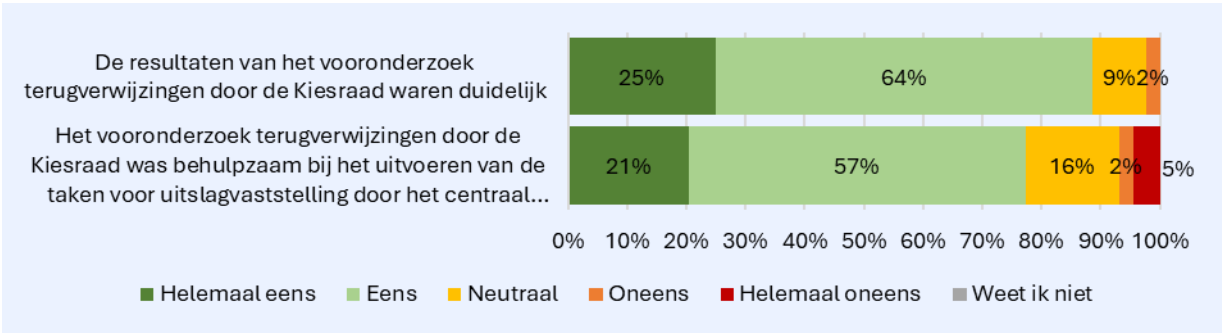

12.5 Aanstelling CSB en rolverdeling CSB en GSB

Voor de meeste gemeenten die met terugverwijzingen te maken hebben gehad, geldt dat de rolverdeling tussen de gemeente als CSB en de ondersteuning door de Kiesraad helder was (96%; zie figuur 12.6). Ook de rolverdeling tussen CSB en GSB was voor de meeste gemeenten die te maken hadden met terugverwijzingen (volkomen) helder (97%). Er zijn geen verschillen zichtbaar tussen CSO en DSO-gemeenten en gemeenten van verschillende grootte.

Figuur 12.6 – Beoordeling rolverdeling CSB en GSB

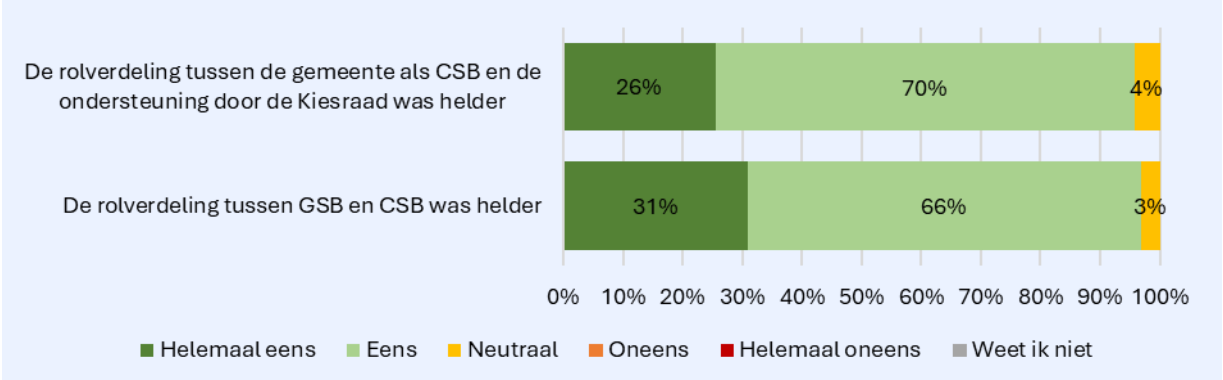

Gemeenten die te maken hebben gehad met terugverwijzingen is ook gevraagd of het aanstellen van het CSB door de gemeente zorgde voor druk om minder controles te doen op het GSB, of juist extra controles te doen op het GSB. Tevens is gevraagd of het aanstellen van het CSB door de gemeente het lastig maakte om terug te verwijzen naar het GSB. Over het algemeen werd aangegeven dat het niet voor meer druk zorgde om minder of extra controles op het GSB uit te voeren: 2% gaf aan dat er sprake was van druk om minder controles te doen op het GSB, 13% antwoordde dat doordat het CSB is aangesteld door de gemeente er druk werd ervaren om extra controles te doen op het GSB (zie figuur 12.7). Het aanstellen van het CSB door de gemeente maakte het volgens 14% van de gemeenten lastig om terug te verwijzen naar het GSB. Er zijn geen verschillen naar grootte of wijze van stemopneming.

Figuur 12.7 – Beoordeling aanwijzen CSB door gemeente

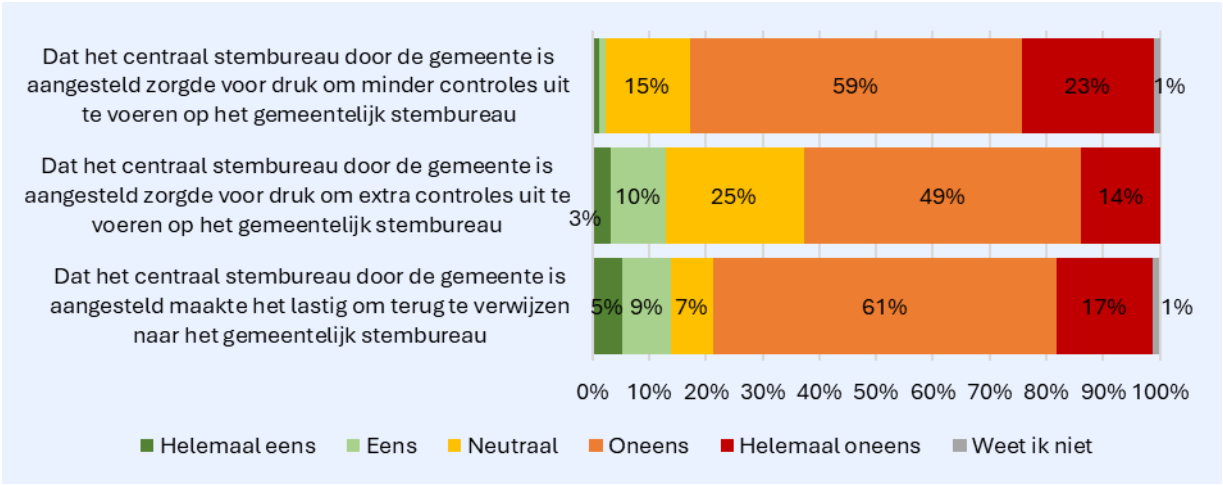

12.6 Nieuwe modellen vaststelling uitslag

De modellen die worden gebruikt voor het vaststellen van de verkiezingsuitslag zijn gewijzigd. De modellen voor stembureaus, gemeentelijk stembureaus en centraal stembureaus zijn voor het eerst gebruikt bij de gemeenteraadsverkiezing van 2026. DSO-gemeenten en CSO-gemeenten is gevraagd de nieuwe modellen te beoordelen (zie figuur 12.8).

Met drie van de modellen, die betrekking hebben op een nieuwe zitting van het GSB, hebben gemeenten overwegend nog niet te maken gehad, waardoor ze veelal niet konden worden beoordeeld. De gemeenten die wel gebruikt hebben gemaakt van deze corrigendamodellen en het nieuwe model proces-verbaal van een nieuwe GSB-zitting, beoordeelden deze overwegend als ‘goed’.

Het nieuwe model proces-verbaal van een stembureau met DSO (73%), het nieuwe model overdrachtsdocument (79%), het nieuwe model corrigendum bij een proces-verbaal van een stembureau met DSO (60%), het nieuwe model proces-verbaal van een GSB met DSO (80%) en het nieuwe model proces-verbaal van de verkiezingsuitslag (84%) werden door een ruime meerderheid van de DSO-gemeenten beoordeeld als (zeer) goed.

Tussen (DSO-)gemeenten van verschillende grootte, is alleen een verschil te zien in de manier waarop ze het model voor het vaststellen van de uitslag beoordeelden (Model P 22-2). Grote

gemeenten beoordeelden deze minder vaak als goed of zeer goed (60%) dan middelgrote (86%) en kleine gemeenten (84%).

Figuur 12.8 – DSO-gemeenten: beoordeling nieuwe modellen vaststelling uitslag

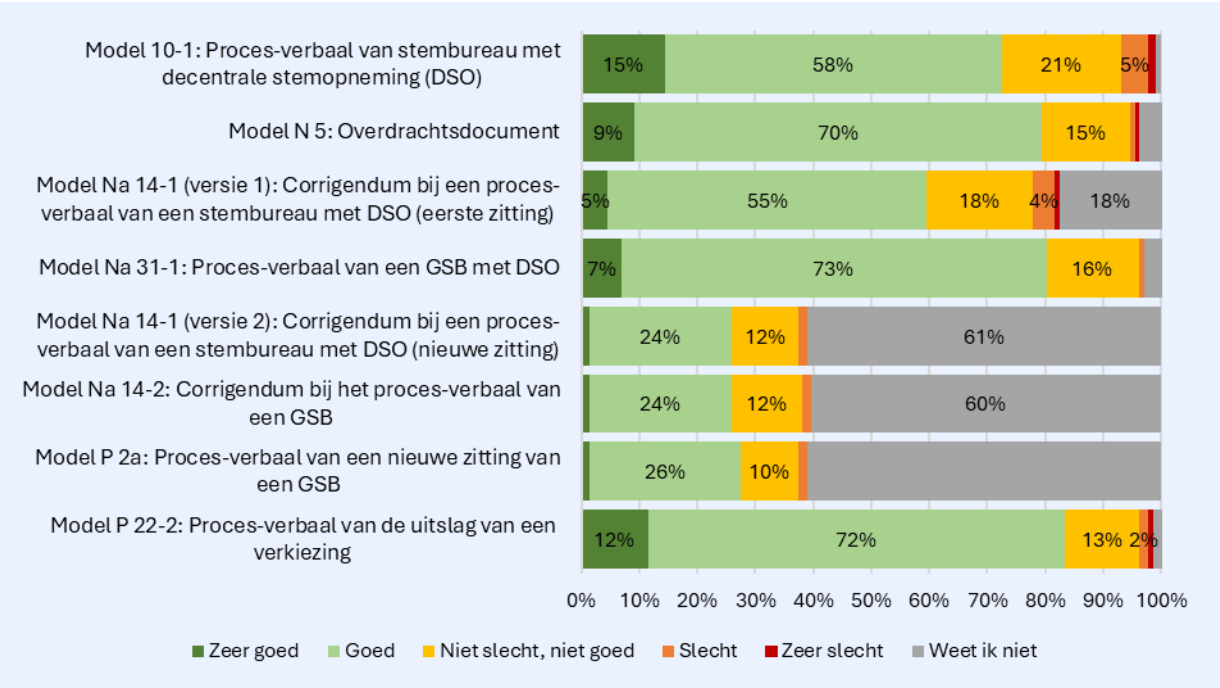

Gemeenten die gebruik maakten van centrale stemopneming is ook gevraagd de nieuwe modellen voor het vaststellen van de uitslag die op het stembureau, bij overdracht, de eerste zitting van het GSB, een eventuele nieuwe zitting van het GSB en het centraal stembureau te beoordelen (zie figuur 12.9).

De modellen voor een nieuwe GSB zitting zijn door ruim de helft van de CSO-gemeenten (nog) niet gebruikt. De gemeenten die dat wel hebben gedaan beoordeelden het nieuwe corrigendum bij het proces-verbaal van een GSB en het nieuwe model proces-verbaal van een nieuwe GSB-zitting overwegend als goed.

Het nieuwe model proces-verbaal van een GSB met centrale stemopneming werd door 61% van de gemeenten als goed of zeer goed beoordeeld, het model proces-verbaal van de uitslag van de verkiezing werd door 76% van de CSO-gemeenten als (zeer) goed beschouwd. Met het nieuwe proces-verbaal van stembureau met CSO en het nieuwe overdrachtsdocument waren veel gemeenten tevreden: deze nieuwe modellen werden respectievelijk door 81% en 82% beoordeeld als (zeer) goed.

Er zijn verschillen zichtbaar tussen grote gemeenten aan de ene kant en kleine en middelgrote gemeenten aan de andere kant als het gaat om de beoordeling van het nieuwe model voor het vaststellen van de uitslag (Model P 22-2). Van de grote gemeenten vond 52% dit een (zeer) goed model, van de kleine gemeenten beoordeelde 79% het als (zeer) goed en van de middelgrote gemeenten 82%.

Figuur 12.9 – CSO-gemeenten: beoordeling nieuwe modellen vaststelling uitslag

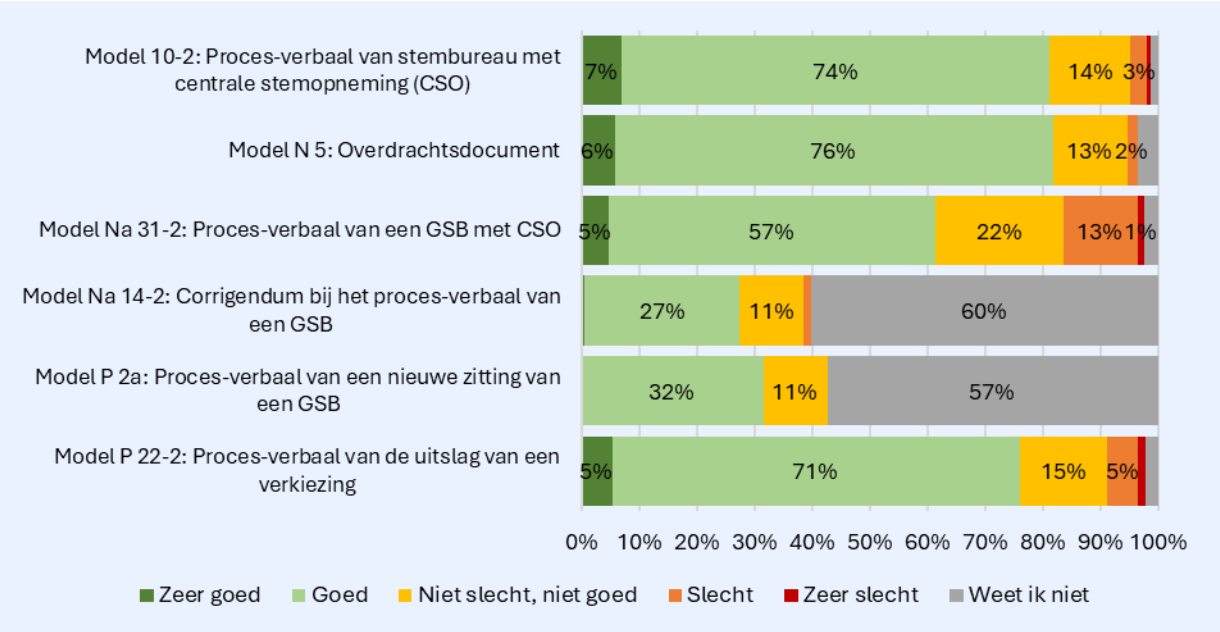

13 Wet kwaliteitsbevordering uitvoering verkiezingsproces

Op 1 januari 2026 is de Wet kwaliteitsbevordering uitvoering verkiezingsproces (Wkuv) in werking getreden. Hiermee krijgt de Kiesraad een centrale, instruerende, beoordelende en ook ondersteunende rol. Deze nieuwe rollen hebben invloed op de samenwerking met de gemeenten, Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) en Nederlandse Vereniging voor Burgerzaken (NVVB). De gevolgen voor de samenwerking heeft de Kiesraad, in overleg met deze ketenpartners, vastgelegd in een **samenwerkingsplan**. Het samenwerkingsplan beschrijft hoe de Kiesraad de verschillende taken en bevoegdheden invult, zoals het opstellen van instructies en kwaliteitsstandaarden, het geven van een procesaanwijzing aan stembureaus en het opstellen van een rapportage van bevindingen. Voor elke verkiezing of verkiezingen die tegelijkertijd plaatsvinden, publiceert de Kiesraad ook een **uitvoeringsplan.** De Kiesraad heeft dit ook gedaan voor de gemeenteraadsverkiezing 2026.

Dit hoofdstuk gaat over de kennis die gemeenten hebben over het samenwerkingsplan en het uitvoeringsplan dat door de Kiesraad is opgesteld. Tevens wordt beschreven in welke mate de werkzaamheden van gemeenten werden beïnvloed door de nieuwe kwaliteitsbewakende rol van de Kiesraad.

13.1 Belangrijkste uitkomsten

- Ruim een derde van de gemeenten gaf aan op de hoogte zijn van de inhoud van het samenwerkingsplan dat onder andere door de Kiesraad is opgesteld om de samenwerking tussen Kiesraad, gemeenten, VNG en NVVB te beschrijven in het kader van de Wkuv (36%). Een iets grotere groep kende de inhoud gedeeltelijk (39%).
- Het uitvoeringsplan GR26 was (gedeeltelijk) bekend bij in totaal 73% van de gemeenten. De helft van de gemeenten die het plan (deels) kenden had dit ook gebruikt .
- Voor 38% van de gemeenten gold dat de nieuwe kwaliteitsbewakende rol van de Kiesraad (helemaal) geen invloed had op de werkzaamheden van de gemeente. Voor 22% betekende de nieuwe rol van de Kiesraad dat er een en ander werd aangepast in de gemeentelijke werkzaamheden bij de verkiezingen. Kleine gemeenten gaven vaker aan dat de nieuwe rol van de Kiesraad geen invloed had op hun werkzaamheden dan grotere gemeenten.

13.2 Samenwerkingsplan en uitvoeringsplan

Aan gemeenten is gevraagd of zij bekend waren met de inhoud van het samenwerkingsplan van de Kiesraad. De meeste gemeenten waren volledig (36%) of gedeeltelijk (39%) op de hoogte van dit plan (zie tabel 13.1). Ruim een kwart van de gemeenten kende de inhoud van het samenwerkingsplan van de Kiesraad niet (26%).

Ten opzichte van kleine gemeenten, die in 25% van de gevallen volledig op de hoogte waren van het samenwerkingsplan van de Kiesraad en in 36% van de gevallen gedeeltelijk, waren grote gemeenten beter op de hoogte (48% helemaal en 33% gedeeltelijk).

Tabel 13.1 - Bent u bekend met de inhoud van het samenwerkingsplan? (Uitgesplitst naar gemeentegrootte en type stemopneming)

	Klein	Middelgroot	Groot	DSO	CSO	Totaal
Ja	25%	37%	48%	35%	36%	36%
Gedeeltelijk	36%	40%	33%	40%	38%	39%
Nee	39%	23%	19%	25%	27%	26%

Het uitvoeringsplan voor de gemeenteraadsverkiezing was bij 30% van de gemeenten bekend, 43% gaf aan het gedeeltelijk te kennen (zie tabel 13.2). De verschillen tussen gemeenten van verschillende grootte zijn niet significant. Wel wijzen de resultaten wederom in de richting van meer kennis bij grote gemeenten over het uitvoeringsplan dan bij kleinere gemeenten.

Tabel 13.2 - Bent u bekend met de inhoud van het uitvoeringsplan voor de gemeenteraadsverkiezing 2026? (Uitgesplitst naar gemeentegrootte en type stemopneming)

	Klein	Middelgroot	Groot	DSO	CSO	Totaal
Ja	22%	31%	41%	32%	28%	30%
Gedeeltelijk	41%	44%	33%	41%	44%	43%
Nee	37%	25%	26%	27%	28%	28%

Gemeenten die hebben aangegeven het uitvoeringsplan voor de gemeenteraadsverkiezingen (gedeeltelijk) te kennen is gevraagd of zij dit ook hebben gebruikt bij de organisatie van de verkiezing. Ongeveer de helft van de gemeenten die het plan (gedeeltelijk) kenden, had het uitvoeringsplan gebruikt (52%). Er zijn geen verschillen tussen kleine, middelgrote en grote gemeenten, of DSO en CSO-gemeenten.

13.3 Nieuwe rol Kiesraad

Alle gemeenten is gevraagd naar de mate waarin de nieuwe kwaliteitsbewakende rol van de Kiesraad hun werkzaamheden beïnvloedde. Voor 22% van de gemeenten gold dat de nieuwe kwaliteitsbewakende rol van de Kiesraad hun werkzaamheden heeft beïnvloed (zie figuur 13.3). Voor 38% had de nieuwe rol van de Kiesraad nauwelijks tot geen invloed op de werkzaamheden bij deze gemeenteraadsverkiezing. De overige 41% gaf een neutraal antwoord. Eerder zagen we al dat kleine gemeenten minder op de hoogte waren van het uitvoeringsplan van de Kiesraad voor de GR26. Kleine gemeenten gaven, ten opzichte van middelgrote (38%) en grote gemeenten (33%), vaker aan dat de nieuwe kwaliteitsbewakende rol van de Kiesraad *geen* invloed had op de werkzaamheden tijdens deze verkiezingen (41%). Er zijn geen verschillen zichtbaar tussen DSO en CSO-gemeenten op dit punt.

Figuur 13.3 – In welke mate heeft de nieuwe kwaliteitsbewakende rol van de Kiesraad uw werkzaamheden beïnvloed? (Uitgesplitst naar gemeentegrootte)

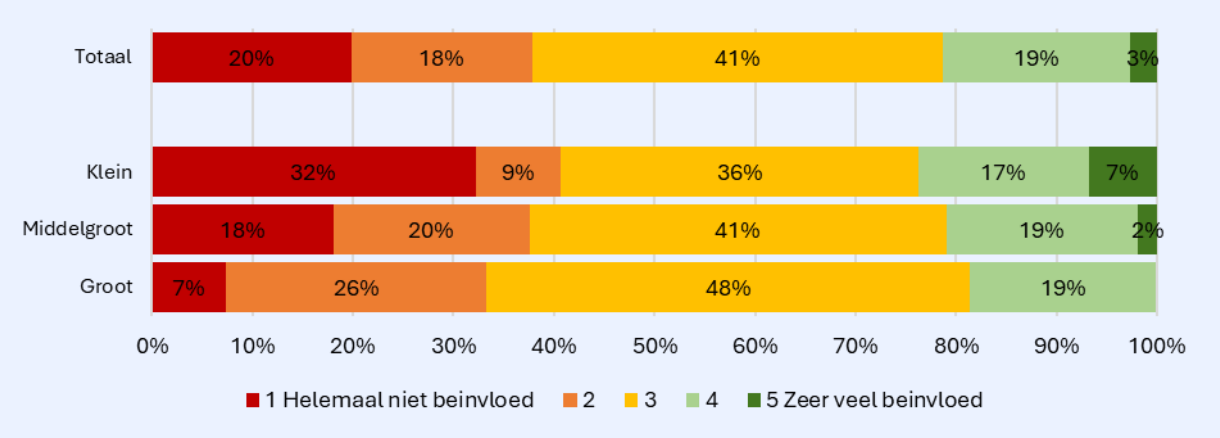

14 Wensen vanuit de gemeenten

Tot slot werd aan gemeenten gevraagd of zij hebben geconstateerd dat er onderdelen van het verkiezingsproces voor de gemeenteraadsverkiezingen zijn die men kwetsbaar acht of die in hun ogen verbeterd kunnen worden. Tevens is gevraagd wat men wil meegeven aan de Kiesraad als één wens mocht worden meegeven voor de Provinciale Staten- en waterschapsverkiezingen, die in 2027 worden gehouden.

14.1 Belangrijkste uitkomsten

- Minder dan de helft van de gemeenten zag naar aanleiding van de gemeenteraadsverkiezingen mogelijkheden voor verbeteringen in het verkiezingsproces. Er zou meer kunnen worden gedaan aan interne training van het projectteam verkiezingen en kennisdeling, de kandidaatstellingsprocedure wordt als complex ervaren en men vindt alle instructies en controles rondom het verkiezingsproces belastend. Verder werd gerefereerd aan problemen die men had met het OSV, zag men de volmachten als een kwetsbaarheid, vonden sommige gemeenten het invullen van het proces-verbaal ingewikkeld en werd het handmatig tellen als potentieel foutgevoelig gezien.
- Voor de Provinciale Staten- en waterschapsverkiezingen van 2027 zou men graag zien dat het vernieuwde kleinere stembiljet landelijk wordt gebruikt. Daarnaast zien veel gemeenten op tegen de hoeveelheid werk die de combinatie van deze verkiezingen met zich meebrengt en zou men liever willen dat de verkiezingen werden gescheiden of dat er meer tijd werd ingeruimd voor alle werkzaamheden.

14.2 Kwetsbaarheden verkiezingsproces

Iets minder dan de helft van de gemeenten gaf aan dat er onderdelen waren die zij als kwetsbaar zien of waarvan men denkt dat deze kunnen worden verbeterd (45%; zie figuur 14.1). Deze keer is specifiek gevraagd naar de gemeenteraadsverkiezingen. Bij TK25 werd gevraagd naar kwetsbaarheden in het verkiezingsproces in het algemeen. Toen gaf 52% aan dat zij zagen dat er verbeteringen mogelijk zijn, een niet significant hoger percentage dan bij GR26.
Grote gemeenten lijken hier vaker op te wijzen (56%) dan middelgrote (46%) en kleine gemeenten (37%).[45]

Figuur 14.1 - Zijn er onderdelen van het verkiezingsproces voor de gemeenteraadsverkiezingen waarvan u vindt dat ze kwetsbaar zijn of verbeterd kunnen worden?

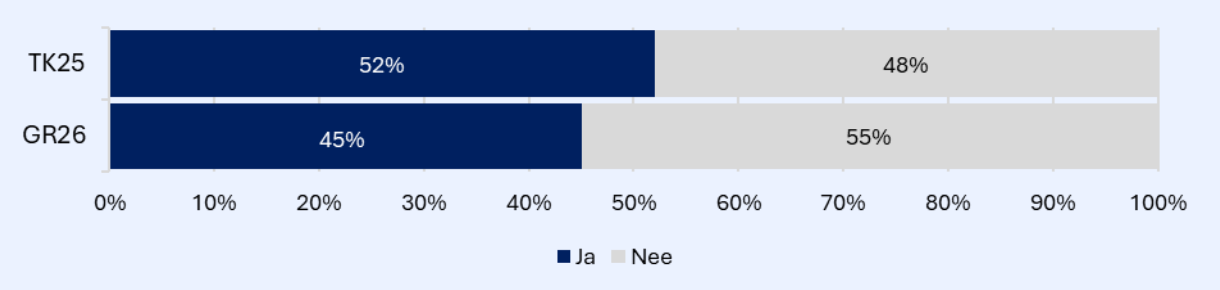

[45] Niet significant, maar inhoudelijk relevant verschil.

Hieronder staan de vaakst genoemde kwetsbaarheden en verbeterpunten:

1) Wat gemeenten het meest noemden is dat er sprake is van **weinig ervaring** binnen de projectgroep en dat er **te weinig kennisdeling** plaatsvindt (ca. 23 keer).
Gemeenten gaven aan dat een projectgroep vaak meerdere verkiezingen moet meemaken om goed ingewerkt te raken in het proces. Binnen de organisatie werkt men van deadline naar deadline, het organiseren van de verkiezingen is iets wat gedaan moet worden naast de reguliere werktaken. Er is geen echte opleiding voor en weinig tijd om stil te staan bij bepaalde onderdelen van het proces. Er zijn soms te weinig mensen op de werkvloer die kennis van zaken hebben en daardoor komt veel werk steeds bij dezelfde personen terecht. Daarbij wordt het als een kwetsbaarheid ervaren als de kennis slechts bij één persoon ligt.

   "Voor de geheel nieuwe projectgroep zonder ervaring is het heel lastig de rol van het CSB goed te begrijpen. Er is genoeg te vinden op jullie site dus het ligt niet aan de aangeboden ondersteuning, maar als je niet weet wat je moet zoeken vind je het ook niet."

2) Het **proces van kandidaatstelling** werd daarnaast door een aantal gemeenten genoemd als kwetsbaar punt (ca. 15 keer). De kennis over dit proces is weggezakt en vaak zijn er elke vier jaar wijzigingen. Men gaf aan dat de kandidaatstellingsprocedure veel werk is en voor degenen die het moeten inleveren een hele opgave. Er bestaat behoefte aan digitalisering, het papieren proces wordt als complex en foutgevoelig ervaren.

3) Sommige gemeenten gaven aan dat ze de **hoeveelheid instructies en controles** te belastend vinden en dat dit ten koste kan gaan van de flexibiliteit (ca. 16 keer). Men gaf aan dat controle op controle het gevoel kan geven dat er iets mis is of mis gaat. Voor medewerkers die nieuw zijn in het proces kan de hoeveelheid instructies erg overweldigend zijn.

4) Een aantal gemeenten had problemen met de software: de **Ondersteunende Software Verkiezingen (OSV)** (ca. 14 keer). De installatie kostte veel tijd of ging mis (was niet mogelijk op ieder device), men had er moeite mee dat er verschillende versies waren voor GSB en CSB, de OSV werd niet als gebruiksvriendelijk ervaren en men miste duidelijke handleidingen.

5) Diverse gemeenten gaven aan dat het gebruik van **volmachten** een kwetsbaarheid in het verkiezingsproces is (ca. 14 keer). Men pleit er onder andere voor om het aantal volmachten terug te brengen naar maximaal 1 per persoon.

6) Een aantal gemeenten gaf aan moeite te hebben met het invullen van het **proces-verbaal** (ca. 10 keer). De lay-out werd als onoverzichtelijk ervaren: men moest heen en weer bladeren. Het was niet voor iedereen duidelijk door wie en door hoeveel mensen het moest worden ondertekend.

7) Ten slotte werden het **stemmen op papier** en het **handmatig tellen** als kwetsbaarheid ervaren (ca. 10 keer). Ook voor wat betreft de **kandidaatstelling** sprak men de wens uit voor digitalisering: het schriftelijke proces wordt als complex en foutgevoelig gezien.

Tijdens het TK25 onderzoek, noemde men voornamelijk het formaat van de stembiljetten, het handmatig tellen van stemmen, de werkdruk en lange dagen, het verlenen van volmachten (zonder de voorwaarde van een geldig ID), problemen met de postbezorging en het invullen van de processen-verbaal en complexiteit van het OSV als mogelijke kwetsbaarheden en verbeterpunten.

14.3 Wensen Provinciale Staten- en waterschapsverkiezingen

Gemeenten is gevraagd was zij zouden wensen voor de komende verkiezingen als zij één wens konden meegeven aan de Kiesraad. Het gaat hierbij om de Provinciale Staten- en waterschapsverkiezingen van 2027.

1) Uit de antwoorden lijkt het vernieuwde **kleinere stembiljet** goed te bevallen bij de kleine groep gemeenten die dit al in gebruik hadden: een gemeente gaf aan dat het tellen op de dag van stemming ruim voor middernacht werd afgerond dankzij het formaat van de vernieuwde stembiljetten. Gemeenten die nog niet met het kleinere biljet hebben gewerkt gaven aan dat ze heel graag zien dat er bij de volgende verkiezingen mee wordt gestart in hun gemeente of dat het landelijk wordt ingevoerd. (ca. 68 keer)

   "Invoering nieuwe stembiljet! Het was een verademing tijdens de telling van GR26 dat het stembiljet een handzaam formaat was."

2) Veel gemeenten benoemden het vele werk dat aan de **combinatie van de twee verkiezingen** gekoppeld is (ca. 60 keer). In bepaalde gemeenten is er sprake van meerdere waterschappen, waardoor het nog complexer wordt. Men stelde voor de verkiezingen te scheiden of ten minste het tellen van de stemmen voor de waterschappen (één of meerdere dagen) later te laten plaatsvinden. Enkele gemeenten wezen er op dat het visueel heel duidelijk moet worden gemaakt welke stempas voor welke verkiezing geldt, waarbij blauw voor de waterschappen als meest logisch wordt beschouwd.

   "Let op de kleur van de stempas/het stembiljet. Graag blauw voor waterschap. In de wet is geregeld dat op de woensdag altijd op partijniveau moet worden geteld. Het zou juist bij deze verkiezing prettig zijn als dat pas de donderdag bij het centraal tellen hoefde te gebeuren. Het is altijd een lange dag, en twee verkiezingen na sluiting stembureau nog tellen is wel een behoorlijke aanslag op de organisatie en beleving van de stembureaus."

3) Gemeenten riepen op tot **digitalisering** (ca. 17 keer). Digitaal stemmen of machinaal tellen.

   "In onze beleving is het huidige systeem waterdicht, echter een geautomatiseerde wijze van stemmen zou meer bij de huidige tijd passen. Hoe? Geen idee, maar het is maar één wens."

Overige wensen die (in mindere mate) werden genoemd hebben betrekking op:
- De behoefte aan minder controleprotocollen
- Informatie overzichtelijker, beter vindbaar, en eerder beschikbaar (via de Toolkit)
- Niet meer tellen op de verkiezingsavond

15 Conclusie

Op woensdag 18 maart 2026 vonden de gemeenteraadsverkiezingen plaats. De Kiesraad wenste een evaluatie te doen met gemeenteambtenaren die betrokken waren bij de organisatie van de verkiezingen in hun gemeenten. In de vragenlijst die Centerdata hiervoor heeft afgenomen onder de gemeenteambtenaren werd hen gevraagd naar de wijze waarop voorbereiding, uitvoering en afhandeling van de verkiezing zijn verlopen.

Het belangrijkste **doel** van dit evaluatieonderzoek was tweeledig: enerzijds wilde de Kiesraad evalueren hoe de verkiezingen zijn verlopen, anderzijds was de vraag hoe de ondersteuning vanuit de Kiesraad aan de gemeenten kon worden verbeterd. Om deze doelen te bereiken, worden in deze conclusie eerst de acht deelvragen afzonderlijk beantwoord. Het rapport bevat daarnaast enkele hoofdstukken die niet direct voortkomen uit deze onderzoeksvragen, maar die de context, organisatie en uitvoering van het verkiezingsproces binnen gemeenten beschrijven. Deze hoofdstukken (zoals over de organisatie van de verkiezing, verklaringen, vervoer en opslag van stembescheiden) ondersteunen het inzicht in het totale verkiezingsproces, maar worden niet afzonderlijk besproken in dit concluderende hoofdstuk.

15.1 Informatievoorziening

In hoeverre hebben de verschillende vormen van informatievoorziening en ondersteuning door de Kiesraad de gemeenten geholpen bij het uitvoeren van hun verkiezingstaken?

De verschillende vormen van informatievoorziening en ondersteuning door de Kiesraad hebben gemeenten in grote mate geholpen bij het uitoefenen van hun taken tijdens de verkiezingen. De Toolkit Verkiezingen werd door alle gemeenten gebruikt en overwegend positief beoordeeld, vooral vanwege de inhoudelijke kwaliteit en de praktische hulpmiddelen voor processen als registratie en uitslagvaststelling. Ook het Informatiepunt Verkiezingen speelde een belangrijke ondersteunende rol: vrijwel alle gemeenten maakten hier gebruik van en waren zeer tevreden over de deskundigheid, duidelijkheid en bereikbaarheid van de medewerkers.

De aanvullende vormen van ondersteuning, zoals webinars en bijeenkomsten, werden veel gebruikt en positief gewaardeerd en blijken een effectieve aanvulling op schriftelijke informatie.

Tegelijkertijd laat dit evaluatieonderzoek zien dat er ruimte is voor verdere verbetering. Met name de vindbaarheid, overzichtelijkheid en structuur van de Toolkit vormen aandachtspunten, evenals de behoefte aan meer procesgerichte en chronologische ondersteuning.

15.2 Toegankelijkheid

In hoeverre was het makkelijk of moeilijk voor gemeenten om te zorgen voor genoeg (toegankelijke) stemlokalen?

Gemeenten waren over het algemeen goed in staat om voldoende stemlokalen te realiseren voor de gemeenteraadsverkiezingen van 2026. Vrijwel alle gemeenten konden het beoogde aantal stemlokalen openen, waarbij de meeste aangaven zelfs meer dan voldoende locaties te hebben.

Het vinden van geschikte stemlokalen werd door veel gemeenten als eenvoudig ervaren, vooral doordat locaties beschikbaar waren op de verkiezingsdag en er in eerdere verkiezingen al was geïnvesteerd in toegankelijkheid. Gemeenten die moeite hadden met het realiseren van voldoende stemlokalen, noemden vooral het beperkte aantal geschikte locaties en de eisen aan toegankelijkheid als belangrijkste belemmeringen. Deze knelpunten speelden met name in grotere en dichter bevolkte gemeenten.

Hoewel toegankelijkheid niet in alle stemlokalen volledig kon worden gegarandeerd, boden veel gemeenten aanvullende voorzieningen en ondersteuning aan, zoals gebarentaal, extra begeleiding of vervoer.

15.3 Stembureauleden

In hoeverre was het makkelijk of moeilijk voor gemeenten om genoeg stembureauleden en ondersteuners te werven?

Gemeenten konden over het algemeen voldoende stembureauleden en ondersteuners werven voor de gemeenteraadsverkiezingen van 2026, al verschilde het gemak per functie. Het werven van reguliere stembureauleden en tellers werd meestal als goed uitvoerbaar ervaren, terwijl vooral het vinden van (plaatsvervangend) voorzitters en reserveleden vaker als lastig werd gezien. Dit had bij de voorzittersrol onder meer te maken met de verantwoordelijkheden van de functie die als te zwaar werden beschouwd, tekort aan mensen met kennis of ervaring voor deze functie en een vergrijzend vrijwilligersbestand. Het vinden van reserve-stembureauleden was soms moeilijk omdat mensen liever willen weten waar ze aan toe zijn, zonder vergoeding geen reserve willen zijn en wederom door vergrijzing in het vrijwilligersbestand.

Ondanks deze wervingsuitdagingen slaagden vrijwel alle gemeenten erin om eventuele tekorten op te vangen, ook bij uitval kort voor of op de verkiezingsdag. Gemeenten grepen daarbij terug op reserveleden, extra inzet van eigen ambtenaren of andere praktische oplossingen. Geen enkele gemeente heeft stembureaus hoeven sluiten door een tekort aan personeel

15.4 CSB-taken van gemeenten

Hoe hebben gemeenten de uitvoering van hun taken als centraal stembureau (CSB) ervaren?

Gemeenten hebben de uitvoering van hun taken als centraal stembureau tijdens de gemeenteraadsverkiezingen van 2026 overwegend positief ervaren. Zowel bij de registratie van politieke partijen, de kandidaatstelling als de vaststelling van de uitslag gaven gemeenten in grote meerderheid aan dat zij voldoende voorbereid waren en de werkzaamheden goed konden uitvoeren. De meeste processen verliepen volgens verwachting, waarbij verschillen in belasting vooral samenhingen met de gemeentegrootte: grote gemeenten kregen aanzienlijk meer registratieverzoeken en kandidatenlijsten te verwerken en verstuurden vaker verzuimbrieven, maar dit leidde niet tot structurele knelpunten in de uitvoering.

Hoe hebben gemeenten zich voorbereid op de CSB-taken en heeft de ondersteuning van de Kiesraad bijgedragen aan een goede uitvoering?

Gemeenten hebben zich op verschillende manieren voorbereid op hun CSB-taken, waarbij de ondersteuning van de Kiesraad een belangrijke rol speelde. Instructiematerialen zoals het instructieboekje voor de registratie van politieke partijen en de mappenmethode boden duidelijke en praktische houvast en werden door vrijwel alle gemeenten als behulpzaam ervaren. Ook de aanbeveling om voorinlevering van kandidatenlijsten te faciliteren werd vrijwel overal opgevolgd en droeg bij aan een soepel verloop van de dag van kandidaatstelling. Daarnaast maakte een groot deel van de politieke partijen gebruik van OSV2020-PP, wat de beoordeling door het centraal stembureau vereenvoudigde.

Welke CSB-taken waren voor gemeenten makkelijk of moeilijk om uit te voeren en waardoor kwam dat?

Gemeenten ervaarden de meeste CSB-taken als goed uitvoerbaar, met name wanneer gebruik werd gemaakt van de beschikbare hulpmiddelen en werkwijzen van de Kiesraad. De mappenmethode werd breed ingezet en als zeer behulpzaam beschouwd, zowel door gemeenten als voor politieke partijen. Taken die als relatief complexer werden ervaren, kwamen vooral voor in grotere gemeenten en hadden te maken met het grotere aantal partijen, kandidatenlijsten en verzuimen. Deze hogere administratieve belasting maakte de uitvoering intensiever, maar niet wezenlijk problematisch. Over het geheel genomen blijkt dat duidelijke instructies, gestandaardiseerde werkwijzen en tijdige voorbereidingsmogelijkheden bepalend waren voor het als ‘makkelijk’ ervaren van de CSB-taken.

15.5 Stempassen

Hoe tijdig en correct zijn de stempassen bij de kiezers bezorgd?

Hoewel de bezorging van stempassen beter lijkt te zijn gegaan bij de gemeenteraadsverkiezingen van 2026 dan bij de Tweede Kamerverkiezing van afgelopen jaar (2025), geeft nog een aanzienlijk deel van de gemeenten aan dat sommige stempassen niet of verkeerd werden bezorgd. Los van de

postbezorging kregen gemeenten, voornamelijk grote gemeenten, regelmatig te maken met klachten van kiezers dat zij geen stempas hadden ontvangen. Klachten over stempassen die onterecht werden bezorgd kwamen nauwelijks voor.

15.6 Gemeentelijk stembureau

Hoe hebben gemeenten het proces rondom het gemeentelijk stembureau (GSB) ingericht?

Leden van het gemeentelijk stembureau worden voornamelijk benoemd vanuit hun rol als ambtenaar bij de afdeling burgerzaken of andere afdelingen. Het komt vaker voor dat dit ambtenaren zijn die zich vrijwillig hadden aangemeld dan dat ze zijn aangewezen door of namens het college van B&W. Dit geldt ook voor de ondersteuners voor het GSB. Zeker voor grote gemeenten zijn burgers (buiten de ambtenaren die zich inzetten) van groot belang voor het ondersteunend werk op het GSB. Voorzitters zijn in de meeste gevallen ambtenaren.
Het werven van ondersteuners voor het GSB was slechts voor een heel klein deel van de gemeenten een moeizame taak. Als de werving gemeenten moeilijker afging, had dit hoofdzakelijk te maken met de werkdruk en eventuele verlofafspraken van ambtenaren.

Bij vrijwel de meeste DSO-gemeenten, vooral naarmate het gaat over grotere gemeenten, was het nodig tijdens de eerste GSB zitting hertellingen uit te voeren. De GSB's waren hier goed op ingericht, en het aantal hertellingen voldeed vaak aan de verwachtingen of was minder dan men had verwacht. Het standaard hertellen van de stempassen werd bij CSO-gemeenten veelvuldig gedaan, zeker wanneer er afwijkingen werden geconstateerd.

Hoe beoordelen gemeenten de nieuwe GSB-software Abacus en de begeleiding hierbij?

De gemeenten die bij de gemeenteraadsverkiezingen van 2026 voor het eerst met Abacus hebben gewerkt blijken hier bijzonder tevreden mee. Ook over het instructiemateriaal voor Abacus is men alleen maar positief. Vooralsnog liggen de kansen voor verbetering, volgens een enkele gemeente, voornamelijk op het vlak van het oplossen van verschillen, de weergave van waarschuwingen en fouten, en het maken van het GSB proces-verbaal.

15.7 Nieuwe modellen voor vaststelling uitslag

Hoe beoordelen gemeenten de nieuwe modellen voor het vaststellen van de uitslag?

De nieuwe modellen proces-verbaal van het stembureau worden zowel door DSO-gemeenten (model 10-1) als door CSO-gemeenten (model 10-2) heel goed beoordeeld. Ook het nieuwe model proces-verbaal van een GSB met DSO (model 31-1) wordt over het algemeen positief gewaardeerd. Hoewel het nieuwe proces-verbaal van een GSB met CSO (model 31-2) over het algemeen ook positieve feedback ontvangt, is hier volgens een klein deel nog ruimte voor verbetering. De nieuwe modellen overdrachtsdocumenten (N 5) en corrigenda bij proces-verbaal van een DSO-stembureau (Na 14-1) en de nieuwe modellen proces-verbaal van de uitslag van een verkiezing (P22-2) ontvangen eveneens voornamelijk lof van de gemeenten. De nieuwe modellen corrigenda bij een proces-

verbaal van het GSB en het proces-verbaal bij een nieuwe GSB zitting zijn nog niet veelvuldig gebruikt, maar werden ook overwegend positief ontvangen door de gebruikers.

15.8 Rol van Kiesraad op kwaliteitsbewaking verkiezingsproces

Hoe hebben de gemeenten de nieuwe rol van de Kiesraad op kwaliteitsbewaking van het verkiezingsproces ervaren?

Het uitvoeringsplan GR26 dat door de Kiesraad is opgesteld werd gebruikt door gemeenten, maar door het grootste deel niet. De nieuwe kwaliteitsbewakende rol van de Kiesraad had invloed op de werkzaamheden van een beperkt aantal gemeenten.

15.9 Tot slot

Hier kijken we terug naar de twee doelen van dit onderzoek en beschouwen we de belangrijkste bevindingen.

Het eerste doel van dit onderzoek was het evalueren van het verloop van de gemeenteraadsverkiezingen van 18 maart 2026. De organisatie van deze verkiezingen was veel werk voor de gemeenten, maar het algemene beeld is dat de gemeenten hun taken goed hebben opgepakt en dat de verkiezingen goed zijn verlopen. De informatie en de hulpmiddelen die de Kiesraad beschikbaar stelde worden zeer positief beoordeeld. Hoewel bijna alle gemeenten hier gebruik van maakten, zien we dat kleine gemeenten dit net iets minder doen. Bij deze verkiezingen koos bijna 60% van de gemeenten voor CSO, waarbij er een groot verschil is tussen grote gemeenten enerzijds en middelgrote en kleine gemeenten anderzijds. Voor de komende verkiezingen (de Provinciale Staten- en waterschapsverkiezingen) zijn meer kleine en middelgrote gemeenten wel van plan om over te stappen naar CSO. Ook op een aantal andere onderdelen van de organisatie zien we verschillen tussen grote en kleinere gemeenten. Zo informeren kleine gemeenten hun kiezers minder door huis-aan-huis informatie toe te zenden over de locatie van de stemlokalen. Zij lijken wat meer te vertrouwen op de digitale vaardigheden van de kiezers door te verwijzen naar informatie op een website. Verder valt op dat kleine gemeenten zich veel minder dan grote gemeenten hebben gericht op kiezers met een beperking. Het vinden van stemlokalen gaat over het algemeen goed en dit is een onderdeel dat kleinere gemeenten juist wat makkelijker afgaat. De werving van stembureauleden verloopt over het algemeen ook goed, maar de werving van (plaatsvervangend) voorzitters is een serieus probleem.

Het tweede doel was een beeld geven van hoe de ondersteuning door de Kiesraad aan de gemeenten kan worden verbeterd. De Kiesraad kan goed aansluiten bij verschillende problemen of knelpunten die in dit onderzoek gesignaleerd worden. Dat kan een heel praktisch punt zijn, zoals het meedenken over manieren om stempassen tijdig bezorgd te krijgen. Ook voor het probleem dat het werven van (plaatsvervangend) voorzitters lastig is, kan de Kiesraad gemeenten ondersteunen. Zo is het belangrijk om mee te denken over wat potentiële voorzitters nodig hebben om de stap naar voorzitterschap te maken. Een groter punt dat de aandacht van de Kiesraad vraagt is de ondersteuning van kleine gemeenten. Kleine gemeenten vinden het iets moeilijker om de verkiezingen te organiseren. Ook hebben zij meer dan grotere gemeenten te maken met de

afhankelijkheid van de kennis en ervaring van een klein team of zelfs van een enkele persoon. De kleine gemeenten uiten ook een sterke behoefte aan ondersteuning en geven vaker aan dat zij de voorkeur geven aan de inloopspreekuren in plaats van de webinars. De waardering door de gemeenten voor de informatie van de Kiesraad is erg hoog. Maar hoe goed de informatie van de Kiesraad ook is, als de betrokken ambtenaar niet weet wat hij moet zoeken dan komt hij niet bij de juiste informatie en weet hij niet wat hij mist.

Naar aanleiding van deze bevindingen kan de Kiesraad overwegen om kleine gemeenten specifieker te ondersteunen. Deze ondersteuning zou enerzijds heel concreet en praktisch moeten zijn. Zo lijkt er behoefte aan ondersteuning bij het overstappen van DSO naar CSO. Maar ook kan de Kiesraad ondersteunen bij dienstverlening en informatievoorziening aan kiezers die verder gaat dan de basisinformatievoorziening. We zagen bijvoorbeeld dat kleine gemeenten minder vaak dan grote gemeenten een overzicht van de stemlokalen meesturen naar de kiezers. Deze informatie is essentieel voor kiezers en zou zo laagdrempelig mogelijk beschikbaar moeten zijn. Bij deze informatie over de stemlokalen kan ook de informatie over de voorzieningen voor kiezers met een beperking worden toegevoegd. Ook kan de Kiesraad kleine gemeenten meer betrekken bij hun nieuwe rol, zoals opgenomen in het Samenwerkingsplan en Uitvoeringsplan. Deze plannen zijn momenteel minder bekend bij kleine gemeenten. Gevraagd naar verbetersuggesties, noemen de kleine gemeenten ook minder punten. Wellicht dat door maatwerk communicatie vanuit de Kiesraad kleine gemeenten meer stimulans en ruimte ervaren om ook hun suggesties mee te geven.